

ΜΕΛΕΤΕΣ

Επίκαιρα ζητήματα της ανακοπής ερημοδικίας¹

Βασιλείου Α. Χατζηϊωάννου
Λέκτορα της Νομικής Σχολής
του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης
Δικηγόρου, Δ.Ν.

I. Σκοπός και χαρακτηριστικά της ανακοπής ερημοδικίας

Στην πολιτική δίκη δεν υπάρχει μηχανισμός υποχρεωτικής συμμετοχής οποιουδήποτε διαδίκου σε αυτήν. Επομένως, είναι ενδεχόμενο κάποιος διάδικος να μην παρασταθεί νομίμως ενώπιον του δικαστηρίου και να μην ασκήσει το δικαίωμα δικαστικής ακρόασής του.

Επειδή η πολιτική δίκη βασίζεται στη διαλεκτική σχέση των διαδίκων και των ισχυρισμών τους, είναι προφανές ότι η ιδεώδης διεξαγωγή της συντελείται, εφόσον εξασφαλίζεται η εκατέρωθεν ακρόαση των διαδίκων². Γι' αυτό το λόγο, ο νομοθέτης διαχρονικά φρόντιζε να εξασφαλίσει την κατ' αντιμωλία διεξαγωγή της³. Η ανακοπή ερημοδικίας αποτελεί μια τέτοια εξασφάλιση⁴.

Αν και αποκαλείται «ανακοπή», η ανακοπή ερημοδικίας δεν αποτελεί ειδική έκφραση της ανακοπής του άρθρ. 583 επ. ΚΠολΔ. Μάλιστα, διακρίνεται σαφώς από άλλες μορφές ανακοπών του ΚΠολΔ, διότι έχει τελειώς διάφορο αντικείμενο δίκης: από την γενική ανακοπή (583-585) και την ανακοπή κατά διαταγής πληρωμής (632-633) διακρίνεται, καθώς με τις τελευταίες προσβάλλονται εξώδικες ή δικαστικές πράξεις και όχι δικαστικές αποφάσεις, όπως με την ανακοπή ερημοδικίας. Περαιτέρω, από την ανακοπή του άρθρ. 933 ΚΠολΔ διακρίνεται, καθώς με αυτή προσβάλλεται πράξη της αναγκαστικής εκτέλεσης. Με την τριτανακοπή (586-590) ομοιάζει μεν στο ότι και με αυτή (την τριτανακοπή) προσβάλλεται δικαστική απόφαση, διακρίνεται όμως απ' αυτήν, διότι η τριτανακοπή (σε αντίθεση με την ανακοπή ερημοδικίας) ασκείται από τρίτο, μη διάδικο στην

1. Εκτενής κι επικαιροποιημένη απόδοση εισήγησης που παρουσιάστηκε σε συνεδρία της Ένωσης Ελλήνων Δικονομολόγων, στις 15 Νοεμβρίου 2011 στην αίθουσα τελετών του Δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών.

2. Νίκας, ΠολΔ III (2007), § 110, αριθ. 1, σ. 86. Θεμελιώδης η διαχρονική αρχή της δίκαιης δίκης «μηδενί δίκην δικάσης πριν αν αμφοίν μύθον ακούσης» ή «*audiatur et altera pars*».

3. Είναι διαφορετικό το ζήτημα του δια των πλασμάτων ερημοδικίας έμμεσου εξαναγκασμού των υποκειμένων της δίκης προς εμφάνιση από την πραγματική συμμετοχή τους. Βλ. ειδικά Κολοτούρο, Συστήματα ανακοπής και εκπώσεις ερημοδικίας (1992), σ. 15.

4. Επισημάνθηκε, βεβαίως, ότι η άποψη πως η ανακοπή ερημοδικίας αποτελεί εκδήλωση του συνταγματι-

κού δικαιώματος ακρόασης «*αποτελεί ωραίο, αλλά επικίνδυνον σχήμα λόγου*», διότι δεν εννοείται ότι η παροχή της ανακοπής επιβάλλεται πάντοτε προς εξασφάλιση της ακρόασης, αλλά μόνον όταν στον απολειπόμενο διάδικο δεν παρασχέθηκε μια πραγματική δυνατότητα ακρόασης. Κατά την ίδια επισήμανση, η ανακοπή «*οφείλει τα πάντα*» στην αρχή της προφορικότητας της πολιτικής δίκης, διότι, εάν ο νόμος παρείχε την ανακοπή ερημοδικίας κατ' επιταγή της αρχής της εκατέρωθεν ακρόασης, τότε η προφορική συζήτηση θα ξεκινούσε μόνο αν η απουσία του αιτούντος διαδίκου δεν οφειλόταν σε υπαιτιότητά του, γεγονός όμως που δεν ισχύει: Καργάδης, Η προσβολή της ερήμην αποφάσεως (1978), σ. 40 (σημ. 105) και σ. 43.

αρχική δίκη που έλαβε χώρα μεταξύ άλλων προσώπων⁵.

Η ανακοπή ερημοδικίας αποτελεί τακτικό ένδικο μέσο⁶ με το οποίο ο διάδικος που δικάστηκε ερήμην (ο ερημοδικασθείς ή απολειπόμενος διάδικος) επιδιώκει την εξαφάνιση της ερήμην απόφασης και την εκ νέου συζήτηση της διαφοράς κατ' αντιμωλία. Γι' αυτό, εξάλλου, η ρύθμισή της εντάσσεται συστηματικά στο Τρίτο Βιβλίο του

5. Κεραμεύς, Ένδικα Μέσα, δ' εκδ. (2007), σ. 50. Νίκας, ΠολΔ ΙΙΙ (2007), § 110, αριθ. 1, σ. 87.

6. Ο ΚΠολΔ/1968 προέβλεπε μόνο την αιτιολογημένη ανακοπή ερημοδικίας. Με το άρθρ. 39 § 1 ν.δ. 958/1971 εισήχθη και η ανατιολόγητη ανακοπή, η οποία όμως καταργήθηκε με το άρθρ. 9 § 1 ν. 2145/1993, διότι είχε οδηγήσει σε παρέκκλιση των δικών (βλ. Ματθία, Ανακοπή ερημοδικίας και έφεση κατά των ερήμην αποφάσεων, ΕλλΔνη 1995. 11 επ., 12. Μαργαρίτης, ΈρμΚΠολΔ Ι (2012), εισαγωγή στα άρθρα 501-510, αριθ. 1, σ. 855). Έκτοτε και μέχρι σήμερα προβλέπεται μόνο η αιτιολογημένη ανακοπή ερημοδικίας. Ωστόσο, ο διάδικος, που δικάστηκε ερήμην κατά την συζήτηση ενώπιον του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου, μπορεί από τη δημοσίευσή της να ασκήσει έφεση κατά της ερήμην απόφασης. Εφόσον ασκηθεί αυτή η έφεση, η εκκαλουμένη απόφαση εξαφανίζεται κατά το άρθρο 528 ΚΠολΔ εντός των ορίων, που καθορίζονται από την έφεση και τους πρόσθετους λόγους της. Ο εκκαλών δικαιούται να προβάλλει όλους τους ισχυρισμούς, που εδικοιούτο να προτείνει πρωτοδίκως. Κατά το άρθρο 524 § 2 ΚΠολΔ η προφορική συζήτηση είναι υποχρεωτική μόνο στην περίπτωση του άρθρου 528 ΚΠολΔ - όπως ισχύει μετά την τροποποίησή του με το άρθρ. 44 § 2 ν. 3994/2011- στην οποία εφαρμόζονται όλες οι διατάξεις του άρθρου 270 ΚΠολΔ. Από τις ως άνω διατάξεις συνάγεται ότι η ασκηθείσα από απολειπόμενο διάδικο έφεση εξακολουθεί να λειτουργεί ως υποκατάστατο της κατηγορημένης ανατιολόγητης ανακοπής ερημοδικίας και επιφέρει, χωρίς έρευνα των λόγων της, την εξαφάνιση της εκκαλουμένης απόφασης και την αναδίκαση της διαφοράς από το Εφετείο, το οποίο στην περίπτωση αυτή μετατρέπεται σε πρωτοβάθμιο δικαστήριο. Αυτό μάλιστα ισχύει σε όλες τις διαδικασίες (τακτική και ειδικές) και η εκδίκαση της διαφοράς περατώνεται σε μία συζήτηση: βλ. ΕισΕκθ ν. 2915/2001 ΚΝοΒ 2001. 1329. ΕφΑθ 6387/2004 ΕλλΔνη 2005. 869, 907. ΕφΑθ 5224/ 2003 ΕλλΔνη 2004. 555. Για την εν γένει ιστορική εξέλιξη του θεσμού της ανακοπής ερημοδικίας και τις δικαιοπολιτικές θέσεις που επηρέασαν τις πρωτοβουλίες του νομοθέτη βλ. Κεραμέας, Ένδικα Μέσα, δ' εκδ. (2007), σ. 47-50. Ποδηματά, Η ερημοδικία στην τακτική διαδικασία, στον τόμο (30) της ΕΝΟΒΕ, Η ερήμην δίκη κατά τον ΚΠολΔ (1997), σ. 9 επ., ιδίως σ. 34 επ.

ΚΠολΔ («ένδικα μέσα και ανακοπές») και ειδικότερα στο δεύτερο κεφάλαιο, όπου ρυθμίζονται τα των ενδίκων μέσων. Σε αντίθεση με την έφεση και την αναίρεση, η ανακοπή ερημοδικίας είναι ένα μη μεταβιβάσιμο ένδικο μέσο, καθώς λειτουργικά αρμόδιο για την εκδίκασή της δεν είναι ιεραρχικά ανώτερο δικαστήριο (όπως στην έφεση και στην αναίρεση), αλλά το δικαστήριο που εξεδωσε την ερήμην απόφαση. Ως προς το στοιχείο της αυτώ, μάλιστα, ομοιάζει με την αναψηλάφηση⁷.

Επίσης, η ανακοπή ερημοδικίας είναι ένδικο μέσο ιδιόρρυθμο ως προς το αντικείμενο και τον σκοπό του. Με αυτήν ο απολειπόμενος διάδικος προσβάλλει την ερήμην απόφαση και επιδιώκει την ακύρωσή της. Εντούτοις, αντικείμενό της δεν είναι η αμφισβήτηση της ορθότητας της ερήμην απόφασης, αλλά η συνέχιση της προφορικής συζήτησης με τη συμμετοχή του ανακόπτοντος, εφόσον πληρούνται οι προϋποθέσεις ακύρωσης της ερημοδικίας του. Και σε αυτό το σημείο έγκειται η διαφορά της ανακοπής από τα λοιπά ένδικα μέσα, τα οποία επιδιώκουν την εξαφάνιση της προσβαλλόμενης απόφασης ως εσφαλμένης. Έτσι, η ανακοπή ερημοδικίας πρωτίστως επιδιώκει την αποκατάσταση της κατ' αντιμωλία συζήτησης και εφόσον τούτο επιτευχθεί με την ευδοκίμηση της ανακοπής, στη συνέχεια, και μόνο, αφού προηγουμένως έχει ακυρωθεί η σημειωθείσα ερημοδικία, εξαφανίζεται η απόφαση, ανεξαρτήτως της ορθότητάς της⁸.

II. Οι «ερήμην» αποφάσεις

Με ανακοπή ερημοδικίας προσβάλλονται ερήμην αποφάσεις, οριστικές και εν μέρει οριστικές μόνο ως προς τις οριστικές διατάξεις τους⁹. Προσβάλλονται επίσης οι ερήμην αποφάσεις κατόπιν έφεσης (531 ΚΠολΔ), αναψηλάφησης (551 ΚΠολΔ),

7. Πρβλ. Νίκας, ΠολΔ ΙΙΙ (2007) § 116, αριθ. 4, σ. 299.

8. Καργάδος, Η προσβολή της ερήμην αποφάσεως (1978), σ. 74. Πρβλ. και Νίκας, ΠολΔ ΙΙΙ (2007), § 110, αριθ. 1, σ. 87. Μηχιώτη εις Κολοτούρο (επιμ.), Ένδικα μέσα και βοηθήματα κατά τον ΚΠολΔ (2013), σ. 10.

9. Νίκας, ΠολΔ ΙΙΙ (2007), § 110, αριθ. 5, σ. 91. Κεραμεύς/Κονδύλης/Νίκας (-Μαργαρίτης), ΈρμΚΠολΔ Ι (2000) άρθρ. 501, αριθ. 2. ΕφΑθ 1774/1979 ΝοΒ 1979. 1132.

ανακοπής (585 ΚΠολΔ)¹⁰ και τριτανακοπής (590 ΚΠολΔ)¹¹.

Ερήμην αποφάσεις είναι αυτές που εκδόθηκαν χωρίς την συμμετοχή του διαδίκου, οι αποφάσεις που εκδόθηκαν μετά από απόρριψη του αιτήματος αναβολής στο ακροατήριο και εν συνεχεία αποχώρησης του διαδίκου, ακόμη και αν είχε καταθέσει προηγουμένως προτάσεις¹², καθώς και οι αποφάσεις της έκκλητης δίκης προς έκδοση των οποίων η προφορική συζήτηση είναι υποχρεωτική (524 § 2 ΚΠολΔ) αλλά ο απολειπόμενος διάδικος, ο οποίος είχε δικαστεί ωσει παρών στην πρωτοβάθμια δίκη, παρέστη με δήλωση (242 § 2 ΚΠολΔ)¹³. Επίσης, εφόσον ο ενάγων παραλείψει την προκαταβολή του οφειλομένου τέλους δικαστικού ενσήμου ή της προκαταβολής δικαστικών εξόδων (173-175 ΚΠολΔ), δικάζεται ερήμην και η απόφαση με την οποία η αγωγή απορρίπτεται κατ' άρθρ. 272 ΚΠολΔ, είναι και αυτή ερήμην¹⁴.

Στερείται σημασίας για τον χαρακτηρισμό της απόφασης ως ερήμην, ότι το δικαστήριο παρέλειψε, ενδεχομένως, να ορίσει παράβολο ερημοδικίας. Επίσης, ανακοπή ερημοδικίας συγχωρείται (κι επομένως κατ' αποτέλεσμα λογίζεται ως ερήμην η απόφαση) τόσο στην περίπτωση που αναγράφεται στην απόφαση ότι ο διάδικος δικάστηκε ερήμην, ενώ ήταν παρών, όσο και στην περίπτωση που ήταν πράγματι παρών, αλλά δικάστηκε ερήμην¹⁵. Τέλος, ουδεμία σχέση για τον χαρακτηρισμό μιας απόφασης ως ερήμην έχει η βασιμότητα ή μη των

προβαλλόμενων λόγων ανακοπής, αφού τα στοιχεία αυτά δεν ανάγονται στο παραδεκτό του ενδίκου μέσου αλλά στο ύστερο στάδιο αξιολόγησής του, δηλαδή στη βασιμότητά του.

Συνοψίζοντας η νομολογία της ολομελείας¹⁶ και των τμημάτων¹⁷ του Αρείου Πάγου τα κριτήρια νομικού χαρακτηρισμού μιας απόφασης ως ερήμην δέχεται παγίως ότι ο χαρακτηρισμός αυτός εξαρτάται από την (πραγματική ή πλασματική) απουσία του διαδίκου κατά τη συζήτηση κατά την οποία εκδόθηκε η εξεταζόμενη απόφαση. Δεν εξαρτάται από το αν η απόφαση αυτή στηρίχθηκε σε συναγωγή δυσμενών συνεπειών (τεκμηρίων) ερημοδικίας, καθώς και, γενικότερα, από το αν η ερημοδικία παράγει βλαπτικές συνέπειες για εκείνον που ερημοδικάσθηκε¹⁸.

Ωστόσο, αξιοσημείωτη είναι η διαφορετική άποψη που υποστηρίζει σημαντική μερίδα της θεωρίας¹⁹, σύμφωνα με την οποία σε περίπτωση

16. ΟΛΑΠ 15/2001 ΕΛΛΔνη 2002. 71=ΝοΒ 2002. 678. Πρβλ. και ΑΠ 693/2001 ΕΔΠολ 2002. 110: Η απόφαση είναι ερήμην, έστω και αν αυτή δεν σημειώθηκε στον πρώτο βαθμό, αλλά στην κατ' έφεση δίκη, όπου σημειώθηκε ερημοδικία του εφεσίβλητου (εναγομένου) και εντούτοις το Εφετείο, δικάζοντας ως να ήσαν παρόντες όλοι οι διάδικοι, απέρριψε την έφεση του παρασταθέντος εκκαλούντος (ενάγοντος), επικύρωσε την πρωτόδικη απόφαση και δέχθηκε μερικώς ή ολικώς την αγωγή του. Βλ. επίσης ΑΠ 1060/2011 ΕΛΛΔνη 2011. 1341=ΕΠολΔ 2012. 90 και ΑΠ 685/2010 ΝΟΜΟΣ.

17. ΑΠ 1060/2011 ΕΛΛΔνη 2011. 1341=ΕΠολΔ 2012. 90. ΑΠ 12/2011 ΝΟΜΟΣ. ΑΠ 685/2010 ΝΟΜΟΣ. ΑΠ 675/2006 ΝΟΜΟΣ. ΑΠ 1470/2001 ΕΛΛΔνη 2003. 971. ΑΠ 162/1997 ΕΛΛΔνη 1997. 1535. ΑΠ 175/1984 Δ 1984. 316. Κεραμεύς/Κονδύλης/Νίκας (-Μακρίδου), ΚΠολΔ Ι (2000) άρθρ. 271, αριθ. 8. Μαργαρίτης, ΕρμΚΠολΔ Ι (2012) εισαγωγικές παρατηρήσεις στα άρθρ. 501-510, σ. 856. Κεραμεύς, γνμδ., ΝοΒ 1988, 1203 επ., 1206.

18. Φαίνεται ότι η νομολογία του Ακυρωτικού έχει επιλέξει το αναφερόμενο στη θεωρία κριτήριο, ότι ερήμην απόφαση είναι αυτή η οποία στηρίζεται στην απουσία του απολειπόμενου διαδίκου, χωρίς να έχει σημασία αν αυτή εκδόθηκε κατά (σε βάρος) του παρόντος ή του απόντος διαδίκου: Καργάδος, Η προσβολή της ερήμην αποφάσεως (1978), σ. 18-20. Η πρόκληση βλάβης ή μη από την ερήμην απόφαση αποτελεί ζήτημα που έπεται του χαρακτηρισμού της απόφασης ως ερήμην ή αντιμωλία.

19. Βλ. Δεληκωστόπουλος - Σινανιώτης, ΕρμΚΠολΔ (1968), άρθρ. 282, σ. 302. Μπέης, ΠολΔ (1974) άρθρ. 272, σ.1185 και 1191. Ποδηματά, Η ερη-

10. Κεραμεύς/Κονδύλης/Νίκας (-Μαργαρίτης), ΕρμΚΠολΔ Ι (2000) άρθρ. 501, αριθ. 2.

11. Κεραμεύς/Κονδύλης/Νίκας (-Μαργαρίτης), ΕρμΚΠολΔ Ι (2000) άρθρ. 590, αριθ. 6.

12. ΑΠ 584/1996 ΕΛΛΔνη 1998. 592-593. ΕφΘ 2714/2009 ΕΠολΔ 2011. 114 με σημ. Π. Γιαννόπουλου. ΕφΔ 161/2006 ΝΟΜΟΣ. ΕφΘ 1968/2003 Αρμ 2004. 1453. ΕφΑθ 3891/1999 ΕΛΛΔνη 1999. 1575, ΕφΘ 388/2002 Αρμ 2003. 531. ΠΠρΡοδ 128/2004 ΝΟΜΟΣ. Κεραμεύς/Κονδύλης/Νίκας (-Μαργαρίτης), ΕρμΚΠολΔ Ι (2000), εισαγωγή στα άρθρ. 501-510, αριθ. 3. Μαργαρίτης, ΕρμΚΠολΔ Ι (2012), εισαγωγή στα άρθρα 501-510, αριθ. 5, σ. 856.

13. ΑΠ 845/2012 ΝΟΜΟΣ.

14. Μαργαρίτης, ΕρμΚΠολΔ Ι (2012), άρθρ. 501, αριθ. 1 σ. 857 όπου και παραπομπές στη νομολογία.

15. Μαργαρίτης, ΕρμΚΠολΔ Ι (2012), εισαγωγή στα άρθρα 501-510, αριθ. 6, σ. 856. Κονδύλης, Το δεδικασμένο, β' εκδ. (2007), σ. 152. ΑΠ 888/2000 ΕΛΛΔνη 2001. 389.

απόρριψης της αγωγής ως απαράδεκτης λόγω έλλειψης διαδικαστικής προϋπόθεσης ή ως νόμω αβάσιμης, η απόφαση δεν πρέπει να χαρακτηρίζεται ερήμην, διότι η απόρριψη αυτή έλαβε χώρα, όχι λόγω της ερημοδικίας του ενάγοντος ή του εναγομένου, αλλά λόγω αυτεπαγγέλτως εξεταζομένων διαδικαστικών προϋποθέσεων και, αντιστοίχως, λόγω της επίσης αυτεπάγγελτης εξέτασης της νομικής βασιμότητας της αγωγής. Το δογματικό θεμέλιο της άποψης αυτής είναι ότι στο στάδιο αυτεπάγγελτης έρευνας της αγωγής ο εναγόμενος δεν φέρει δικονομικά βάρη, με αποτέλεσμα η απουσία του να παραμένει δικονομικά αδιάφορη²⁰ και συνεπώς να παρέλκει η «πριμοδότηση» του με την δυνατότητα ακύρωσης της ερημοδικίας του.

Η άποψη αυτή, αντί της ως άνω κρατούσας, έχει ως πρακτική συνέπεια τον συστατικό χαρακτηρισμό αποφάσεων ως ερήμην. Πράγματι, αν οι αποφάσεις με τα προπεριγραφέντα χαρακτηριστικά δεν χαρακτηρίζονταν ερήμην, αλλά κατ' αντιμωλία εκδοθείσες, δεν θα ήταν νόμιμη η προσβολή τους με ανακοπή ερημοδικίας, με συνέπεια την γρηγορότερη επέλευση της τελεσιδικίας και την ταχύτερη ολοκλήρωση των εν λόγω δικών.

III. Περιπτώσεις απαγόρευσης της ανακοπής ερημοδικίας

Αν και η ανακοπή ερημοδικίας αποτελεί, κατά την κρατούσα γνώμη, έκφανση του δικαιώματος ακρόασης, δεν τυγχάνει καθολικής εφαρμογής. Αυτό βεβαίως δεν σημαίνει ότι ο απολειπόμενος διάδικος στερείται του δικαιώματος αυτού. Στις εν λόγω περιπτώσεις, ο νομοθέτης προκρίνει την ταχύτητα της διαδικασίας και προβλέπει την δικαστική ακρόαση, κατά κανόνα με την άσκηση έφεσης. Κατά την ανάπτυξη που ακολουθεί, σε κάποιες περιπτώσεις η απαγόρευση της ανακοπής ερημοδικίας δικαιολογείται με τελολογικά επιχειρήματα, αλλά σε κάποιες άλλες η απαγόρευση

μοδικία στην τακτική διαδικασία στον τόμο (30) της ΕΝΟΒΕ, Η ερήμην δίκη κατά τον ΚΠολΔ (1997), σ. 16 και σημ. 13. Καργάδος, Η προσβολή της ερήμην απόφασης (1978), σ. 111 επ. Καλαβρός, ΠολΔ, γ' εκδ. (2012), § 36 αριθ. 215, σ. 538 και § 222, σ. 541. Νίκας, Το έννομο συμφέρον (1981), σ. 200.

20. Νίκας, Το έννομο συμφέρον (1981), σ. 200. Πρβλ. συναφές σκεπτικό της μειοψηφίας της ΑΠ 98/2001 ΝΟΜΟΣ.

αυτή δεν είναι αναντίρρητη.

1. Ανεπίτρεπτη η προσβολή διαταγής πληρωμής

Κατ' αρχάς, οι διαταγές πληρωμής δεν προσβάλλονται με ανακοπή ερημοδικίας, καθώς, ως γνωστόν, δεν αποτελούν δικαστικές αποφάσεις²¹. Επομένως, δεν πληρούν το πραγματικό του άρθρ. 501 ΚΠολΔ («ανακοπή κατά απόφασης που έχει εκδοθεί ερήμην...»).

Ανακοπή ερημοδικίας είναι ανεπίτρεπτη τόσο για τις διαταγές πληρωμής που υπόκεινται αυτοτελώς στην ανακοπή των άρθρ. 632-633 ΚΠολΔ, όσο και γι' αυτές για τις οποίες έχει παρέλθει η προθεσμία προσβολής τους με την ανωτέρω ανακοπή και αναπτύσσουν ισχύ δεδικασμένου. Επ' αυτών των τελευταίων, εξάλλου, ρητώς προβλέπεται ότι από τα ένδικα μέσα υπόκεινται μόνο σε αυτό της αναψηλάφησης (633 § 2 εδ. γ' ΚΠολΔ).

Η απαγόρευση προσβολής της διαταγής πληρωμής με ανακοπή ερημοδικίας δικαιολογείται κατά τούτο: Τόσο η ανακοπή ερημοδικίας, όσο και η ανακοπή των άρθρ. 632 - 633 ΚΠολΔ αποτελούν έκφανση του δικαιώματος ακρόασης στην πολιτική δίκη πριν την επέλευση των εννόμων συνεπειών του δεδικασμένου και της εκτελεστότητας²². Δεδομένου ότι ο καθ' ου η διαταγή πληρωμής έχει την διπλή, διαζευκτική δυνατότητα δικαστικής ακρόασης μέσω της ανακοπής των άρθρ. 632 ή 633 ΚΠολΔ, η ανακοπή ερημοδικίας φαντάζει περιττή και από τελολογική άποψη. Αν πάλι ο καθ' ου δεν ασκήσει την ανακοπή των άρθρ. 632 ή 633 ΚΠολΔ, η παροχή από το νόμο στον καθ' ου και τρίτης δυνατότητας προσβολής της διαταγής πληρωμής, δια της ασκήσεως ανακοπής ερημοδικίας, πέρα από ανεπιεικής σε βάρος του αιτούντος δανειστή, θα έδιδε ευκαιρίες για στρεψόδικες πρακτικές εκ μέρους του καθ' ου οφειλέτη και για παρελκυστική διαιώνιση της διαφοράς σε βάρος του δανειστή, γεγονός που θα ματαίωνε τον σκοπό καθιέρωσης της διαταγής πληρωμής, δηλαδή την ταχεία έκδοση εκτελεστού τίτλου, στις περι-

21. Για την όλη προβληματική και τις πλούσιες θέσεις της θεωρίας και της νομολογίας επί του θέματος, αντί πολλών άλλων βλ. Τσαντινή, Ανακοπή κατά διαταγής πληρωμής (2002), σ. 51 επ., ιδίως σ. 53-60 και τις σημ. 119 και 120.

22. Τσαντινής, Ανακοπή κατά διαταγής πληρωμής (2002), σ. 203.

πτώσεις όπου η απαίτηση του δανειστή αποδεικνύεται εγγράφως.

2. Η ανακοπή ερημοδικίας στην εκουσία δικαιοδοσία

(α) Η κρατούσα άποψη: Απαγορευμένη η ανακοπή ερημοδικίας στην πρωτοβάθμια δίκη

Στην εκουσία δικαιοδοσία, αν και δεν υπάρχει ρητή απαγόρευση άσκησης της ανακοπής ερημοδικίας, επικρατεί στη νομολογία²³ η άποψη ότι οι αποφάσεις του πρώτου βαθμού δεν προσβάλλονται με ανακοπή ερημοδικίας. Η άποψη αυτή βασίζεται στην διαπίστωση ότι, επειδή ανακοπή ερημοδικίας προβλέπεται ρητώς μόνο στην δευτεροβάθμια δίκη (764 § 3 ΚΠολΔ), αν ο νομοθέτης είχε θελήσει την θέσπιση της ανακοπής ερημοδικίας και στην πρωτοβάθμια δίκη, θα το είχε πράξει ρητώς, όπως ακριβώς έκανε για την δευτεροβάθμια δίκη. Κατά την ίδια άποψη, η ανακοπή ερημοδικίας δεν συνάδει με την ταχύτητα και την απλότητα της διαδικασίας της εκουσίας δικαιοδοσίας. Εξετάζοντας τις οικείες διατάξεις, θα έλεγε κανείς ότι, από το γράμμα του άρθρ. 754 ΚΠολΔ, προβλέπονται ειδικές συνέπειες για την απουσία του αιτούντος από τη δίκη, του κλητευθέντος και του παρεμβαίνοντος τρίτου, οι οποίες δεν ομοιάζουν με τα τεκμήρια ερημοδικίας των δικών της αμφοβητούμενης δικαιοδοσίας, ούτε με τις συνέπειες της μη συμμετοχής στην δευτεροβάθμια δίκη της εκουσίας δικαιοδοσίας. Το αν η ρύθμιση αυτή δικαιολογεί την κρατούσα θέση, εξετάζεται στη συνέχεια.

(β) Κριτική στην κρατούσα άποψη

23. ΑΠ 183/1983 ΝοΒ 1983. 1549. ΕφΘ 164/2010 ΕΠολΔ 2010. 709. ΕφΚερ 37/1999 ΔΕΕ 1999. 884. ΕφΠατ 820/1996 ΔΕΕ 1997. 1089. ΕφΠειρ 1207/1996 ΔΕΕ 1997. 372. ΕφΘ 200/1993 ΕΛΛΔνη 1994. 660. ΕφΘ 2056/1992 Αρμ 1992. 821. ΕφΘ 176/1991 Αρμ 1992. 813. ΕφΘ 516/1990 ΕΛΛΔνη 1990. 1330. ΠΠρΑθ 30/1988 ΑρχΝ 1989. 158. ΜΠρΠατ 249/2011 ΕφΑΔ 2011.667. ΜΠρΑθ 5845/2010 ΕΠολΔ 2011. 324 = ΕΕμμΔ 2011. 820. ΜΠρΑθ 4008/2007 αδημ. ΜΠρΤρκ 46/2001 ΑρχΝ 2004. 373. ΜΠρΒερ 30/1996 Αρμ 1996. 856. ΜΠρΑθ 4111/1990 Δ 1992. 324. Αντιθ. ΜΠρΑθ 7049/1978 ΕΛΛΔνη 1979.164 με παρατ. Κα τ ρ ά.

Κατ' αρχάς, η γραμματική διατύπωση των οικείων διατάξεων του ΚΠολΔ δεν οδηγεί στο ασφαλές συμπέρασμα ότι η ανακοπή ερημοδικίας πράγματι απαγορεύεται, επειδή τη ρύθμιση αυτή ηθέλησε ο νομοθέτης ή επειδή η ανακοπή ερημοδικίας είναι ασύμβατη με την πρωτοβάθμια δίκη της εκουσίας δικαιοδοσίας. Είναι, βέβαια, αληθές ότι σε αντίθεση με την αντίστοιχη ρύθμιση της δευτεροβάθμιας δίκης, στην πρωτοβάθμια δίκη (754 ΚΠολΔ) δεν προβλέπεται ρητά η άσκηση ανακοπής ερημοδικίας. Ωστόσο, την ίδια στιγμή, δεν προβλέπει ούτε ρητή απαγόρευσή της.

Η ΑΠ 183/1983²⁴ - η χρονικά πρώτη απόφαση που διαμόρφωσε την άποψη αυτή, την οποία ακολούθησαν όλες οι μεταγενέστερες αποφάσεις καθιστώντας την κρατούσα - αντιπαρέρχεται την ανωτέρω διαπίστωση. Μάλιστα, προς ενίσχυση της αιτιολογίας της διέλαβε ότι, επειδή ο νομοθέτης του ΚΠολΔ στις υπόλοιπες ειδικές διαδικασίες επέτρεψε την ανακοπή ερημοδικίας χωρίς να διακρίνει σε πρώτο και δεύτερο βαθμό, πράγμα που δεν έκανε για την εκουσία δικαιοδοσία, ηθέλησε να μην ασκείται η ανακοπή ερημοδικίας στην πρωτοβάθμια δίκη της τελευταίας. Όμως, και αυτό το επιχείρημα «από τη σιωπή του νόμου», δεν είναι ασφαλές. Και τούτο, διότι μπορεί ο νόμος να χαρακτηρίζει την διαδικασία των άρθρ. 741 -781

24. ΝοΒ 1983. 1549: «η διάταξη του άρθρου 501 §1 ΚΠολΔ, καθ' ην επιτρέπεται ανακοπή ερημοδικίας (...) ως μη προσαρμοζόμενη προς την, διακρινόμενη δια την απλότητα και ταχύτητα, διαδικασίαν της εκουσίας δικαιοδοσίας, δεν έχει, κατά το ρηθέν άρθρον 741 ΚΠολΔ εφαρμογήν επί των κατά την διαδικασίαν (ειδικήν) ταύτην εκδιδόμενων ερήμην αποφάσεων και επομένως κατά των εις το πρώτον βαθμόν και κατά την εν λόγω διαδικασίαν της εκουσίας δικαιοδοσίας. (...) Η άποψις αυτή ενισχύεται και εκ του ότι ο νομοθέτης του ΚΠολΔ εις τας ειδικάς διαδικασίας, μεταξύ των οποίων, ως χαρακτηρίζεται ρητώς υπό του νόμου (άρθρον 739 ΚΠολΔ), είναι και η τοιαύτη της εκουσίας δικαιοδοσίας, επέτρεψε μόνον την ητιολογημένην ανακοπήν ερημοδικίας χωρίς να ποιήται διάκρισιν, αν αυτή επιτρέπεται ν' ασκήται εις τον πρώτον ή μόνον εις τον δεύτερον βαθμόν (άρθρα 653 § 1, 673 § 1, 681, 681 Α § 1 και 681 Β § 1 ΚΠολΔ), ως αντιθέτως ούτος διέλαβε ρητώς εις την ρηθείσαν διάταξιν του άρθρου 764 §3 ΚΠολΔ, ότι δηλαδή αυτή επιτρέπεται, προκειμένου περί των κατά την διαδικασίαν της εκουσίας δικαιοδοσίας εις τον δεύτερον βαθμόν εκδιδόμενων αποφάσεων, αποκλείσας ούτω την άσκησιν ανακοπής ερημοδικίας κατά των τοιούτων αποφάσεων εκδοθεισών εις τον 1ου βαθμόν.»

ΚΠολΔ ως «ειδική», όμως ο χαρακτηρισμός αυτός είναι αμιγώς τεχνικός, δεδομένου ότι ήδη από το Σύνταγμα (άρθρ. 94 § 2) η διαδικασία αυτή διακρίνεται από λειτουργική άποψη από τις ειδικές διαδικασίες της αμφισβητούμενης δικαιοδοσίας (άρθρ. 591 επ. ΚΠολΔ). Έτσι, από την ως άνω εξεταζόμενη πρακτική του νομοθέτη στο πλαίσιο των ειδικών διαδικασιών της αμφισβητούμενης δικαιοδοσίας δεν θα μπορούσε να αντληθεί συμπέρασμα ότι αυτός κινήθηκε και στην (λειτουργικά διαφορετική) εκουσία δικαιοδοσία με γνώμονα την ίδια λειτουργική σκοπιμότητα. Επιπροσθέτως, στο πιο πάνω επιχείρημα της κρατούσας άποψης θα μπορούσε κάλλιστα να αντιπαραβληθεί μία άλλη πρακτική του νομοθέτη, την οποία μάλιστα αυτός εφάρμοσε σε όλες τις διαδικασίες ανεξαιρέτως, σύμφωνα με την οποία στις περιπτώσεις όπου θέλησε να απαγορεύσει την άσκηση της ανακοπής ερημοδικίας ή λοιπών ενδίκων μέσων, το έπραξε νομοθετώντας τον ρητό αποκλεισμό τους²⁵. Τούτο βεβαίως ουδόλως έπραξε στο άρθρ. 754 ΚΠολΔ.

Η κρατούσα άποψη (δηλαδή η ως άνω ΑΠ 183/1983) στηρίζεται επιπλέον και στο εξής ιστορικό επιχείρημα: Η αναθεωρητική επιτροπή του ΚΠολΔ απάλειψε το αρχικό άρθρ. 864 ΣχΚΠολΔ σύμφωνα με το οποίο στην εκουσία δικαιοδοσία «ανακοπή ερημοδικία δεν συγχωρείται, πλην αν άλλως ο νόμος ορίζει». Η διαγραφή αυτή έγινε, επειδή το άρθρο κρίθηκε περιττό «κατόπιν της διαφόρου ρυθμίσεως της ανακοπής ερημοδικίας εν άρθροις 601 επ.» (σ. 605). Η ως άνω λιτή αιτιολογία της εν λόγω νομοθετικής επιλογής δεν είναι ευχερώς κατανοητή, διότι το άρθρ. 601, που υποτίθεται περιέχει διαφορετική ρύθμιση της ανακοπής ερημοδικίας - προφανώς σε σχέση με την επιδιωκόμενη ρύθμιση στην εκουσία δικαιοδοσία (-) - στην πραγματικότητα δεν ρυθμίζει την ανακοπή ερημοδικίας (αυτή ρυθμιζόταν με την διάταξη του άρθρ. 537 ΣχΚΠολΔ που αναριθμήθηκε από την αναθεωρητική επιτροπή σε 518), αλλά την γενική ανακοπή (επρόκειτο για το αρχικό άρθρ. 642 ΣχΚΠολΔ που αναριθμήθηκε από την αναθεωρητική επιτροπή σε 601 και σήμερα αποτελεί το άρθρ. 583 ΚΠολΔ). Συνεπώς, από την ως άνω μη ευκρινή αναφορά στα ΠρακτΑναθ δεν προκύπτει σαφής βούληση

του ιστορικού νομοθέτη να απαγορεύσει την ανακοπή ερημοδικίας στον πρώτο βαθμό δικαιοδοσίας. Τουναντίον, η διαγραφή του ως άνω άρθρ. 864 ΣχΚΠολΔ μπορεί κάλλιστα να ερμηνευτεί ως προϊόν βούλησης του νομοθέτη να αποτρέψει την απαγόρευση αυτή. Πάντως, δεν είναι μόνο το συγκεκριμένο χωρίο, αλλά και μια ευρύτερη επισκόπηση των προπαρασκευαστικών εργασιών της συντακτικής και της αναθεωρητικής επιτροπής του ΚΠολΔ που επιτρέπει την διαπίστωση ότι δεν ανιχνεύεται πρόθεση του νομοθέτη για απαγόρευση της ανακοπής ερημοδικίας στην πρωτοβάθμια δίκη της εκουσίας δικαιοδοσίας²⁶.

Η κρατούσα άποψη (η ΑΠ 183/1983) βασίζεται και σε ένα επιπρόσθετο επιχείρημα. Με αφετηρία την ισχύουσα, κατά τον χρόνο έκδοσής της, διάταξη του άρθρ. 44 § 2 ΕισΝΚΠολΔ υπονοεί ότι σύμφωνα με την διάταξη εκείνη («οι διατάξεις των §§ 2 και 3 του άρθρου 764 ΚΠολΔ εφαρμόζονται και στον πρώτο βαθμό») υπήρχε ως προς το εξεταζόμενο ζήτημα διακριτή ρύθμιση στις πτωχευτικές και στις μη πτωχευτικές υποθέσεις της εκουσίας δικαιοδοσίας. Δηλαδή στην πρωτοβάθμια δίκη των πτωχευτικών υποθέσεων επιτρεπόταν η ανακοπή ερημοδικίας λόγω ακριβώς της ανωτέρω νομοθετικής παραπομπής στην διάταξη της δευτεροβάθμιας δίκης, κι έτσι εξ αντιδιαστολής, για τις υπόλοιπες, μη πτωχευτικές υποθέσεις για τις οποίες δεν υπήρχε αντίστοιχη νομοθετική παραπομπή, ανακοπή δεν προβλεπόταν. Η εν λόγω διάταξη, όμως, η οποία ρύθμιζε αμιγώς τις πτωχευτικές υποθέσεις, είχε περιορισμένη ερμηνευτική λειτουργικότητα για την συναγωγή επιχειρημάτων για τις μη πτωχευτικές (γνήσιες) υποθέσεις εκουσίας δικαιοδοσίας. Και τούτο, διότι οι πτωχευτικές υποθέσεις στην μέγιστη πλειοψηφία τους ήταν μη γνήσιες υποθέσεις εκουσίας δικαιοδοσίας κι επομένως είχαν διαφορετική λειτουργία σε σχέση με τις γνήσιες υποθέσεις. Σε κάθε περίπτωση, το γεγονός ότι η διάταξη του άρθρ. 44 § 2 ΕισΝΚΠολΔ έχει καταργηθεί²⁷ στερεί πλέον την ερμηνευτική διαδικασία από το συγκεκριμένο επιχείρημα.

Η κρατούσα άποψη, όμως, δεν περιορίστηκε στα ανωτέρω ερμηνευτικά επιχειρήματα, αλλά βασίστηκε επιπλέον σε ένα ενδιαφέρον τελολογι-

25. Βλ. αμέσως επόμενη § 3 του κυρίως κειμένου της παρούσας μελέτης («λοιπές περιπτώσεις απαγόρευσης της ανακοπής ερημοδικίας»).

26. Βλ. σχετ. ΣχΠολΔ VII 21,133-134. ΠρακτΑναθ 384, 605, 649.

27. Με το άρθρο 181 περ. η` ΠτΚ

κό επιχείρημα: Η ανακοπή ερημοδικίας δεν προσαρμόζεται προς την διακρινόμενη για την απλότητα και ταχύτητα, διαδικασία της εκουσίας δικαιοδοσίας. Το επιχείρημα αυτό απορρέει από το άρθρ. 741 ΚΠολΔ, σύμφωνα με το οποίο οι διατάξεις των άρθρ. 1-590 ΚΠολΔ - όπου συμπεριλαμβάνονται και οι διατάξεις περί ανακοπής ερημοδικίας - εφαρμόζονται και στην διαδικασία της εκουσίας δικαιοδοσίας, εκτός αν δεν προσαρμόζονται σε αυτήν.

Για την εξέταση του ως άνω τελολογικού επιχειρήματος απαιτείται η συγκριτική επισκόπηση των ίδιων των διατάξεων και του σκοπού τους, ώστε να είναι δυνατή στη συνέχεια η σχετική τοποθέτηση.

Στην πρωτοβάθμια δίκη, αν εμφανιστεί ο αιτών και λάβει κανονικά μέρος στη συζήτηση, ακόμα και αν δεν εμφανιστούν κανονικά τυχόν «τρίτοι» - λοιποί διάδικοι²⁸ που έχουν κλητευθεί ή έχουν παρέμβει, η συζήτηση προχωρά κανονικά σαν αυτοί (οι «τρίτοι») να ήταν παρόντες. Στην δευτεροβάθμια δίκη, παρομοίως, αν κάποιος από τους διαδίκους εμφανιστεί, το δικαστήριο εξετάζει την υπόθεση κατ' ουσίαν και ο μη παρασταθείς δικάζεται ερήμην. Ενώ λοιπόν σε περίπτωση μη παράστασης ή μη νόμιμης παράστασης²⁹ οι συνέ-

πειες της απουσίας από τη δίκη είναι και στους δύο βαθμούς ίδιες (ματαιώση της συζήτησης ή μονομερής συζήτηση), υπάρχει διαφορά στην ταυτότητα των προσώπων στα οποία οι προαναφερθείσες έννομες συνέπειες αφορούν. Στη μεν πρωτοβάθμια δίκη η συζήτηση ματαιώνεται, εφόσον δεν παρασταθεί ο αιτών (754 §1 ΚΠολΔ) - ακόμα και όταν αυτός δεν είναι ο μοναδικός της δίκης διάδικος- ενώ στη δευτεροβάθμια δίκη η συζήτηση ματαιώνεται, εφόσον όμως δεν παρασταθούν όλοι οι διάδικοι³⁰.

Στο πλαίσιο αυτό, τίθεται το ερώτημα αν η ρύθμιση του άρθρ. 754 ΚΠολΔ και η εκεί προβλεπόμενη διακριτική μεταχείριση υπέρ του αιτούντος έναντι των υπολοίπων διαδίκων δικαιολογεί το συμπέρασμα της κρατούσας άποψης ότι η ανακοπή ερημοδικίας δεν προσαρμόζεται στη λειτουργία της πρωτοβάθμιας δίκης της εκουσίας δικαιοδοσίας και μάλιστα σε τέτοιο βαθμό, ώστε να απαγορεύεται.

Για την απάντηση στο ερώτημα αυτό, σκόπιμη θα ήταν, από μεθοδολογική άποψη, η εξέταση των εννόμων συνεπειών για την απουσία των διαδίκων με οδηγό ακριβώς αυτή την διακριτική μεταχείριση που επιφυλάσσει ο νόμος στο ζήτημα αυτό.

Κατ' αρχάς, αν η δίκη της εκουσίας δικαιοδοσίας ήταν σε όλες τις περιπτώσεις μονομερής (με την έννοια της συμμετοχής μόνο του αιτούντος) δεν θα ήταν νοητή η έκδοση ερήμην απόφασης, αφού η συζήτηση ματαιώνεται είτε με ανακοίνωση στο ακροατήριο χωρίς να εκδίδεται απόφαση του δικαστηρίου (260 ΚΠολΔ), είτε με απόφαση, όταν ολοκληρωθεί η συζήτηση και διαγνωστεί από τον δικαστή η μη κανονική παράσταση του αιτούντος³¹. Κατ' ακολουθία, λοιπόν, αφού ματαιώση σημαίνει δικονομική ανυπαρξία συζήτησης, ερημοδικία δεν σημειώνεται και άσκηση της

28. Στο πλαίσιο της διάταξης του άρθρ. 754 ΚΠολΔ η έννοια του «τρίτου» δεν ταυτίζεται με την έννοια του μη διαδίκου, αλλά νοείται κάθε άλλο πρόσωπο που καθίσταται διάδικος εκτός του αιτούντος. Τούτο, εξάλλου, προκύπτει και από την διατύπωση της ίδιας της διάταξης («...ο τρίτος που κλητεύθηκε ή που είχε ασκήσει παρέμβαση χωρίς να κλητευθεί...»), καθώς ο τρίτος που κλητεύθηκε κατ' άρθρ. 748 § 3 ΚΠολΔ και ο παρεμβαίνων, εφόσον άσκησε νομότυπα την παρέμβασή του κατ' άρθρ. 752 ΚΠολΔ, είναι και αυτοί διάδικοι στην δίκη της εκουσίας δικαιοδοσίας. Για την ταυτότητα του νομικού λόγου, στην έννοια του «τρίτου», όπως τον εννοεί η ως άνω διάταξη, υπάγονται και λοιποί διάδικοι (προσεπικληθέντες, εισαγγελέας): βλ. Κεραμεύς/Κονδύλης/Νίκας (-Αρβανιτάκη), ΕρμΚΠολΔ II (2000), άρθρ. 754 αριθ. 6 και ΕφΘ 294/2009 ΕφΑΔ 2009. 1113.

29. Στο άρθρ. 764 § 2 ΚΠολΔ δεν αναφέρεται η μη κανονική παράσταση ως λόγος ματαιώσης της συζήτησης, αλλά δεδομένου ότι η «μη κανονική παράσταση» λογίζεται ως απουσία του διαδίκου, για την ταυτότητα του νομικού λόγου σκόπιμη είναι η διασταλτική ερμηνεία της διάταξης και η λύση της ματαιώσης της συζήτησης σε κάθε περίπτωση μη νόμιμης παράστασης των διαδίκων. Προς αυτή την κατεύθυνση βλ. ΕφΠατρ

539/2009 ΑχΝομ 2010. 374. ΕφΑθ 7061/2004 ΕλλΔνη 2005. 520.

30. Η διαφοροποίηση αυτή δικαιολογείται από το γεγονός ότι ο αιτών έχει την πρωτοβουλία της άσκησης της αίτησης, χωρίς την οποία η συμμετοχή των λοιπών διαδίκων παρέλκει. Η ρύθμιση αυτή, όμως, κάμπτεται στην δευτεροβάθμια δίκη, καθώς εκεί την πρωτοβουλία της έφεσης μπορεί να έχει και άλλος διάδικος εκτός του αιτούντος (761 ΚΠολΔ).

31. ΕφΑθ 4792/2006 ΕλλΔνη 2009. 551. ΜΠρΞαν 254/2003 ΧρΙΔΔ 2004. 820.

σχετικής ανακοπής δεν είναι νοητή. Σε αυτό το στατικό πλαίσιο, όταν δηλαδή στην πρωτοβάθμια δίκη μετέχει μόνο ο αιτών και κανείς άλλος «τρίτος»- διάδικος, η ανακοπή ερημοδικίας πράγματι δεν συνάδει στην συγκεκριμένη δίκη και επομένως το σχετικό συμπέρασμα της κρατούσας άποψης είναι δογματικά αναντίρρητο.

Από τη στιγμή, όμως, που ο νόμος δεν διακρίνει σε πρωτοβάθμιες δίκες εκουσίας δικαιοδοσίας «μονομερείς» και «πολυμερείς», αλλά θεωρεί ενδεχόμενη (752-753 ΚΠολΔ) ή ακόμα και επιβεβλημένη (π.χ. 748 §3 ΚΠολΔ) τη συμμετοχή σε αυτές περισσότερων προσώπων εκτός του αιτούντος, είναι επόμενο ότι αναγνωρίζει την αξία της συμμετοχής των προσώπων αυτών στις συγκεκριμένες δίκες, μεριμνώντας για την προστασία και των δικών τους εννόμων συμφερόντων. Αναγνωρίζοντας, έτσι, τη συμμετοχή τους ο νόμος, δεν θα ήταν δυνατόν να αγνοεί τις ενδεχόμενες δυσμενείς συνέπειες για τα συμφέροντα των προσώπων αυτών από τη μη συμμετοχή τους. Κάτι τέτοιο θα ήταν σχήμα οξύμωρο.

Η υποβάθμιση της δικονομικής θέσης των «τρίτων» - διαδίκων είναι αυτή που αφήνει περιθώριο στην κρατούσα άποψη να μεταχειρίζεται ανισότιμα τους διαδίκους. Πράγματι, η κρατούσα γνώμη θέτει στην ίδια μοίρα τον αιτούντα - ο οποίος δεν κινδυνεύει να ερημοδικαστεί ούτε έχει ανάγκη να ακυρώσει την ανύπαρκτη ερημοδικία του - με τους «τρίτους» (αλλά κατ' ουσίαν διαδίκους) που κινδυνεύουν να ερημοδικαστούν κι έχουν την ανάγκη ακύρωσης της ερημοδικίας τους, εφόσον αυτή επέλθει.

Επίσης, η κρατούσα άποψη θέτει σε διαφορετική μοίρα τους διαδίκους της πρωτοβάθμιας δίκης απ' αυτούς της δευτεροβάθμιας, μολονότι αντιμετωπίζουν την ίδια έννομη συνέπεια: την ερημοδικία. Πράγματι, στο πλαίσιο της δευτεροβάθμιας δίκης ο οποιοσδήποτε διάδικος που δεν παρέστη, αντιμετωπίζει το ενδεχόμενο να εκδοθεί γι' αυτόν ερήμην απόφαση. Αυτόν τον διάδικο της δευτεροβάθμιας δίκης, αν και βρίσκεται στην ίδια δυσμενή θέση με τους προαναφερθέντες «τρίτους» (αλλά κατ' ουσίαν διαδίκους) της πρωτοβάθμιας δίκης, ο νόμος δεν τους αποστέρησε την ανακοπή ερημοδικίας. Όμως, στους διαδίκους της πρωτοβάθμιας δίκης που βρίσκονται ακριβώς στην ίδια θέση, η κρατούσα άποψη απαγορεύει το δικαίωμα αυτό.

Ενόψει των ανωτέρω διαπιστώσεων, όταν στην πρωτοβάθμια δίκη της εκουσίας δικαιοδοσίας συμμετέχουν, εκτός από τον αιτούντα, και «τρίτα» (αλλά κατ' ουσίαν διάδικα) πρόσωπα, η κρατούσα άποψη προκαλεί σοβαρούς προβληματισμούς για τη συμβατότητά της με τη θεμελιώδη αρχή της ισότητας των διαδίκων (4 Σ και 110 § 1 ΚΠολΔ).

Ακόμα και το επιχείρημα της κρατούσας άποψης ότι η ανακοπή ερημοδικίας δεν συνάδει με την ταχύτητα και την απλότητα της διαδικασίας της εκουσίας δικαιοδοσίας δεν είναι πειστικό. Και τούτο, διότι, αν η ανακοπή ερημοδικίας ήταν πράγματι μη προσαρμοσμένη προς την εκουσία δικαιοδοσία, τότε δεν θα την είχε προβλέψει ο νομοθέτης για την δευτεροβάθμια δίκη της, ούτε βεβαίως η ίδια ανακοπή θα επιτρεπόταν στις μη γνήσιες υποθέσεις εκουσίας δικαιοδοσίας, τις οποίες υπήγαγε ο νομοθέτης στην διαδικασία αυτή για λόγους ταχύτητας. Όπως όμως αναφέρεται στη συνέχεια³², παρά την ανάγκη απλής και ταχείας εκδίκασης, στις μη γνήσιες υποθέσεις εκουσίας δικαιοδοσίας η ανακοπή ερημοδικίας είναι επιτρεπτή, γεγονός που αποδεικνύει ότι η ανακοπή ερημοδικίας δεν είναι εξ αρχής ασύμβατη με την εκουσία δικαιοδοσία.

Ως εκ τούτου, από τελολογική άποψη και με βάση την λειτουργία της πρωτοβάθμιας δίκης της εκουσίας δικαιοδοσίας, η απόλυτη διατύπωση της κρατούσας άποψης ότι η ανακοπή ερημοδικίας δεν προσαρμόζεται στην πρωτοβάθμια δίκη και γι' αυτό γενικώς απαγορεύεται, έρχεται σε αντίθεση με την διαπίστωση ότι στην πρωτοβάθμια δίκη και περιπτώσεις ερημοδικίας υπάρχουν και πιθανότητα έκδοσης ερήμην απόφασης υφίσταται και ανάγκη ακύρωσης της ερημοδικίας συντρέχει για κάποιους διαδίκους. Για όλους τους ανωτέρω λόγους, προτείνεται η ανασκευή της κρατούσας άποψης που να συνοδεύεται από την διατύπωση σχετικής θέσης για τις προϋποθέσεις άσκησης της ανακοπής ερημοδικίας στην πρωτοβάθμια δίκη της εκουσίας δικαιοδοσίας.

(γ) Ανασκευή της κρατούσας άποψης και ίδια θέση

Κατά την προηγηθείσα ανάλυση, διαπιστώθη-

32. Βλ. στο κυρίως κείμενο την αμέσως επόμενη υποπαραγράφο δ'.

κε ότι η βασική θέση της κρατούσας άποψης, ότι δηλαδή η ανακοπή ερημοδικίας δεν προσαρμόζεται στην πρωτοβάθμια δίκη της εκουσίας δικαιοδοσίας, δεν έχει απόλυτη εφαρμογή. Στην πραγματικότητα η θέση αυτή είναι συμβατή με την πρωτοβάθμια δίκη της εκουσίας δικαιοδοσίας, εφόσον η δίκη διεξάγεται μόνο με τη συμμετοχή του αιτούντος, οπότε, λόγω της ειδικά προβλεπόμενης έννομης συνέπειας για την απουσία του (ματαιώση συζήτησης), από τεχνική άποψη συζήτηση της υπόθεσης κι ερημοδικία δεν υφίσταται και, συνεπώς, η ανακοπή δεν έχει λόγο ύπαρξης. Δεν ισχύει το ίδιο, όμως, όταν η δίκη εξελίσσεται με την εκούσια ή την υποχρεωτική συμμετοχή λοιπών διαδίκων εκτός του αιτούντος. Στην περίπτωση αυτή, δεδομένων των ενδεχόμενων δυσμενών συνεπειών σε βάρος τους από την απουσία ή τη μη κανονική παράστασή τους, ερημοδικία των διαδίκων αυτών είναι νοητή και συνακόλουθα νοητή είναι και η προσβολή της με την σχετική ανακοπή.

Η διατύπωση μιας άποψης για τη νομιμότητα της ανακοπής ερημοδικίας στην πρωτοβάθμια δίκη της εκουσίας δικαιοδοσίας δεν μπορεί να είναι ομοιόμορφη. Και τούτο, εξαιτίας των ήδη αναλυθεισών διαφορετικών εννόμων συνεπειών για την απουσία του αιτούντος και των λοιπών διαδίκων από τη δίκη. Γι' αυτό και οι θέσεις που θα διατυπωθούν είναι κατ' ανάγκη διαφοροποιημένες ανάλογα με την δικονομική θέση του αντίστοιχου διαδίκου.

Ο αιτών, κατ' αρχήν, δεν έχει δικαίωμα ανακοπής ερημοδικίας, διότι, αν δεν συμμετάσχει κανονικά στη συζήτηση, αυτή ματαιώνεται και ερημοδικία δεν σημειώνεται. Στην σπάνια περίπτωση, όμως, που το πρωτοβάθμιο δικαστήριο παρά την ανωτέρω ρύθμιση εκδώσει απόφαση που τον δικάσει ωσει παρόντα, τότε, όλως εξαιρετικώς, στον αιτούντα πρέπει να αναγνωριστεί το δικαίωμα ανακοπής ερημοδικίας, ως η μόνη δικονομική οδός αποκατάστασης της θέσης του στη δίκη. Η εξέταση της συνδρομής του σχετικού εννόμου συμφέροντος θα έπεται.

Στην περίπτωση, όμως, που παρασταθεί ο αιτών και κάποιος ή κάποιοι από τους λοιπούς διαδίκους (παρεμβαίνοντες, προσεπικληθέντες, εισαγγελέας πρωτοδικών, λοιπά νομίμως κλητευθέντα πρόσωπα) δεν συμμετάσχουν κανονικά στη δίκη (πάντα υπό τον όρο ότι δεν προβλέπεται κά-

ποια ειδικότερη έννομη συνέπεια από την παράλειψη τυχόν υποχρεωτικής κλήτευσής τους³³), το δικαστήριο προβαίνει σε μονομερή συζήτηση της υπόθεσης και εκδίδει απόφαση καθιστώντας έτσι ενδεχόμενη την απόρριψη των ισχυρισμών ή του αντίστοιχου ένδικου βοηθήματός όλων των ανωτέρω διαδίκων ως ανυποστήρικτων. Επειδή οι διάδικοι αυτοί διατηρούν το θεμελιώδες δικαίωμα δικαστικής ακρόασης (20 Σ)³⁴ και προφορικής συμμετοχής (115 § 2 ΚΠολΔ), έχουν το δικαίωμα ακύρωσης της ερημοδικίας τους. Η ανακοπή ερημοδικίας είναι το μόνο προσήκον ένδικο μέσο που τα ανωτέρω πρόσωπα διαθέτουν προς τούτο, που όχι μόνο δεν αντίκειται, αλλά, αντιθέτως, ερείδεται στο άρθρ. 741 ΚΠολΔ, το οποίο παραπέμπει στην εφαρμογή των διατάξεων του γενικού μέρους του ΚΠολΔ μεταξύ των οποίων και στις διατάξεις των άρθρ. 501 επ. ΚΠολΔ³⁵, οι οποίες θα εφαρμοστούν αναλόγως.

(δ) Η ανακοπή ερημοδικίας στις μη γνήσιες υποθέσεις εκουσίας δικαιοδοσίας

Το ζήτημα της απαγόρευσης ή μη της ανακοπής ερημοδικίας στην πρωτοβάθμια δίκη της εκουσίας δικαιοδοσίας δεν επηρεάζει το δικαίωμα αυτό των απολειπομένων διαδίκων στις μη γνήσιες υποθέσεις εκουσίας δικαιοδοσίας. Επειδή στην ουσία πρόκειται για διαφορές της αμφισβητούμενης δικαιοδοσίας που υπήχθησαν νομοθετικώς στην εκούσια δικαιοδοσία για λόγους ευελιξίας της διαδικασίας, στις υποθέσεις αυτές εφαρμόζονται ως προς την ερημοδικία οι διατάξεις των

33. Βλ. π.χ. την υποχρεωτική κοινοποίηση της αίτησης και της έφεσης στον εισαγγελέα Πρωτοδικών στην περίπτωση που ζητείται ο διορισμός, η αντικατάσταση ή η παύση των μελών του εποπτικού συμβουλίου του τελούντος υπό δικαστική συμπαραστάση. Αν δεν αποδεικνύεται η νόμιμη κλήτευσή του, η συζήτηση κηρύσσεται απαράδεκτη (748 § 2 σε συνδυασμό με 801 § 1 ή/και 760 ΚΠολΔ): ΑΠ 276/2012 ΝοΒ 2012. 1457= ΕΠολΔ 2012.335 με παρατ. Α ρ β α ν ι τ ά κ η.

34. Ακόμα κι εκεί που κυριαρχεί το ανακριτικό σύστημα η αρχή της προηγούμενης ακρόασης διατηρείται: βλ. Κε ρ α μ ε ύ ς / Κ ο ν δ ύ λ η ς / (- Ν ι κ α ς), ΕρμΚΠολΔ Ι (2000), άρθρ. 110 αριθ. 13.

35. Βλ. έτσι Μπέη ΠολΔ, τ. 17 (1991) άρθρ. 754, σ. 311-312.

άρθρ. 271 επ. ΚΠολΔ³⁶ και παραμένει η δυνατότητα άσκησης ανακοπής ερημοδικίας, όπως σε όλες τις υποθέσεις της αμφισβητούμενης δικαιοδοσίας, εφόσον βεβαίως δεν την απαγορεύει άλλη ειδικότερη διάταξη.

3. Λοιπές περιπτώσεις απαγόρευσης της ανακοπής ερημοδικίας

Ο νομοθέτης απαγορεύει την ανακοπή ερημοδικίας σε μια σειρά άλλων περιπτώσεων, όπως κατά αποφάσεων του Αρείου Πάγου (576 § 4 ΚΠολΔ), αποφάσεων για την διόρθωση και ερμηνεία δικαστικής απόφασης (319 ΚΠολΔ), ασφαλιστικών μέτρων (699 ΚΠολΔ)³⁷, αποφάσεων κατά την διαδικασία των πιστωτικών τίτλων (644 § 1 ΚΠολΔ),

36. Βλ. όμοια θέση για τις μη γνήσιες υποθέσεις εκουσίας δικαιοδοσίας του άρθρ. 46α ν. 1892/1990: ΕφΑθ 4749/2009 ΕΛΛΔνη 2009. 1489. ΕφΑθ 423/2006 ΔΕΕ 2006. 637. ΕφΔ 125/2004 ΝΟΜΟΣ. Γενικά για το ζήτημα βλ. Αρβανιτάκη, Το διαδικαστικό πλαίσιο του ν. 3869/2010 για τη ρύθμιση οφειλών υπερχρεωμένων φυσικών προσώπων, Αρμ 2011. 1461 επ., 1468-1469. Χατζηϊωάννου, Η πτώχευση ως διαδικασία συλλογικής εκτέλεσης, ΝοΒ 2011. 2076 επ., 2083.

37. Η απόφαση του ειρηνοδικείου περί ασφαλιστικών μέτρων νομής ή κατοχής δεν υπόκειται σε λοιπά ένδικα μέσα, πλην της έφεσης (734 § 3 ΚΠολΔ): ΕιρΓιαννιτών 147/1998 ΑρχΝ 1999. 418. Τζιφρας, Ασφαλιστικά μέτρα, δ' έκδ. (1985), σ. 414 και 417. Και στην έκκλητη δίκη των ασφαλιστικών μέτρων νομής ή κατοχής ο απολειπόμενος διάδικος δεν έχει δικαίωμα ανακοπής ερημοδικίας: ΠΠρΑθ 6961/1990 Αρμ 1991. 63. Αντιθ. ΠΠρΑθ 6327/1980 ΕΛΛΔνη 1980. 740. Πράγματι, σύμφωνα με το άρθρ. 734 § 3 εδ. β' ΚΠολΔ η έκκλητη δίκη διέπεται πρωτίστως από τις διατάξεις των άρθρ. 686-702 ΚΠολΔ, συμπεριλαμβανομένης της απαγόρευσης ένδικων μέσων του άρθρ. 699 ΚΠολΔ. Επειδή λοιπόν κατά τις ανωτέρω διατάξεις δεν υπάρχει εξαίρεση ή ειδικότερη διάταξη που να επιτρέπει την ανακοπή ερημοδικίας στη συγκεκριμένη έκκλητη δίκη, ο απολειπόμενος διάδικος δεν δικαιούται ανακοπής ερημοδικίας. Εξάλλου, η διεύρυνση των δικών ασφαλιστικών μέτρων νομής ή κατοχής με την αποδοχή εξαιρετικού δικαιώματος ανακοπής ερημοδικίας, δεν συνάδει με τον σκοπό της δίκης των ασφαλιστικών μέτρων, με την οποία επιδιώκεται ταχεία και όλως προσωρινή διευθέτηση της διαφοράς (695 ΚΠολΔ). Πάντως, ως προς την ερημοδικία στην έκκλητη δίκη των ασφαλιστικών μέτρων νομής ή κατοχής εφαρμόζονται οι διατάξεις του άρθρ. 524 § 2 και 3 ΚΠολΔ, ελλείψει ειδικότερων διατάξεων στα άρθρ. 686 -702 ΚΠολΔ.

αποφάσεων ορισμού και εξαίρεσης διαιτητή και επιδιαιτητή (878, 883 ΚΠολΔ), διαιτητικών αποφάσεων (895 § 1 ΚΠολΔ), αποφάσεων των δικών περί την εκτέλεση (937 § 1 ΚΠολΔ)³⁸, αποφάσεων που διατάσσουν αναγκαστική διαχείριση (1034 § 2 ΚΠολΔ), αποφάσεων του Εφετείου περί καθορισμού οριστικής τιμής μονάδος (άρθρ. 22 § 1 ν. 2882/2001)³⁹ και των αποφάσεων του άρθρ. 3 του ν.δ. 1159/1972⁴⁰.

Στις δικαζόμενες κατά την εκουσία δικαιοδοσία πτωχευτικές υποθέσεις, προβλέπεται ειδική διάταξη (άρθρ. 55 ν. 3588/2007 [ΠτΚ]) σύμφωνα με την οποία οι αποφάσεις αυτές υπόκεινται σε ανακοπή ερημοδικίας. Τούτο, όμως, ισχύει, αν δεν προβλέπεται κάτι διαφορετικό σε ειδικότερες διατάξεις του ΠτΚ. Πράγματι, ο ΠτΚ προβλέπει επιμέρους απαγορεύσεις ανακοπής ερημοδικίας σε δίκες στο πλαίσιο της προπρωχευτικής και της πτωχευτικής διαδικασίας⁴¹. Η διαπίστωση αυτή οδηγεί στο συμπέρασμα ότι για το πτωχευτικό δικονομικό δίκαιο η ανακοπή ερημοδικίας αποτελεί μάλλον εξαιρετικό ένδικο μέσο και όχι τον κανόνα.

IV. Λόγοι ανακοπής ερημοδικίας

1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις

Μετά τη μεταρρύθμιση που επέφεραν οι ν. 2145/1993 και 2207/1994 με την κατάργηση της ανατιμολόγητης ανακοπής ερημοδικίας, το σήμερα ισχύ-

38. Ακόμα και των εφετειακών αποφάσεων: Μαργαρίτης, ΈρμΚΠολΔ Ι (2012), άρθρ. 501, αριθ. 3, σ. 857. Εξαιρούνται της απαγόρευσης και υπόκεινται σε ανακοπή ερημοδικίας διαφορές εκτέλεσης προσωπικής κράτησης (1054 § 2 ΚΠολΔ). Βλ. ΕφΑθ 2823/2001 ΕΛΛΔνη 2001. 950. Για τον διάλογο περί της συνταγματικότητας ή μη της απαγόρευσης αυτής βλ. Μηχιώτη εις Κολοτούρο (επιμ.), Ένδικα μέσα και βοηθήματα κατά τον ΚΠολΔ (2013), σ. 24-25, σημ. 77 όπου και παραπομπές στη σχετική θεωρία και νομολογία.

39. ΑΠ 1015/2011 ΝΟΜΟΣ.

40. Περί τροποποίησης και συμπλήρωσης του ν.δ. 3562/1956 «περί υπαγωγής Ανωνύμων Εταιριών υπό την διοίκηση και διαχείριση των πιστωτών και θέσεως αυτών υπό ειδικήν εκκαθάριση». Βλ. ΑΠ 183/1983 ΝοΒ 1983. 1549.

41. Βλ. τις περιπτώσεις των άρθρ. 7 § 5, 74 § 3, 79 εδ. ε', 95 § 2, 101 § 3, 106ζ § 8, 106ια § 6, 122 §4, 137 § 3, 140 § 2 τελευταίο εδ., 152 § 4, 161 § 1, 163 § 1, 169 § 2 ΠτΚ.

ον σύστημα αιτιολογημένης ανακοπής και πλήρους έφεσης, αφενός περιόρισε στο αναγκαίο μέτρο την υπερβάλλουσα προστασία τού εγκύτως ερημοδικασθέντος διαδικού, επιταχύνοντας, παράλληλα, την επέλευση της τελεσιδικίας και αφετέρου αναπλήρωσε την αποστολή της (καταργηθείσης) ανατιολόγητης ανακοπής με την πλήρη έφεση⁴².

Πράγματι, ο αποκλεισμός της ανατιολόγητης και η χορήγηση μόνο αιτιολογημένης ανακοπής ερημοδικίας στηρίζεται στη νομοθετική θέση ότι πιθανότερη αιτία της απουσίας του απολειπομένου διαδικού ήταν η δυστροπία του και όχι κάποιο ελάττωμα της κλήτευσης ή άλλο εμπόδιο. Έτσι, ο απολειπόμενος διάδικος έχει το βάρος να διαψεύσει την πιθανολόγηση αυτή, δικαιολογώντας την ερημοδικία του στο πλαίσιο των δύο προβλεπόμενων από τον νόμο λόγων άκυρης ερημοδικίας: την έλλειψη κλήτευσης ή τη μη νόμιμη κλήτευσή του ή την ερημοδικία του για λόγους ανωτέρας βίας⁴³.

2. Έλλειψη κλήτευσης ή μη νόμιμη κλήτευση του απολειπομένου διαδικού

Σύμφωνα με το άρθρ. 501 ΚΠολΔ η έλλειψη κλήτευσης ή η μη νόμιμη ή η εκπρόθεσμη κλήτευση του απολειπομένου διαδικού αποτελεί λόγο ανακοπής ερημοδικίας. Η νομιμότητα ή μη της

κλήτευσης ελέγχεται με βάση τις διατάξεις των άρθρ. 122-143 ΚΠολΔ, ενώ το εμπρόθεσμο ή μη αυτής στο πλαίσιο των οικείων διατάξεων περί προθεσμιών κλήτευσης⁴⁴.

Κατά την εφαρμογή του υπό συζήτηση λόγου ανακοπής χρήσιμη είναι κατ' αρχήν η διδασκαλία σχετικά με το ανίσχυρο της επίδοσης, ως διαδικαστικής πράξης. Κατά την κρατούσα άποψη⁴⁵, οι διαδικαστικές πράξεις στην πολιτική δίκη διακρίνονται σε *επιτευκτικές* (ή *επιδιωκτικές* ή *εκμαιευτικές*), δηλαδή στις πράξεις που επιδιώκουν την παροχή έννομης προστασίας εν ευρεία έννοια (π.χ. αγωγή, ανταγωγή, παρεμπόδιση αγωγή, αίτηση ασφαλιστικών μέτρων, αίτηση εκουσίας δικαιοδοσίας κλπ.) και σε *διαμορφωτικές* (ή *διενεργητικές*), δηλαδή στις πράξεις που δημιουργούν δικονομικές καταστάσεις, προπαρασκευάζοντας και διαμορφώνοντας την διαδικασία, βάσει της οποίας θα εκδοθεί η δικαστική απόφαση επί της επιτευκτικής πράξης (π.χ. επίδοση, εξέταση μάρτυ-

44. Για την αγωγή, την ανακοπή και την τριτανακοπή βλ. άρθρ. 228 ΚΠολΔ. Για τις ειδικές διαδικασίες στις οποίες προβλέπεται η ανακοπή ερημοδικίας βλ. άρθρ. 591 § 1 εδ. α' ΚΠολΔ. Για την έφεση και την αναψηλάφηση βλ. άρθρ. 498 ΚΠολΔ σε συνδυασμό με άρθρ. 228 ΚΠολΔ.

45. Η διάκριση προέρχεται από τον Goldschmidt, *Der Prozess als Rechtslage* (1925), σ. 364-381 και 456-465. Υπέρ της διάκρισης αυτής βλ. Μπέη, *Η ανίσχυρος διαδικαστική πράξις* (1968), σ. 58 επ. Νίκα, *ΠολΔ II* (2005) § 52, αριθ. 8-13, σ. 6-8. Ρήγα, *Περί των διαδικαστικών πράξεων κατά τον ΚΠολΔ. Κατηγοριοποιήσεις και προβληματική των μορφών ανισχύρου*, ΕΠολΔ 2010. 9 επ., 14. Αναφορά στην έννοια της επιτευκτικής διαδικαστικής πράξης βλ. στις ΑΠ 348/2008 ΔΣΑ. ΑΠ 1892/2006 ΧρΙδΔ 2007.338=Δ 2007.302 και στην έννοια της διαμορφωτικής στην ΑΠ 181/2013 στο παρόν τεύχος στη σ. 1517. Πάντως η ορθότητα της διάκρισης αυτής δεν είναι αναντίρρητη: Βλ. Μητσόπουλο, *Διαδικαστικά πράξεις*, τμ.τομ. Ράμμου II (1979), σ. 625 επ., 632, σημ. 16=Μελέται I (1983), 328 σημ. 16. Σ. Δεληκωστόπουλο, *Η αυτονομία της ιδιωτικής βουλήσεως εν τη πολιτική δικονομία* (1965), σ. 117. Καλαβρό, *Αιτήσεις και ισχυρισμοί στην πολιτική δίκη* (2013), σ. 129-131, όπου και παραπομπές στη σχετική γερμανική βιβλιογραφία. Πρβλ. και Ράμμο, *Εγχειρίδιο I* § 147 σ. 355 και Κλαμαρή/Κουσούλη, *Αστικό Δικονομικό Δίκαιο* (παραδόσεις) I (2008), § 22, σ. 196, οι οποίοι θεωρούν την ως άνω διάκριση περισσότερο θεωρητικής ή συστημικής και λιγότερο πρακτικής αξίας.

42. Βλ. Καλαβρό, *ΠολΔ, Γενικό Μέρος*, γ' εκδ. (2012) § 35, αριθ. 66-67, σ. 347-348. Τον ίδιο, *Η κατάργηση του συστήματος της μονομερούς συζήτησης και η επαναφορά των τεκμηρίων της ερημοδικίας*, ΝοΒ 2011. 2033 επ., 2041-2042.

43. Ποδημάτα, *Η ερημοδικία στην τακτική διαδικασία στον τόμο (30) της ΕΝΟΒΕ, Η ερήμην δίκη κατά τον ΚΠολΔ* (1997), σ. 66-67, η οποία βεβαίως επισημαίνει ότι το ως άνω επιλεγέν από το νομοθέτη σύστημα έχει το μειονέκτημα ότι ωθεί τον εγκύτως ερημοδικασθέντα να προσφύγει απευθείας στο Εφετείο, υπερβαίνοντας τον πρώτο βαθμό δικαιοδοσίας, γεγονός που περιορίζει την αντιμωλία συζήτηση μόνο σε έναν βαθμό, σε αντίθεση με το άρθρ. 12 ΚΠολΔ. Βέβαια, η κριτική αυτή είναι δίκαιη στο μέτρο που βάλλει κατά του περιορισμού κατά έναν βαθμό δικαιοδοσίας της αντιδικίας και των εγγυήσεων παροχής ορθής δικαιοδοτικής κρίσης. Ωστόσο, επειδή κατ' άρθρ. 20 Σ και 6 § 1 ΕΣΔΑ δίκαιη είναι η δίκη, ακόμα και αν παρέχει δικαιοσύνη σε έναν και μοναδικό βαθμό δικαιοδοσίας, η ειδική ρύθμιση συστήματος αιτιολογημένης ανακοπής ερημοδικίας και πλήρους έφεσης δεν επηρεάζει, τυπικά τουλάχιστον, τον δικαιοκρατικό χαρακτήρα της διαδικασίας.

ρα, κατάθεση του ένδικου μέσου, έκθεση πραγματογνωμοσύνης κλπ).

Παράλληλα, οι ανίσχυρες, διαδικαστικές πράξεις διαβαθμίζονται σε τέσσερις βαθμίδες: (α) την ανυπόστατη, (β) την απαράδεκτη, (γ) την άκυρη και (δ) την αβάσιμη.

Υπό την ανωτέρω κρατούσα γνώμη σχετικά με την διάκριση των διαδικαστικών πράξεων η επίδοση συνιστά διαμορφωτική διαδικαστική πράξη, καθώς δι' αυτής προπαρασκευάζεται η συζήτηση ένδικου βοηθήματος με το οποίο επιδιώκεται η παροχή έννομης προστασίας⁴⁶. Οι διαμορφωτικές πράξεις μπορεί να είναι ανυπόστατες ή άκυρες⁴⁷. Με αυτό το δεδομένο, οσάκις η επίδοση είναι ελαττωματική, ενδέχεται να είναι είτε ανυπόστατη, εφόσον το ελάττωμά του πραγματικού της αναιρεί την υπόστασή της⁴⁸, είτε άκυρη, εφόσον το ε-

λάττωμά της εμποδίζει την επέλευση της προβλεπόμενης και δι' αυτής σκοπούμενης δικονομικής συνέπειας⁴⁹.

Η διατύπωση του άρθρ. 501 ΚΠολΔ είναι τόσο ευρεία, ώστε να επιτρέπει την ανακοπή ερημοδικίας σε όλες τις περιπτώσεις ελαττωματικής κλήτευσης, είτε η επίδοση είναι ανυπόστατη («έλλειψη κλήτευσης»), είτε άκυρη («μη νόμιμη ή εκπρόθεσμη»). Γι' αυτό, εξάλλου, στη σχετική με την ανακοπή ερημοδικίας νομολογία δεν γίνεται καμία διάκριση μεταξύ των δύο ως άνω ελαττωμάτων, σε αντίθεση π.χ. με την αντίστοιχη νομολογία της αναγκαστικής εκτέλεσης, όπου η διάκριση αυτή έχει πρακτική σημασία κατά την δικαστική κήρυξη της ακυρότητας του άρθρ. 159 § 1 ή § 3 ΚΠολΔ.

3. Ανωτέρα βία

(α) Γενική σκιαγράφηση του περιεχομένου της «ανωτέρας βίας»

Στην έννοια της ανωτέρας βίας του άρθρ. 501 ΚΠολΔ, που συμπίπτει με την αντίστοιχη έννοια στο άρθρο 152 ΚΠολΔ⁵⁰, περιλαμβάνεται κάθε γε-

φο του εγγράφου και δεν ταχυδρομηθεί σχετική έγγραφη ειδοποίηση σε εκείνον προς τον οποίον απευθύνεται), η επίδοση δεν ολοκληρώνεται κατ' άρθρ. 136 § 2 ΚΠολΔ και συνεπώς είναι ανυπόστατη: ΑΠ 833/2000 ΕΛΛΔνη 2001. 119=EEN 2001. 870.

49. Ακυρότητα της επίδοσης υφίσταται π.χ. όταν συντρέχουν σφάλματα, εκπρόθεσμες ενέργειες ή παραλείψεις στις διατυπώσεις του άρθρ. 128 § 4 ΚΠολΔ. Βλ. σχετ. Καλαβρό, Το ανίσχυρο των διαδικαστικών πράξεων της αναγκαστικής εκτέλεσης (2010) σ. 44, σημ. 2, όπου και σχετική νομολογία του Αρείου Πάγου.

50. ΑΠ 1347/2012 ΝΟΜΟΣ. ΑΠ 546/2011 ΕφΑΔ 2011. 1197. ΑΠ 1537/2008 ΝΟΜΟΣ. ΑΠ 186/2002 ΝΟΜΟΣ. ΕφΑθ 2931/2007 ΕφΑΔ 2008. 709. Η έννοια της ανωτέρας βίας στο χώρο του δικονομικού δικαιού αποτελεί έννοια που ταυτίζεται κατά τον πυρήνα της με την ομώνυμη έννοια του ουσιαστικού δικαιού. Όμως, είναι διαφορετική έναντι εκείνης του ουσιαστικού δικαιού κατά τις προβλεπόμενες έννομες συνέπειες: Ενώ κατά το ουσιαστικό δικαίο η ανωτέρα βία λειτουργεί ως λόγος απαλλαγής του οφειλέτη από την παροχή, κατά το δικονομικό δικαίο συνεπάγεται την επαναφορά των πραγμάτων στην προτέρα κατάσταση με την ανατροπή της κύρωσης σε βάρος διαδικού από τη μη ανταπόκρισή του σε δικονομικό βάρος. Κατά το περιεχόμενό της, επομένως, η «δικονομική» ανωτέρα βία είναι η κατά-

46. *Ανυπόστατη* είναι η διαδικαστική πράξη όταν λείπει ουσιώδης όρος της που κατά τον οικείο κανόνα δικαίου συνιστά ουσιώδες συνθετικό στοιχείο της. *Απαράδεκτη* είναι η διαδικαστική πράξη όταν δεν πληροί τις νόμιμες προϋποθέσεις για τον έλεγχο του περιεχομένου της. *Άκυρη* είναι η διαδικαστική πράξη, η οποία φέρει ελάττωμα που εμποδίζει την επέλευση της δι' αυτής σκοπούμενης δικονομικής συνέπειας. *Αβάσιμη* είναι η διαδικαστική πράξη, το περιεχόμενο της οποίας τελεί σε δυσαρμονία με το πραγματικό κανόνα ουσιαστικού ή δικονομικού δικαιού και για το λόγο αυτό αποκλείεται η αποδοχή του αιτήματος αυτής: βλ. σχετ. Μητσόπουλο, Η θεωρία του αστικού δικονομικού δικαιού, Μελέται Ι (1983), σ. 171. Μπέη, Η ανίσχυρος διαδικαστική πράξις (1968), σ. 106 επ., 153 επ. Καλαβρό, Το ανίσχυρο των διαδικαστικών πράξεων της αναγκαστικής εκτέλεσης (2010), σ. 6. Τον ίδιο, ΠολλΔ, Γενικό Μέρος, γ' εκδ. (2012) § 33, αριθ. 96, σημ. 3, σ. 121. Μπέη/Καλαβρό/Σταματόπουλο, Δικονομία ιδιωτικών διαφορών Ι (1999) § 22, σ. 407 επ.

47. Νίκας, ΠολλΔ ΙΙ (2005) § 52, αριθ. 12, σ. 8. Καλαβρός, Αιτήσεις και ισχυρισμοί στην πολιτική δίκη (2013), σ. 129. Ρήγας, Περί των διαδικαστικών πράξεων κατά τον ΚΠολΔ. Κατηγοριοποιήσεις και προβληματική των μορφών ανισχύρου, ΕΠολΔ 2010. 9 επ., 16. Σινανιώτης, Η αναίρεση κατά τον ΚΠολΔ, β' εκδ. (2006), σ. 159-160.

48. Π.χ. Η επίδοση με θυροκόλληση κατ' άρθρ. 128 § 4 ΚΠολΔ θεωρείται ότι συντελέστηκε με τη θυροκόλληση του εγγράφου στην πόρτα της κατοικίας (ή του καταστήματος ή του γραφείου ή του εργαστηρίου) εκείνου προς τον οποίο γίνεται η επίδοση, με την προϋπόθεση ότι έλαβαν χώρα οι διατυπώσεις της § 4 στοιχ. β' και γ'. Αν δεν τηρηθούν οι διατυπώσεις των ως άνω στοιχείων (δηλαδή δεν παραδοθεί στον αστυνόμο κ.λπ. αντίγρα-

γονός απρόβλεπτο, το οποίο, στη συγκεκριμένη περίπτωση, θα ήταν αναπότρεπτο από το διάδικο που δικάστηκε ερήμην, ακόμα και αν αυτός ελάμβανε μέτρα άκρας επιμέλειας και σύνεσης⁵¹. Λόγος ανωτέρας βίας μπορεί να θεμελιωθεί ακόμα και στην περίπτωση που η κλήτευση του διαδίκου που απουσιάζει κατά τη συζήτηση, είναι νόμιμη και εμπρόθεσμη⁵². Τούτο εξάλλου προκύπτει και από τη γραμματική διατύπωση της διάταξης του άρθρ. 501 ΚΠολΔ, καθώς ο νόμος διακρίνει σαφώς το λόγο της ανωτέρας βίας από το λόγο που άπτεται της ελαττωματικότητας της κλήτευσης του απολειπομένου διαδίκου. Συνεπώς, η ανωτέρα βία συνιστά λόγο που, εφόσον προβληθεί από τον απολειπόμενο διάδικο⁵³, εξετάζεται αυτοτελώς από το δικαστήριο, το οποίο εξετάζει ιδίως τις προβληθείσες συνθήκες και τα περιστατικά που τον συγκροτούν.

Κατά την διακρίβωση αν μια συγκεκριμένη περίπτωση εντάσσεται στην έννοια της ανωτέρας βίας λαμβάνονται υπόψη τα εννοιολογικά στοιχεία του απρόβλεπτου, του αναπότρεπτου και των ειδικών συνθηκών που κατέστησαν αδύνατη την παράσταση του διαδίκου στην δίκη στην οποία εκδόθηκε η ερήμην απόφαση⁵⁴. Ωστόσο, τα στοιχεία αυτά σκιαγραφούν γενικά και αόριστα το

εννοιολογικό πλαίσιο και δεν οδηγούν σε εκ των προτέρων σαφή και ασφαλή καθορισμό περιστατικών ανωτέρας βίας. Και τούτο διότι, η ανωτέρα βία αποτελεί αόριστη νομική έννοια που εκ των πραγμάτων ευνοεί την ανάπτυξη περιπτώσιολογίας⁵⁵. Συνεπώς, ελλείπει νομοθετικής πρόβλεψης συγκεκριμένων περιστατικών, ως περιστατικών ανωτέρας βίας, ο ρόλος των νομολογιακών προηγούμενων καθίσταται καθοριστικός για τον εφαρμοστή της συγκεκριμένης διάταξης.

Μάλιστα, στο πλαίσιο αυτό, η νομολογία του Αρείου Πάγου παίζει σημαντικό ενοποιητικό της νομολογίας ρόλο. Και τούτο, διότι μπορεί η διάταξη του άρθρ. 501 ΚΠολΔ να περιέχει κανόνα δικονομικού δικαίου, ωστόσο η περίπτωση της ανωτέρας βίας συνιστά κανόνα ουσιαστικού δικαίου που ελέγχεται αναίρετικά, «αφού ανήκει σε εκείνες που καθορίζουν τον τρόπο, τα όργανα και τη μορφή της ένδικης προστασίας, οι οποίες ρυθμίζουν και την άσκηση και διασφάλιση του κατοχυρωμένου από το άρθρο 20 Σ ουσιαστικού δικαιώματος της ακρόασης του διαδίκου»⁵⁶.

55. Διαμαντόπουλος, Η ανώτερη βία, σ. 73. Πρβλ. Μανιώτη, Προβλήματα ερμηνείας και εφαρμογής των διατάξεων της επαναφοράς του ΚΠολΔ, ΕπιστΕπετΑρμ 1984. 73 επ., 76, σημ. 30.

56. ΑΠ 484/2010 ΝοΒ 2011. 339 και ΝοΒ 2010. 2014 με σημείωση Μαργαρίτη. ΑΠ 1792/2009 ΝοΒ 2010. 733. ΑΠ 141/2005 ΕΛΛΔνη 2005. 1660. Απαλαγάκη (-Μπαλογιάννη) ΕρμΚΠολΔ, γ' εκδ. (2013) άρθρ. 501, αριθ. 5, σ. 1005. Πρβλ. και ΑΠ 806/2012 ΝΟΜΟΣ: «η έννοια της ανωτέρας βίας είναι νομική έννοια εκ του ουσιαστικού δικαίου». Μάλιστα, ο αναίρετικός έλεγχος της παραβίασης του άρθρ. 501 ΚΠολΔ, δηλαδή της παράλειψης από το δικαστήριο της ουσίας να ακυρώσει την ερημοδικία του ανακόπτοντος, παρότι συνέτρεχαν οι περιπτώσεις που η διάταξη αυτή προβλέπει, επιτυγχάνεται με τον προβλεπόμενο από το άρθρ. 559 αριθ. 14 ΚΠολΔ λόγο της παρά το νόμο μη κήρυξης ακυρότητας: βλ. ΑΠ 237/2006 ΝΟΜΟΣ. Αν ο αναίρεσιών προβάλλει με πληρότητα τα περιστατικά που στοιχειοθετούν την πλημμέλεια αυτή, ακόμα και με εσφαλμένη προβολή λόγου από το άρθρ. 559 αριθ. 1 ΚΠολΔ, ο Άρειος Πάγος, υπαγάγει αυτεπαγγέλτως τα προβληθέντα περιστατικά στον προσήκοντα λόγο αναίρεσης και ερευνά την επικαλούμενη πλημμέλεια ως λόγο του άρθρ. 559 αριθ. 14 ΚΠολΔ: ΑΠ 484/2010 ΝοΒ 2011. 339 και ΝοΒ 2010. 2014 με σημ. Μαργαρίτη. Με τον λόγο αυτό προσβάλλεται και η απόφαση, η οποία, κατ' αντιμωλία των διαδίκων, απέρριψε ανακοπή ερημοδικίας, αν προσάπτεται σ' αυτή, ότι παρά τον νόμο δε δέχτηκε ότι

σταση της - παρά την εξιδιασμένη προσοχή και επιμέλεια από μέρους του διαδίκου ή του πληρεξούσιου δικηγόρου του - αδυναμίας ανταπόκρισης σε δικονομικό βάρος του, εξαιτίας της οποίας η διαδικαστική πράξη του πάσχει ακυρότητα ή απαράδεκτο. Για περισσότερα σχετικά με αυτό το ζήτημα βλ. ΑΠ 1347/2012 ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 1260/2010 ΝΟΜΟΣ. Διαμαντόπουλο, Η ανώτερη βία ως λόγος ανακοπής ερημοδικίας (1997), [«Η ανώτερη βία»], σ. 73 Πρβλ. και Μανιώτη, Προβλήματα ερμηνείας και εφαρμογής των διατάξεων της επαναφοράς του ΚΠολΔ, ΕπιστΕπετΑρμ 1984. 73 επ., 76-78.

51. ΑΠ 1562/2008 ΝΟΜΟΣ. ΑΠ 904/2002 ΕΛΛΔνη 2003. 1284. ΕφΑθ 2761/2003 ΕΛΛΔνη 2003. 1384. ΑΠ 1686/1997 Δ 1998. 659 (πγ. νμλγ.)

52. ΑΠ 141/2005 ΕΛΛΔνη 2005. 1660.

53. Απαλαγάκη (-Μπαλογιάννη) ΕρμΚΠολΔ, γ' εκδ. (2013) άρθρ. 501, αριθ. 4, σ. 1004.

54. Διαμαντόπουλος, Η ανώτερη βία, σ. 73. Πρβλ. και Μανιώτη, Προβλήματα ερμηνείας και εφαρμογής των διατάξεων της επαναφοράς του ΚΠολΔ, ΕπιστΕπετ Αρμ 1984. 73 επ., 76: Ο ερμηνευτής του νόμου καλείται να διαμορφώσει έναν «τύπο» επιμελούς διαδίκου, που, παρά την επιμέλειά του, δεν ήταν αντικειμενικά δυνατό να μετάρχει στη δίκη.

Η επεξεργασία των νομολογιακών προηγούμενων είναι ευχερέστερη με την κατηγοριοποίησή τους⁵⁷ σε τρεις μεγάλες κατηγορίες. *Πρώτον*, σε γεγονότα που σχετίζονται με τον ανακόπτοντα διάδικο ή τον νόμιμο αντιπρόσωπό του ή σε γεγονότα που σχετίζονται με τον πληρεξούσιο δικηγόρο του. *Δεύτερον*, σε γεγονότα που αφορούν στον αντιδικο. *Τρίτον*, σε γεγονότα που συνδέονται με το δικαστήριο.

(β) Γεγονότα που σχετίζονται με τον διάδικο ή το νόμιμο εκπρόσωπό του ή τον πληρεξούσιο δικηγόρο του

Κατά την εξέταση από το δικαστήριο των περιστάσεων που επικαλείται ο ανακόπτων για να θεμελιώσει ανωτέρα βία στο πρόσωπό του, λαμβάνονται υπόψη και υποκειμενικά κριτήρια, δηλαδή τα στοιχεία της προσωπικότητας του διαδίκου, χωρίς τούτο να σημαίνει, βεβαίως, ότι συγχωρούνται υπαίτιες πράξεις ή παραλείψεις του που είχαν ως αποτέλεσμα την ερημοδικία του⁵⁸.

ήταν άκυρη η ερημοδικία, διότι συνέτρεχε, στο πρόσωπο του απολειπομένου διαδίκου, λόγος ανωτέρας βίας: ΑΠ 1260/2010 ΝΟΜΟΣ.

57. Πρβλ. σχετ. Διαμαντόπουλο, Η ανώτερη βία, σ. 75 επ., ο οποίος διακρίνει τα περιστατικά ανωτέρας βίας του διαδίκου από τα περιστατικά που άπτονται του πληρεξουσίου δικηγόρου του. Στην παρούσα μελέτη τα γεγονότα αυτά εντάσσονται σε μία ενιαία κατηγορία επειδή, αφενός, τα περιστατικά που άπτονται του πληρεξουσίου δικηγόρου επιδρούν άμεσα στον ίδιο τον διάδικο και, αφετέρου, εκτός των εξαιρετικών περιπτώσεων όπου επιτρέπεται η δικαστική παράσταση διαδίκου χωρίς πληρεξούσιο δικηγόρο (94 ΚΠολΔ), τα περιστατικά που συνδέονται με τον πληρεξούσιο δικηγόρο και επηρεάζουν την θέση του διαδίκου είναι περισσότερα και συχνότερα.

58. ΑΠ 186/2002, ΝΟΜΟΣ: Δεν στοιχειοθετεί ανωτέρα βία η εσφαλμένη από το διάδικο αναγραφή της ημερομηνίας της δικασίμου, με αποτέλεσμα να ερημοδικασθεί. ΕφΑθ 8362/1987 ΕλλΔνη 1989. 597: Δεν συγκροτεί λόγο ανωτέρας βίας η εσφαλμένη εγγραφή της υπόθεσης σε άλλο πινάκιο και η εξ αυτής της αιτίας παράλειψη ενημέρωσης του διαδίκου για τη νέα δικασίμο. ΑΠ 904/2002 ΝοΒ 2003. 240=ΕλλΔνη 2003. 1284, 1346: Δεν συνιστά ανωτέρα βία η και ανυπαίτια ακόμα άγνοια του διαδίκου περί του προσδιορισμού της δικασίμου, εκτός εάν ο διάδικος αυτός και ο τυχόν πληρεξούσιος δικηγόρος του δεν είχαν την δυνατότητα να είναι ενήμεροι της επικείμενης εκδίκασης της υπόθεσης,

Ως κυριότερα γεγονότα ανωτέρας βίας που συντρέχουν στο πρόσωπο του ίδιου του διαδίκου έχουν καταγραφεί τα εξής:

(βα) η αιφνίδια, απρόβλεπτη και βαριά ασθένειά του⁵⁹, η οποία καθιστά όχι απλώς δυσχερή ή δαπανηρή, αλλά παντελώς αδύνατη την επιχείρηση διαδικαστικής πράξης⁶⁰. Ωστόσο, στην πράξη ο συγκεκριμένος λόγος περιορίζεται στις περιπτώσεις που ο διάδικος δεν απαιτείται να παρίσταται αυτοπροσώπως στη δίκη αλλά δια πληρεξουσίου δικηγόρου (άρθρ. 94 § 2 ΚΠολΔ). Και τούτο, διότι, αν ο διάδικος εκ του νόμου υποχρεούται να παρίσταται με πληρεξούσιο δικηγό-

ακόμη και προβαίνοντας σε κάθε ενδεικνυόμενη λογικώς, υπό τις συντρέχουσες περιστάσεις, συνετή και άκρως επιμελή ενέργεια. ΕφΠατ 102/2006 ΑχΝομ 2007. 268: Η απουσία του διαδίκου στο εξωτερικό για επαγγελματικούς λόγους και η εξ αυτής της αιτίας αδυναμία ενημέρωσης του δικηγόρου του δεν συνιστά ανωτέρα βία.

59. Για την υπαγωγή των περιπτώσεων της καθημερινής ζωής στον «τύπο» της ασθένειας που διαταράσσει τις σωματικές και ψυχικές λειτουργίες του ανθρώπου και ως γεγονός ανωτέρας βίας τον εμποδίζει να παραστεί στη δίκη το δικαστήριο οφείλει να εξετάζει τη βαρύτητα και τις ιδιομορφίες κάθε ασθένειας, ενώ κρίσιμος είναι ο αιφνιδιασμός του διαδίκου και όχι οι χρόνιες περιπτώσεις ασθένειας: Μανιώτη, Προβλήματα ερμηνείας και εφαρμογής των διατάξεων της επαναφοράς του ΚΠολΔ, ΕπιστΕπετΑρμ 1984. 73 επ., 79.

60. Διαμαντόπουλος, Η ανώτερη βία, σ. 77-79. ΑΠ 1347/2012 ΝΟΜΟΣ. ΑΠ 6/2012 ΝΟΜΟΣ. ΑΠ 141/2005 ΕλλΔνη 2005. 1660. ΕφΠατ 208/2006 ΑχΝομ 2007. 285. Κατά τη νομολογία του Ακυρωτικού (ΑΠ 546/2011 ΕφΑΔ 2011. 1197. ΑΠ 42/2004 ΝοΒ 2004. 1364. ΑΠ 381/1980 ΝοΒ 1980. 1752. ΑΠ 411/1976 ΝοΒ 1976. 939) αν η ανωτέρα βία συνίσταται σε ασθένεια του πληρεξουσίου δικηγόρου του διαδίκου, στο δικόγραφο της ανακοπής ερημοδικίας πρέπει να προσδιορίζεται το είδος και η διάρκειά της, ώστε να μπορεί το δικαστήριο να κρίνει αν απετέλεσε ανυπερβλήτο κώλυμα για τη μη εμφάνιση του δικηγόρου στο δικαστήριο, αν ήταν αιφνίδια και ικανή να τον εμποδίσει να παραστεί στο δικαστήριο και αν τον εμπόδισε να ενεργήσει με άλλον δικηγόρο, έστω και μη συνεργάτη του. Συνεπώς, παράλειψη αναφοράς στο είδος της ασθένειας, στον χρόνο εκδήλωσής της υπό οξεία μορφή, ώστε το δικαστήριο να είναι σε θέση να κρίνει αν απετέλεσε ανυπερβλήτο κώλυμα, εξαιτίας του οποίου εμποδίστηκε ο πληρεξούσιος δικηγόρος του να ενεργήσει ο ίδιος αυτοπροσώπως ή με άλλο δικηγόρο, έστω και μη συνεργάτη του, καθιστά τον λόγο ανακοπής άοριστο: ΑΠ 546/2011 ΕφΑΔ 2011. 1197.

ρο, η ασθένειά του δεν αποτελεί ανώτερα βία, καθώς δεν απαιτείται αυτοπρόσωπη παρουσία του διαδίκου στη δίκη. Εξάλλου, ο διάδικος μπορεί να δώσει την εντολή διενέργειας της διαδικαστικής πράξης στον δικηγόρο του με απλό τρόπο, ακόμα και τηλεφωνικώς⁶¹.

(ββ) Όταν ο διάδικος είναι νομικό πρόσωπο, η έλλειψη διοίκησης του νομικού προσώπου (άρθρ. 69 ΑΚ)⁶².

(βγ) Η άγνοια από τον διάδικο της επίδοσης που έγινε νομοτύπως και εμπροθέσμως, ιδίως όταν από πρόθεση ο παραλήπτης της κλήσης συννοικος⁶³ ή υπηρέτης⁶⁴ δεν παρέδωσε στον ανακόπτοντα το έγγραφο που επιδόθηκε σ' αυτόν.

(βδ) Η καθυστερημένη ενημέρωση από τον αντίκλητο δικηγόρο προς τον εντολέα του λόγω αφνίδιας ασθένειας του αντικλήτου ή συγγενή του⁶⁵.

(βε) Η αδυναμία άφιξης - παράστασης στο δικαστήριο του διαδίκου ή του νομίμου εκπροσώπου του (εφόσον τούτο είναι απαραίτητο) ή του δικηγόρου του εξαιτίας καθυστέρησης του μέσου μεταφοράς⁶⁶ ή λόγω αφνίδιου φυσικού φαινομέ-

νου, όπως σεισμού, καταρρακτώδους βροχής, πλημμύρας, θαλασσοταραχής ή, τέλος, εμπόλεμης κατάστασης⁶⁷.

(βστ) Περιστατικά που αντικειμενικά καθιστούσαν την παρουσία του ή την παροχή εντολής σε δικηγόρο αδύνατη, όπως η αιχμαλωσία και η αδυναμία επαναπατρισμού του, η απαγωγή ή η οποιαδήποτε παράνομη κράτησή του, καθώς και η μη χορήγηση αδείας σε διάδικο στρατεύσιμο, στο στάδιο βασικής ή ειδικής εκπαίδευσης^{68, 69}.

Σε αντίθεση με τον διάδικο, η μη παράσταση του δικηγόρου κατά την συζήτηση της υπόθεσης εξετάζεται με αμιγώς αντικειμενικά κριτήρια, δηλαδή με τα κριτήρια της επιμέλειας που θα επεδείκνυε ο μέσος νομικός παραστάτης, καθώς το λειτουργήμα που αυτός ασκεί, απαιτεί την προσήκουσα εκπλήρωση των ανειλημμένων υποχρεώσεων του. Κατά συνέπεια, το πταίσμα του δικηγόρου κατά την εκτέλεση των καθηκόντων του δεν μπορεί να θεωρηθεί ως γεγονός ανώτερας βίας⁷⁰ κατ' ανάλογη εφαρμογή του άρθρ. 152 § 2

61. Διαμαντόπουλος, Η ανώτερη βία, σ. 88-90 με παραπομπές σε περαιτέρω νομολογία. Το ίδιο ισχύει και στην περίπτωση βαριάς ασθένειας ή θανάτου συγγενούς του διαδίκου ή απουσίας του διαδίκου στο εξωτερικό, διότι υπάρχει η δυνατότητα του διαδίκου να ειδοποιήσει τον πληρεξούσιο δικηγόρο του και να παραστεί και να ζητήσει ακόμα και αναβολή της συζήτησης: Εφαθ 3670/2007 ΕφαΔ 2008. 816. ΕφΔ 111/2004 ΝΟΜΟΣ.

62. Βλ. ΕφΘ 1754/1992 Αρμ 1992. 786. Έτσι και η ΑΠ 724/2002 ΔΕΕ 2002. 254=ΝοΒ 2003. 34, η οποία όμως τελικώς έκρινε ότι σε εκείνη την υπόθεση δεν υπήρχε έλλειψη διοίκησης του νομικού προσώπου και, συνεπώς, δεν συνέτρεχε λόγος ανώτερας βίας, καθώς, λόγω επείγουσας περίπτωσης, είχε διοριστεί από το δικαστήριο κατά τη διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων προσωρινή διοίκηση, η οποία, λαμβάνοντας μέτρα άκρας επιμέλειας, μπορούσε να επικοινωνήσει και να διορίσει δικηγόρο για να παραστεί στο δικαστήριο και να ζητήσει ακόμη και αναβολή της συζήτησης. Βλ. επίσης Διαμαντόπουλο, Η ανώτερη βία, σ. 113-114, σημ. 209.

63. Εφαθ 2761/2003 ΕΛΛΔνη 2003. 1384. Εφαθ 4883/1989 Δ 1989. 453. Εφαθ 7052/1974 Αρμ 1976. 514.

64. Διαμαντόπουλος, Η ανώτερη βία, σ. 100.

65. Εφαθ 570/1974 ΝοΒ 1974. 1072. Αρβανιτάκης, σημείωμα στη ΜΠρΘ 2538/1991 Αρμ 1991. 795.

66. Εφαθ 4883/1989 Δ 1989. 453 και αντιθ. ΠΠρΑθ

7118/1982 Δ 1984. 526 αμφότερες με παρατ. Σταματόπουλου.

67. Βλ. Διαμαντόπουλο, Η ανώτερη βία, σ. 114-115 με παραπομπές στη σχετική νομολογία.

68. Βλ. επ' αυτών Διαμαντόπουλο, Η ανώτερη βία, σ. 110-112 με παραπομπές στη σχετική νομολογία.

69. Για λουπή περιπτώσιολογία και παραπομπές στη νομολογία βλ. Διαμαντόπουλο, Η ανώτερη βία, σ. 99-109.

70. ΑΠ 774/2011 ΝΟΜΟΣ. Εφαθ 4248/2006 ΕΛΛΔνη 2007. 221. Μάλιστα, επειδή το πταίσμα του πληρεξούσιου δικηγόρου δεν συνιστά ανώτερα βία, καταλογίζεται στον διάδικο: Διαμαντόπουλος, Η ανώτερη βία, σ. 131-132 με παραπομπή σχετικής νομολογίας στη σημ. 252. Χαρακτηριστικά περιστατικά μη προσήκουσας εκτέλεσης των καθηκόντων του πληρεξούσιου δικηγόρου στις ακόλουθες πρόσφατες αποφάσεις: ΑΠ 774/2011 ΝΟΜΟΣ: Το γεγονός ότι ο πληρεξούσιος δικηγόρος που από δόλο δεν εμφανίστηκε στο ακροατήριο κατά την ημέρα της εκδίκασης της έφεσης, παρά την σχετική διαβεβαίωση που παρέσχε στον διάδικο - εντολέα του, δεν συνιστά ανώτερα βία, καθώς η απουσία του πληρεξούσιου δικηγόρου από πρόθεση, είναι αντίθετη με εκείνη που επιβάλλει το λειτουργήμα του. ΑΠ 302/2007 ΝΟΜΟΣ: Η μη έγκαιρη άφιξη στο δικαστήριο του πληρεξούσιου δικηγόρου του διαδίκου την τελευταία ημέρα της προθεσμίας, μέσα στην οποία έπρεπε να κατατεθούν οι προτάσεις, που οφείλεται σε προηγούμενη, κατά την

ΚΠολΔ⁷¹.

Περιστατικά ανωτέρας βίας που σχετίζονται με τον πληρεξούσιο δικηγόρο του διαδικού έχουν κριθεί:

(i) Η αιφνίδια ασθένεια του πληρεξουσίου δικηγόρου εξαιτίας της οποίας αυτός αδυνατούσε να παρασταθεί κατά τη συζήτηση της υπόθεσης ή να ειδοποιήσει τον εντολέα του για την έγκαιρη αντικατάστασή του⁷². Δεν συνιστά όμως ανωτέρα βία η επικαλούμενη από τον απολειπόμενο διάδικο ασθένεια του πληρεξουσίου δικηγόρου, η οποία από τη φύση της⁷³ δεν τον εμπόδιζε να ειδο-

ίδια ημέρα, απασχόληση αυτού σε άλλο τόπο και στις δυσχερείς κυκλοφοριακές συνθήκες, δεν συνιστά λόγο ανωτέρας βίας. ΑΠ 44/2005 ΕΛΛΔνη 2005. 744, 807: Η μη παράσταση των εκκαλούντων-αναιρεσειόντων στο Εφετείο κατά την συζήτηση της έφεσής τους, εξαιτίας της επικληθείσας από τον πληρεξούσιο δικηγόρο τους αδυναμίας του να χειρισθεί την υπόθεση, λόγω πρόσφατης ανάθεσής της σ' αυτόν, δεν συνιστούσε ανωτέρα βία, αφού αυτός ο δικηγόρος είχε ήδη συντάξει και υπογράψει το εφετήριο. ΕφΘ 3188/2004, ΕΛΛΔνη 2005. 502: Η επιλογή του δικηγόρου να συνοδεύσει στο νοσοκομείο τη μητέρα της εντολέως, η οποία λιποθύμησε στο δικαστήριο, και να μην παραστεί κατά την εκφώνηση της υπόθεσης, δεν συνιστά ανωτέρα βία, αφού υφίσταται πταίσμα του δικηγόρου κατά την εκτέλεση του λειτουργημάτων του. Βλ. όμως και την ΕφΛ 215/2006 Δικογραφία 2006. 479: Η εκπρόθεσμη κατάθεση προτάσεων (όχι επί της έδρας, αλλά στη γραμματεία του δικαστηρίου μετά την λήξη της συνεδρίασης) συνιστά συμπεριφορά του πληρεξουσίου δικηγόρου που δεν επάγεται στον διάδικο, αφού με οποιαδήποτε μέτρα άκρας επιμέλειας και σύνεσης εκ μέρους του διαδικού δεν θα μπορούσε, λόγω και της έλλειψης νομικών γνώσεων, να αποτρέψει την ερημοδικία του.

71. ΑΠ 774/2011 ΝΟΜΟΣ. ΑΠ 904/2002 ΝοΒ 2003. 240=ΕΛΛΔνη 2003. 1284, 1346.

72. ΠΠρΑθ 8318/2001 Δ 2002. 141 με παρατ. Μπέη. ΜΠρΚορ 54/1989 Δ 1989. 766 με σημείωμα Σταματόπουλου=ΕΛΛΔνη 1990. 1551. Διαμαντόπουλος, Η ανώτερη βία, σ. 80.

73. Όπως ενδεικτικώς από τη νομολογία βλ. ΑΠ 1793/2009 ΕΛΛΔνη 2010. 681=ΧρΙδΔ 2010. 530: Ο δικηγόρος είχε τη δυνατότητα, όπως κάλεσε τον ιατρό να τον επισκεφθεί στην οικία του, να ειδοποιήσει ομοίως τηλεφωνικώς τη νομική υπηρεσία του ανακόπτοντος Δήμου ή συναδέλφους του της ίδιας ή άλλης Νομικής Υπηρεσίας, ώστε να τον αντικαταστήσουν στο δικαστήριο κατά την εκδίκαση της υπόθεσης, πράγμα το οποίο δεν έπραξε από υπαιτιότητά του. ΑΠ 1562/2008 ΝΟΜΟΣ: Η μη απαγόρευση από τον θεράποντα ιατρό με-

πούσει τον εντολέα του⁷⁴ για να προβεί έγκαιρα στην αντικατάστασή του και να ενεργήσει δί' άλλου δικηγόρου, ώστε αυτός να προσέλθει και να παρασταθεί στη συζήτηση της υπόθεσης⁷⁵ ή να ενεργήσει τη δέουσα διαδικαστική πράξη.

(ii) Υπό συγκεκριμένες ιδιάζουσες περιστάσεις ο θάνατός του⁷⁶ ή ο θάνατος συγγενικού του προσώπου⁷⁷.

(iii) Η αποχή των δικηγόρων από τα καθήκοντά τους, συνεπεία νομίμως εξαγγελθείσας απεργίας⁷⁸.

τακίησης του πληρεξουσίου δικηγόρου σε συνδυασμό με το γεγονός ότι δεν επακολούθησε παρακλινικός έλεγχος και δεν δόθηκε νέα φαρμακευτική αγωγή ταυτόχρονα με την εξέταση, δεν καθιστούν την ασθένεια τέτοια που να προκαλεί ανυπέβλητη αδυναμία. ΑΠ 359/2003 ΝοΒ 2003. 1858: η προ πενθημέρου εμπύρετη λοίμωξη του δικηγόρου δεν είναι αιφνίδια ούτε προκαλεί ανυπέβλητη αδυναμία. ΑΠ 700/2000 ΝΟΜΟΣ: Εμπύρετη γαστρεντερίτιδα με διάρροια και εμετούς, η οποία εκδηλώθηκε το απόγευμα της προηγούμενης ημέρας της δικασίμου, δεν συνιστά απρόβλεπτο και αναπότρεπτο γεγονός, συνεπαγόμενο αντικειμενικώς την παρακώλυση της εκπροσώπησης των ανακοπόντων στην κατ' έφεση δίκη, δεδομένου ότι η εν λόγω ασθένεια δεν καθιστούσε αδύνατη, ούτε καν δυσχερή την ανάθεση σε άλλο δικηγόρο να εμφανισθεί στο δικαστήριο και να συζητήσει την υπόθεση, πολύ περισσότερο, αφού είχαν προκατατεθεί οι προτάσεις.

74. Πολλώ δε μάλλον όταν για την ενημέρωση αυτή μπορούν να χρησιμοποιηθούν πλέον τα σύγχρονα μέσα επικοινωνίας, όπως το κινητό τηλέφωνο ή το φαξ: ΕφΘ 2861/2004 Αρμ 2005. 2019.

75. ΑΠ 141/2005 ΕΛΛΔνη 2005. 1660. ΑΠ 158/2000 ΕΕΝ 2001. 556. ΕφΑθ 4248/2006 ΕΛΛΔνη 2007. 221.

76. ΑΠ 648/1979 ΕΕργΔ 1980.100. ΕφΑθ 9376/1986 Δ 1987. 135. Η ύπαρξη όμως οργανωμένης νομικής υπηρεσίας του διαδικού αποτελεί ειδική συνθήκη, ώστε να μην θεωρηθεί το περιστατικό του θανάτου του πληρεξουσίου δικηγόρου, ως γεγονός ανωτέρας βίας: Διαμαντόπουλος, Η ανώτερη βία, σ. 124, σημ. 233. Ομοίως, δεν συνιστά γεγονός ανωτέρας βίας ο θάνατος του πληρεξουσίου δικηγόρου, όταν επήλθε σε χρόνο αρκετά προγενέστερο και πάντως παρείχε χρονικό περιθώριο στον απολειπόμενο διάδικο να διορίσει νέο δικηγόρο ενόψει της συζήτησης της υπόθεσης: ΑΠ 1260/2010 ΝΟΜΟΣ. ΕφΑθ 7147/1978 ΕΛΛΔνη 1978. 649.

77. ΠΠρΘ 301/1977 Αρμ 1977. 388.

78. Βλ. σχετ. ΑΠ 1877/1988 ΕΛΛΔνη 1990. 787. ΕφΑθ 3644/2004 ΕΛΛΔνη 2005. 1497: Για να χαρακτηριστεί ως γεγονός ανωτέρας βίας η αποχή των δικηγόρων από τα καθήκοντά τους, θα πρέπει να έχει ήδη αποφασισθεί και

Εκτός από τα ανωτέρω είναι πιθανόν και άλλα περιστατικά, που οδήγησαν τον πληρεξούσιο δικηγόρο να μην παρασταθεί νομίμως κατά τη συζήτηση της υπόθεσης, να αποτελέσουν περιστατικά ανωτέρας βίας. Όπως προαναφέρθηκε, η συνήθης πρακτική είναι ότι η μη παράσταση του δικηγόρου κατά την συζήτηση της υπόθεσης εξετάζεται με αντικειμενικά κριτήρια. Κρίθηκε πάντως ότι συγκροτούν περίπτωση ανωτέρας βίας που συντρέχει στο πρόσωπο του διαδίκου η μη κατάθεση προτάσεων και η μη κανονική παράσταση του πληρεξουσίου δικηγόρου για λόγους δεοντολογίας, αφού ο διάδικος με οποιαδήποτε μέτρα άκρας επιμέλειας και σύνεσης δεν θα μπορούσε, λόγω και της έλλειψης νομικών γνώσεων, να αποτρέψει την ερημοδικία του⁷⁹.

(γ) Γεγονότα που αφορούν στον αντιδικο

πραγματοποιηθεί η αποχή, συνεπεία απεργίας, νομίμως αποφασισθείσας και πραγματοποιηθείσας. Αντιθέτως, φημιολογούμενη ή μη αποφασισθείσα νομίμως απεργία δεν αποτελεί γεγονός ανωτέρας βίας. Βλ. επίσης Διαμαντόπουλος, Η ανώτερη βία, σ. 124 -131 με παραπομπή και μειοψηφούσας αντίθετης νομολογίας σύμφωνα με την οποία το ως άνω γεγονός δεν συνιστά ανώτερα βία. Πάντως, η μη γνώση από το διάδικο ή τον πληρεξούσιό του της αναβολής της υπόθεσης και της μετ' αναβολή νέας δικασίμου λόγω αποχής των δικηγόρων δεν συνιστά ανώτερα βία: ΑΠ 354/1997 ΝΟΜΟΣ. Εφαθ 10895/1995 ΕλλΔνη 1996. 1106. Μαργαρίτης, ΈρμΚΠολΔ Ι (2012), άρθρ. 501, αριθ. 7, σ. 858 (μπορεί ο πληρεξούσιος να πληροφορηθεί τη νέα δικάσιμο από το πινάκιο). Πάντως, δυνάμει του ισχύοντος άρθρ. 241 § 1 εδ. β' ΚΠολΔ, που προστέθηκε με το άρθρ. 8 § 2 ν. 4055/2012, σε περίπτωση αποχής των δικηγόρων, οι υποθέσεις αναβάλλονται υποχρεωτικά και περιθώριο ερημοδικίας πλέον δεν υφίσταται, εκτός αν παρά το νόμο, δεν δοθεί αναβολή.

79. Βλ. ΕφΘ 1534/2003 Αρμ 2003. 1320, η οποία θεμελιώνει την συνδρομή ανωτέρας βίας στην άγνοια του διαδίκου. Η λύση αυτή δεν φαίνεται πειστική, διότι η άγνοια νόμου δεν αποτελεί περιστατικό ανωτέρας βίας: ΑΕΔ 11/1983 ΝοΒ 1985. 1481. Διαμαντόπουλος, Η ανώτερη βία, σ. 117-118. Ωστόσο, η μη παράσταση για λόγους δεοντολογίας θα μπορούσε να αποτελέσει περιστατικό ανωτέρας βίας, εφόσον το γεγονός που εμποδίζει τον δικηγόρο να παρασταθεί νομίμως έλαβε χώρα

Ο δόλος του αντιδίκου δεν αποτελεί αυτοτελή λόγο ανακοπής ερημοδικίας, παρά μόνον λόγο επαναφοράς των πραγμάτων στην προτέρα κατάσταση (άρθρ. 152 ΚΠολΔ)⁸⁰. Ωστόσο, δεν αποκλείεται η δόλια συμπεριφορά του αντιδίκου να εμπίπτει στην έννοια της «ανωτέρας βίας», που συνιστά λόγο ανακοπής κατά το άρθρ. 501 ΚΠολΔ. Έτσι, π.χ. κρίθηκε ότι συνιστά ανώτερα βία η χρήση απατηλών μέσων εκ μέρους του αντιδίκου⁸¹ ή η διαβεβαίωσή του ότι δεν θα γίνει η συζήτηση της υπόθεσης⁸², ενώ στη συνέχεια έγινε⁸³. Αντιθέτως, το γεγονός της διεξαγωγής διαπραγματεύσεων για επίτευξη εξώδικης επίλυσης της διαφοράς και η εξ αυτού του λόγου μη παράσταση στην εκκρεμή συζήτηση της υπόθεσης, δεν συνιστά περιστατικό ανωτέρας βίας, ακόμα και αν η συμπεριφορά του αντιδίκου έπεισε τον απολειπόμενο διάδικο ότι αυτός δεν θα προχωρούσε σε συζήτηση της υπόθεσης. Και τούτο, διότι η συνήθης επιμέλεια επιβάλλει στον διάδικο ενόψει της αβεβαιότητας της εξώδικης ικανοποίησης, την άσκηση των δικονομικών του δυνατοτήτων⁸⁴.

80. Εφαθ 5355/2001 Αρμ 2002. 587. Βλ. όμως την ΕιρΡοδ 538/2000 ΝΟΜΟΣ, όπου έλαβε χώρα δόλια επίδοση αγωγής σε εναγόμενο ως παραλήπτη αγνώστου διαμονής, ενώ ήταν γνωστής διαμονής στις ΗΠΑ, με αποτέλεσμα αυτός να μην λάβει γνώση και να μην παρασταθεί στην δίκη της αγωγής. Το δικαστήριο έκανε δεκτή εκπρόθεσμη ανακοπή ερημοδικίας δια της οδού της επαναφοράς στην προτέρα κατάσταση. Τούτο προφανώς είναι αποτέλεσμα της υπαγωγής του ίδιου περιστατικού (της μη νόμιμης επίδοσης) στο πραγματικό και των δύο διατάξεων (άρθρ. 501 και 152 ΚΠολΔ) ως περιστατικού ανωτέρας βίας. Για τον δόλο του αντιδίκου ως λόγο επαναφοράς του άρθρ. 152 ΚΠολΔ βλ. Μανιώτη, Προβλήματα ερμηνείας και εφαρμογής των διατάξεων της επαναφοράς του ΚΠολΔ, ΕπιστΕπετ Αρμ 1984. 73 επ., 79-81.

81. Εφαθ 3074/1972 ΕΕΝ 1972. 727.

82. Εφαθ 9145/1973 ΝοΒ 1974. 819.

83. ΑΠ 260/1987 ΑρχΝ 1988. 633: Οι περιπτώσεις αυτές μπορούν να υπαχθούν και στην ευρεία έννοια του «δόλου» του άρθρ. 152 ΚΠολΔ, δηλαδή «στην παράσταση ψευδών γεγονότων ως αληθινών ή στην αποσιώπηση αληθινών γεγονότων που τείνουν στην παραγωγή, ενίσχυση ή διατήρηση εσφαλμένης αντιλήψεως ή εντυπώσεως».

84. Βλ. Κεραμέα, Συμπαιγνία του νομίμου αντιπροσώπου με τον αντιδικο ως λόγος επαναφοράς των

(δ) Γεγονότα που συνδέονται με το δικαστήριο

Ως τέτοια γεγονότα έχουν κριθεί το δικαιοστάσιο, η μη λειτουργία των δικαστηρίων λόγω διενέργειας εκλογών ή δημοψηφίσματος, η απεργία των δικαστικών υπαλλήλων, η εσφαλμένη ενέργεια ή παράλειψη των υπαλλήλων της γραμματείας του δικαστηρίου ή του δικαστικού επιμελητή⁸⁵, η χωρίς καμία προειδοποίηση αιφνιδιαστική αλλαγή αίθουσας συνεδρίασης, η μη αντίληψη από τον πληρεξούσιο δικηγόρο ότι εκφωνήθηκε η υπόθεση εξαιτίας του αδιαχώρητου στη μικρή αίθουσα, όπου συνεδρίαζε το δικαστήριο, η καταστροφή των αρχείων του δικαστηρίου, η παράλειψη από την δημόσια αρχή πράξης από την οποία εξαρτάται η διαδικαστική ενέργεια του δικού, η αδράνεια της δημόσιας αρχής⁸⁶.

4. Κλειστός αριθμός (*numerus clausus*) των λόγων ανακοπής.

Οι περιγραφόμενοι στο άρθρ. 501 ΚΠολΔ λόγοι ανακοπής είναι περιοριστικά αναφερόμενοι⁸⁷, η δε νομολογία απορρίπτει περιστατικά που δεν υπάγονται στους περιγραφόμενους στην ανωτέρω διάταξη λόγους⁸⁸.

85. ΕφΑθ 2761/2003 ΕΛΛΔνη 2003. 1384. Βλ. επίσης π.κ., σημ. 165

86. Διαμαντόπουλος, Η ανώτερη βία, σ. 138-147. Δεν αποτελούν τέτοια γεγονότα η εγγραφή της υπόθεσης σε δύο πινάκια, η διάδοση φήμης για τοποθέτηση βόμβας στο δικαστήριο ή η μεταστροφή της νομολογίας των δικαστηρίων: Διαμαντόπουλος, Η ανώτερη βία, σ. 143.

87. ΠΠρΡοδ 117/2009 ΝΟΜΟΣ. Π. Γιαννόπουλος, σημείωμα στην ΕφΘ 927/2009 ΕΠολΔ 2010. 113, 114.

88. Πρβλ. ΑΠ 1537/2008 ΝΟΜΟΣ. ΑΠ 363/2004 ΕΛΛΔνη 2005. 1404. ΑΠ 904/2002 ΕΛΛΔνη 2003. 1284. ΕφΘ 927/2009 ΕΠολΔ 2010. 113: Απορρίφθηκε ως μη προβλεπόμενος στην διάταξη του άρθρ. 501 ΚΠολΔ ο λόγος που προέβαλε ο απολειπόμενος εκκαλών ότι η συζήτηση της έφεσης του θα έπρεπε να κηρυχθεί ματαιωθείσα κατ' άρθρ. 260 § 1 ΚΠολΔ, συνεπεία της απουσίας του ίδιου και της δικονομικής απουσίας (μη προσήκουσας παράστασης) της αντιδικού του. ΠΠρΡοδ 117/2009 ΝΟΜΟΣ: Απορρίφθηκε ομοίως προβληθείς λόγος ότι η ασκηθείσα με τις προτάσεις του εναγομένου

5. Η αιτιολογημένη ανακοπή ερημοδικίας ως αποκλειστικό ένδικο μέσο προσβολής της ερημοδικίας.

Λόγος από τους αναφερόμενους στο άρθρ. 501 ΚΠολΔ, που θα δικαιολογούσε την άσκηση αιτιολογημένης ανακοπής ερημοδικίας, δεν αποτελεί παραδεκτό λόγο έφεσης. Και τούτο, διότι από τη στιγμή που ο λόγος αυτός προβλέπεται ειδικά ως παράπονο της ανακοπής, δεν επιτρέπεται να μεταφερθεί σε άλλο ένδικο μέσο (την έφεση), που μπορεί να ασκηθεί μετά το κατά κύριο λόγο επιτρεπόμενο (την ανακοπή ερημοδικίας). Μια τέτοια ευχέρεια θα συνιστούσε παραβίαση της αρχής της διαδοχικής άσκησης των ενδίκων μέσων⁸⁹ και θα μετέτρεπε την έφεση σε αιτιολογημένη ανακοπή ερημοδικίας. Περαιτέρω, αν γινόταν δεκτή μια τέτοια λειτουργία της έφεσης, η αποδοχή της έφεσης για το λόγο αυτό (π.χ. ακυρότητα της επίδοσης ή συνδρομή ανωτέρας βίας) θα προκάλούσε εξαφάνιση της απόφασης, ακόμη και στην περίπτωση, που το διατακτικό της θα ήταν ορθό, κάτι που δεν προσιδιάζει εν γένει στην έφεση, όπως την περιγράφουν τα άρθρ. 534 και 535 ΚΠολΔ⁹⁰.

Τέλος, η παράλειψη άσκησης ανακοπής ερημοδικίας και η κατ' ευθείαν άσκηση έφεσης συνεπάγεται σιωπηρή παραίτηση του διαδικού από το δικαίωμα άσκησης της ανακοπής⁹¹ επομένως και από την επίκληση του λόγου ακυρότητας της ερη-

- αντενάγοντος ανταγωγή κακώς συζητήθηκε ερήμην του ενάγοντος, καθώς θα έπρεπε να έχει κηρυχθεί απαράδεκτη η συζήτησή της λόγω της προηγηθείσης παραίτησης του ενάγοντος από την αγωγή του.

89. Βλ. άρθρ. 495 § 1, 513 § 1, 539 § 1, 553 § 1 ΚΠολΔ. ΑΠ 12/2011 ΝΟΜΟΣ. ΕφΑθ 2295/2009 ΕΛΛΔνη 2010. 808. ΕφΑθ 8480/1985 Δ 1985. 748 με σχόλιο Σταματόπουλου, όπου και επιπρόσθετες παραπομπές. Πρβλ. επίσης ΑΠ 1347/2012 ΝΟΜΟΣ. ΑΠ 635/2012 ΧρΙδΔ 2012. 670. ΑΠ 1611/2011 ΝΟΜΟΣ. ΑΠ 12/2011 ΝΟΜΟΣ. ΑΠ 685/2010 ΝΟΜΟΣ: Όσο δεν έχει παρέλθει η προθεσμία για άσκηση ανακοπής ερημοδικίας ή δεν έχει προκύψει ότι έλαβε χώρα έγκυρη παραίτηση του ανααιρεσίβλητου από την ανακοπή ερημοδικίας, η εν τω μεταξύ ασκηθείσα αίτηση αναίρεσης είναι απαράδεκτη.

90. ΕφΑθ 2295/2009 ΕΛΛΔνη 2010. 808.

91. ΟΛΑΠ 626/1980 ΝοΒ 1980. 198. ΑΠ 1611/2011 ΝΟΜΟΣ. ΕφΑθ 1456/2003 ΕΛΛΔνη 2004.1512. ΕφΑθ 8480/1985 Δ 1985. 748.

μοδικίας⁹². Αν και το ίδιο είχε κριθεί στην περίπτωση απευθείας άσκησης αίτησης αναίρεσης κατά παράλειψη της ανακοπής ερημοδικίας σε χρόνο που διαρκεί ακόμα η προθεσμία της ανακοπής⁹³, εντούτοις διαφαίνεται να συντελείται στροφή της νομολογίας του Αρείου Πάγου επ' αυτού του ζητήματος. Σύμφωνα με την πλειοψηφία της ΑΠ 57/2013 η παραίτηση τόσο από την ασκηθείσα ανακοπή ερημοδικίας όσο και από το δικαίωμα άσκησης της, πρέπει να γίνεται ρητά με δήλωση που καταχωρίζεται στα πρακτικά ή με δικόγραφο που επιδίδεται στον αντίδικο του παραιτούμενου (άρθρο 297 ΚΠολΔ) και όχι σιωπηρά, συναγόμενη μόνο από το γεγονός ότι ασκήθηκε αναίρεση⁹⁴. Κατά την άποψη αυτή⁹⁵ δεν επάγεται έννομα αποτελέσματα η εκ των υστέρων έγκριση της ασκηθείσας αναίρεσης με τη χορήγηση ειδικής πληρεξουσιότητας στον παριστάμενο κατά τη συζήτησή της πληρεξούσιο δικηγόρο του ανααιρεσίου, με την οποία εγκρίνονται όλες οι προηγηθείσες της συζήτησης της αναίρεσης πράξεις.

V. Νομιμοποιούμενα πρόσωπα στην δίκη της ανακοπής ερημοδικίας

1. Ενεργητικώς νομιμοποιούμενοι

92. Ματθίας, Ανακοπή ερημοδικίας και έφεση κατά ερήμην αποφάσεων, ΕΛΛΔνη 1995. 11 επ., 15.

93. ΑΠ 12/2011 ΝΟΜΟΣ. ΑΠ 1983/2006 ΧρΙΔΔ 2007.633. ΑΠ 78/1999 ΝΟΜΟΣ. Πάντως, ακόμα και υπ' αυτή την εκδοχή, στις γαμικές διαφορές, (592 § 1 ΚΠολΔ), σιωπηρή παραίτηση του διαδίκου από το δικαίωμα άσκησης ενδίκων μέσων δεν είναι επιτρεπτή, καθώς κατά το άρθρ. 606 ΚΠολΔ παραίτηση επιτρέπεται μόνο με ρητή δήλωση στη γραμματεία του δικαστηρίου που εξέδωσε την απόφαση (ΟΛΑΠ 1187/1981 ΕΛΛΔνη 1989. 377. ΑΠ 742/2011 ΝΟΜΟΣ. ΑΠ 776/2010 ΕφΑΔ 2012. 531).

94. Βλ. ΑΠ 57/2013 ΝοΒ 2013. 1255 (με σημείωμα Μαργαρίτη). Σκοπός της μεταστροφής αυτής είναι, κατά την πλειοψηφία, «η αποτροπή της δυνατότητας ασκήσεως από τον ερημοδικασθέντα διάδικο, εντός της δεκαπενθήμερης ως άνω προθεσμίας προς άσκηση ανακοπής, αρχικά (χρονικά προγενέστερα) ανακοπής ερημοδικίας και στη συνέχεια (χρονικά μεταγενέστερα) αιτήσεως αναίρεσεως, κατά της ερήμην αυτού εκδοθείσας εφετειακής αποφάσεως και του κινδύνου εκδόσεως αντιφατικών αποφάσεων».

95. Επειδή στην εν λόγω απόφαση σημειώθηκε πλειοψηφία μίας μόνο ψήφου, η υπόθεση παραπέμφθηκε στην τακτική Ολομέλεια (563 § 2 εδ. γ' ΚΠολΔ) και αναμένεται επί του παρόντος η απόφασή της.

(α) Οι διάδικοι

Κατά το άρθρ. 502 ΚΠολΔ κάθε διάδικος⁹⁶ (ενάγων, εναγόμενος, εκκαλών, εφεσίβλητος και ο κυρίως παρεμβάς), ο οποίος δικάστηκε ερήμην, μπορεί κατ' αρχήν να ασκήσει ανακοπή ερημοδικίας. Το δικαίωμα αυτό έχουν και οι καθολικοί διάδοχοι ή και οι μετά την άσκηση της αγωγής (ή της κύριας παρέμβασης ως προς τον κυρίως παρεμβάντα) ειδικοί διάδοχοί τους.

Ο προσθέτως παρεμβάς έχει δικαίωμα άσκησης ανακοπής ερημοδικίας, μόνο εφόσον ανέλαβε την δίκη (άρθρ. 85 σε συνδυασμό με άρθρ. 274 § 3 ΚΠολΔ). Στις λοιπές περιπτώσεις απλής πρόσθετης παρέμβασης ο παρεμβάς δεν συνιστά διάδικο αλλά «βοηθό διάδικο» (άρθρ. 82 σε συνδυασμό με άρθρ. 274 §1 εδ. α' και 274 § 2 ΚΠολΔ). Η μη πρόβλεψη δικαιώματος ισχύει ακόμα και όταν η πρόσθετη παρέμβαση είναι αυτοτελής (άρθρο 83 σε συνδυασμό με άρθρ. 502 § 2 ΚΠολΔ)⁹⁷. Μάλιστα, αν δεν υπήρχε η ρητή διάταξη του άρθρ. 502 § 2 ΚΠολΔ που να αποκλείει το δικαίωμα αυτό, ο αυτοτελώς προσθέτως παρεμβάς, ως αναγκαίος ομόδικος του κυρίου διαδίκου⁹⁸, υπέρ του οποίου παρενέβη, θα είχε το δικαίωμα ανακοπής ερημοδικίας κατά τον ίδιο λόγο που τέτοιο δικαίωμα μπορεί να ισχύσει και για τους αναγκαίους ομόδικους, όπως τούτο αναφέρεται αμέσως πιο κάτω. Πάντως, ως υποκατάστατο της αποστέρησης του προσθέτως παρεμβάντος από το δικαίωμα ανακοπής ερημοδικίας, ο νόμος (άρθρ. 502 § 3 ΚΠολΔ) προβλέπει το δικαίωμα να ασκήσει, πλαγιαστικώς κατ' ουσίαν, την ανακοπή του διαδίκου

96. Δεν θεωρείται διάδικος και επομένως δεν νομιμοποιείται ενεργητικά σε ανακοπή ερημοδικίας πρόσωπο που παραστάθηκε με ψευδοπληρεξούσιο: Νίκας, ΠολΔ ΙΙΙ (2007), § 110, αριθ. 9, σ. 93. Κεραμεύς/Κονδύλης/Νίκας (-Μαργαρίτης), ΕρμΚΠολΔ Ι (2000), άρθρ. 502 αριθ. 6. ΕφΑθ 3798/1978 Αρμ 1979. 52. Σε περίπτωση που εκδοθεί απόφαση ως κατ' αντιμωλία, αλλά τα πρακτικά αναφέρουν ότι η συζήτηση έλαβε χώρα ερήμην κάποιου διαδίκου, υπερισχύουν τα πρακτικά (312 ΚΠολΔ): Μαργαρίτης, ΈρμΚΠολΔ Ι (2012), άρθρ. 502, αριθ. 8, σ. 860.

97. Νίκας, ΠολΔ ΙΙΙ (2007), § 110, αριθ. 7, σ. 92.

98. Βλ. σχετ. Π. Γιαννόπουλο, Η ενέργεια της παρέμβασης κατά τον ΚΠολΔ (2010), σ. 69, όπου και σχετικές παραπομπές στη θεωρία και τη νομολογία.

υπέρ του οποίου είχε παρέμβει, αρκεί βεβαίως ο διάδικος αυτός να μην αντιτίθεται σε αυτό το ενδεχόμενο⁹⁹ ή να μην έχει αποδεχθεί την ερήμην απόφαση¹⁰⁰ ή να μην έχει παραιτηθεί από την άσκηση της ανακοπής ερημοδικίας ή των ενδίκων μέσων γενικώς. Μάλιστα, στην περίπτωση άσκησης ανακοπής ερημοδικίας από τον απλώς προσθέτως παρεμβάντα στην αρχική δίκη, καλείται υποχρεωτικά ο κύριος διάδικος, ο οποίος καταλαμβάνει την θέση του ασκούντος την ανακοπή, εφόσον αυτή δεν επισπεύδεται από τον ίδιο¹⁰¹.

Επίσης, δικαίωμα άσκησης ανακοπής ερημοδικίας έχει και ο προσεπικληθείς αναγκαίος ομόδικος (86) και ο αληθής κύριος ή νομέας (87) που δεν προσήλθαν στη δίκη¹⁰².

(β) Οι ομόδικοι

Σε ανακοπή ερημοδικίας νομιμοποιείται ενεργητικώς ο απλός ομόδικος που δικάσθηκε ερήμην¹⁰³.

Στην περίπτωση ερημοδικίας όταν συντρέχει αναγκαία ομοδικία, θα έλεγε κανείς ότι, από τη στιγμή που ο αναγκαίος ομόδικος αντιπροσωπεύεται από τον παραστάντα ομόδικό του (76 § 1 ΚΠολΔ), δικαίωμα ανακοπής ερημοδικίας του απολειπομένου ομοδίκου δεν υπάρχει¹⁰⁴. Ωστόσο, γίνεται δεκτό ότι ο απολειπόμενος αναγκαίος ομόδικος μπορεί και αυτός να ασκήσει ανακοπή ερημοδικίας, ώστε να έχει την δυνατότητα και αυτός να ασκήσει αυτόνομα το δικαίωμα ακρόασης¹⁰⁵. Ενόψει της διάταξης του άρθρ. 76 § 4

ΚΠολΔ σύμφωνα με την οποία η άσκηση των ενδίκων μέσων από κάποιον από τους αναγκαίους ομοδίκους έχει αποτέλεσμα και για τους άλλους, καθώς και της αρχής της “άπαξ ασκήσεως των ενδίκων μέσων” που εφαρμόζεται και στην περίπτωση της ανακοπής ερημοδικίας¹⁰⁶, πληρέστερη θα μπορούσε να θεωρηθεί η άποψη ότι ο απολειπόμενος αναγκαίος ομόδικος δεν έχει δικαίωμα άσκησης ανακοπής ερημοδικίας, εφόσον έχει προηγηθεί άσκηση άλλης ανακοπής ερημοδικίας από άλλον ομόδικό του. Θα διατηρεί πάντως το δικαίωμα αυτοτελούς ανακοπής, αν προβάλλει διαφορετικό λόγο ανακοπής από τον λόγο που προέβαλε ο άλλος αναγκαίος ομόδικος¹⁰⁷.

(γ) Το στοιχείο της βλάβης

Τα ανωτέρω ενεργητικώς νομιμοποιούμενα πρόσωπα δεν αρκεί να επικαλεσθούν την διεξαγωγή δίκης ερήμην τους, προκειμένου να δικαιούνται την άσκηση ανακοπής ερημοδικίας. Απαιτείται, επιπλέον, και η ύπαρξη βλάβης, η οποία, βεβαίως, είναι στις περισσότερες περιπτώσεις αυτονόητη μετά την επαναφορά των τεκμηρίων ερημοδικίας με το ν. 3994/2011 στις περιπτώσεις εκείνες που το ένδικο βοήθημα ή μέσο έγινε δεκτό κατ’ εφαρμογή των τεκμηρίων αυτών¹⁰⁸. Κατά τη νομολογία¹⁰⁹, στην προκειμένη περίπτωση το έν-

ηθήματα κατά τον ΚΠολΔ (2013), σ. 27 και σημ.87. Κεραμεύς/Κονδύλης/Νίκας (-Μαργαρίτης), ΕρμΚΠολΔ Ι (2000), άρθρ. 502 αριθ. 4.

106. Βλ. π.κ. § VII.

107. Πρβλ. συναφείς σκέψεις στο πλαίσιο της αναιρέσης από τους Καραβρό, Η αναιρέση κατά τον ΚΠολΔ, Ερμηνεία κατ’ άρθρον, β’ έκδ. (2012) αριθ. 9, σ. 25 και Κλαμαρή, Ο κανών της άπαξ ασκήσεως των ενδίκων μέσων (1981), 143 επ., ιδίως 150 επ. Βλ. επίσης σχετ. ΑΠ 986/2007 ΝΟΜΟΣ. ΑΠ 1107/2003 ΕΛΛΔνη 2005. 159.

108. Για την ερημοδικία στην πολιτική δίκη μετά το ν. 3994/2011 βλ. Καραβρό, Η κατάργηση του συστήματος της μονομερούς συζήτησης και η επαναφορά των τεκμηρίων ερημοδικίας ΝοΒ 2011. 2033 επ., ιδίως 2036 επ. Τον ίδιο, ΠοΛΔ, γ’ έκδ. (2012), §36, αριθ. 207-245, σ. 534-550.

109. ΟΛΑΠ 15/2001 ΕΛΛΔνη 2002. 71=ΝοΒ 2002. 678. Μόνο το δικαστήριο που θα δικάσει την ανακοπή ερημοδικίας έχει την εξουσία, ερευνώντας το παραδεκτό της ανακοπής, να αποφανθεί για την ύπαρξη ή ανυπαρξία του εννόμου συμφέροντος του ανακόπτοντος.

99. Νίκας, ΠοΛΔ ΙΙΙ (2007), § 110, αριθ. 7, σημ. 38, σ. 92.

100. ΑΠ 709/2012 ΝΟΜΟΣ. 658/2012 ΝΟΜΟΣ. ΑΠ 776/2001 ΝΟΜΟΣ.

101. ΑΠ 1224/2003, ΧρΙδΔ 2004. 628.

102. Νίκας, ΠοΛΔ ΙΙΙ (2007), § 110, αριθ. 7, σημ. 37, σ. 92.

103. ΑΠ 376/2008 ΝΟΜΟΣ

104. Στην δίκη διανομής κοινού πράγματος, όμως, λόγω της ιδιαίτερης θέσης κάθε αναγκαίου ομοδίκου ως ομοδίκου και αντιδίκου των υπολοίπων συγκοινωνών, ο κανόνας της αντιπροσώπευσης του απόντος κοινώνου ομοδίκου από τους υπολοίπους δεν έχει εφαρμογή: ΑΠ 319/2012 ΧρΙδΔ 2012. 447. ΑΠ 149/2012 ΝΟΜΟΣ.

105. ΑΠ 709/2012 ΝΟΜΟΣ. ΑΠ 658/2012 ΝΟΜΟΣ. ΑΠ 149/2012 ΝΟΜΟΣ. Νίκας, ΠοΛΔ ΙΙΙ (2007), § 110, αριθ. 7, σημ. 37, σ. 92. Για περαιτέρω παραπομπές βλ. Μηχιάτη εις Κολοτούρο (επιμ.), Ένδικα μέσα και βο-

νομο συμφέρον δεν κρίνεται γενικά και αφηρημένα, ούτε εκ των προτέρων, αλλά ενόψει του συγκεκριμένου περιεχομένου της προσβαλλόμενης απόφασης - στο μέτρο και στην έκταση που αυτή θα προσβληθεί - σε σύγκριση προς το περιεχόμενο της συγκεκριμένης ανακοπής, λαμβανομένων υπόψη και των ισχυρισμών του ανακόπτοντος. Σκοπός των ανωτέρω είναι να διαπιστωθεί η ύπαρξη ή μη βλάβης του ανακόπτοντος από την προσβαλλόμενη απόφαση και να αξιολογηθεί αν η ασκούμενη ανακοπή αποτελεί ικανό και αναγκαίο μέσο για την αποτροπή αυτής της βλάβης.

Έννομο συμφέρον έχει ο απολειπόμενος διάδικος όταν κατά την ερήμην δίκη έχει ηττηθεί ολικά ή μερικά¹¹⁰. Πέρα από τις καταφανείς περιπτώσεις ήττας, ως ήττα θεωρείται για τον εναγόμενο ακόμα και η απόρριψη της αγωγής ερήμην του ως απαράδεκτης αντί ως αβάσιμης, ενώ για τον εκκαλούντα, η απόρριψη της έφεσης¹¹¹.

2. Παθητικώς νομιμοποιούμενοι

Σε αντίθεση με τις αντίστοιχες διατάξεις στην έφεση, την αναψηλάφηση, την αναιρέση και την τριτανακοπή (άρθρ. 517, 543, 558 και 588 ΚΠολΔ αντίστοιχα) στην ανακοπή ερημοδικίας δεν υπάρχει δικονομική πρόβλεψη για την παθητική νομιμοποίηση¹¹². Η παθητική νομιμοποίηση προκύπτει ερμηνευτικά από λοιπές δικονομικές διατάξεις και από την όλη οικονομία της πολιτικής δίκης.

Βλ. επίσης ΑΠ 165/1985 ΠειρΝ 1985. 353.

110. Πρβλ. ΑΠ 693/2001 ΕΔΠολ 2002. 110: το γεγονός ότι ο ενάγων, του οποίου η αγωγή είχε γίνει μερικώς δεκτή πρωτοδίκως, άσκησε κατόπιν έφεση, η οποία απορρίφθηκε κατ' ουσίαν από το Εφετείο, δεν αποκλείει το δικαίωμα του ερημοδικασθέντος (εναγομένου) προς άσκηση ανακοπής ερημοδικίας. Τούτο διότι η πρωτόδικη απόφαση εξακολουθεί να είναι ερήμην και βλαπτική για τον ερημοδικασθέντα πρωτοδίκως εναγόμενο, καθώς το Εφετείο, απορρίπτοντας την έφεση του εκκαλούντος (ενάγοντος) και επικυρώνοντας την πρωτόδικη απόφαση, δέχεται μερικώς την αγωγή τούτου.

111. Βλ. σχετ. Κεραμεύς / Κονδύλης / Νίκας (-Μαργαρίτης), ΕρμΚΠολΔ Ι (2000) άρθρ. 502 αριθ. 2 και 3, όπου και περαιτέρω παραπομπές.

112. ΕφΠατρ 136/2003 ΑχΝομ 2004. 214. Μηχιώτης εις Κολοτούρο (επιμ.), Ένδικα μέσα και βοηθήματα κατά τον ΚΠολΔ (2013), σ. 27.

Έτσι, λοιπόν, παθητικώς νομιμοποιείται ο αντίδικος του ανακόπτοντος. Εφόσον υπέρ του αντιδίκου αυτού έχει ασκηθεί πρόσθετη παρέμβαση, ο προσθέτως παρεμβάς νομιμοποιείται και αυτός, αλλά μόνο εφόσον ανέλαβε τη δίκη (85 ΚΠολΔ)¹¹³.

Αν ο ανακόπτων έχει αναγκαίους ομοδίκους, αυτοί δεν νομιμοποιούνται παθητικώς¹¹⁴, αλλά κλητεύονται στην δίκη της ανακοπής (76 § 3 ΚΠολΔ). Αντιθέτως, σε περίπτωση ερημοδικίας διαδικού σε δίκη του κατά αναγκαιών ομοδίκων, ο ανακόπτων πρέπει να στρέψει την ανακοπή κατά του συνόλου των ομοδίκων, αλλιώς απορρίπτεται ως απαράδεκτη κατ' ανάλογη εφαρμογή του άρθρ. 517 ΚΠολΔ. Η θέση αυτή συνάδει με την φύση των διαφορών που υπόκεινται σε αναγκαία ομοδικία (76 §1 ΚΠολΔ).

Εφόσον ο ανακόπτων έχει απλούς ομοδίκους, δεν νομιμοποιούνται παθητικώς οι ομοδικοί του, οι οποίοι όμως μπορούν να κλητευθούν από το δικαστήριο (75 § 2 ΚΠολΔ)¹¹⁵. Σε περίπτωση ερημοδικίας διαδικού σε δίκη του κατά απλών ομοδίκων, ο ανακόπτων δεν υποχρεούται να στρέψει την ανακοπή κατά του συνόλου των ομοδίκων, καθώς ο σύνδεσμος των δικών αυτού και των ομοδίκων είναι χαλαρός, διότι οι περισσότερες αυτές συνενωθείσες δίκες θεωρούνται ανεξάρτητες μεταξύ τους και αυτοτελείς¹¹⁶ (75 § 1 ΚΠολΔ).

VI. Ζητήματα σχετικά με την προθεσμία

1. Το είδος της προθεσμίας

Δεδομένου ότι και για την ερήμην απόφαση η τελεσιδικία επέρχεται από τότε που δεν μπορεί να ασκηθεί ανακοπή ερημοδικίας και έφεση (321 ΚΠολΔ), βασικό ζήτημα είναι πότε αρχίζει και πότε εκπνέει η προθεσμία για την άσκηση ανακο-

113. ΕφΠατρ 136/2003 ΑχΝομ 2004. 214. ΕφΑθ 8242/1999 ΕΛΛΔνη 2000. 1376.

114. ΕφΑθ 2809/2008 ΕΛΛΔνη 2011. 183. ΕφΠατρ 136/2003 ΑχΝομ 2004. 214. ΕφΑθ 8242/1999 ΕΛΛΔνη 2000. 1376. Μάλιστα, στην περίπτωση που ο ανακόπτων στρέψει την ανακοπή του κατά των (απλών ή αναγκαιών) ομοδίκων του, η ανακοπή απορρίπτεται ως απαράδεκτη: ΕφΠατρ 136/2003 ΑχΝομ 2004. 214. ΕφΑθ 8242/1999 ΕΛΛΔνη 2000. 1376.

115. ΕφΑθ 2809/2008 ΕΛΛΔνη 2011. 183. ΕφΑθ 8242/1999 ΕΛΛΔνη 2000. 1376.

116. Γέσιου - Φαλτσή, Η ομοδικία εις την πολιτικήν δίκην, 1970 (ανατ.1998), 195.

πής ερημοδικίας. Και είναι βασικό το ζήτημα αυτό, διότι, εκτός από την έφεση, θέτοντας το χρονικό πλαίσιο άσκησης της ανακοπής ερημοδικίας, ταυτόχρονα προσδιορίζεται και το χρονικό σημείο επέλευσης της τελεσιδικίας.

Μια επισκόπηση των περι ενδίκων μέσων, διατάξεων οδηγεί στο συμπέρασμα ότι, σε αντίθεση με την έφεση, την αναψηλάφηση και την αναίρεση, για την ανακοπή ερημοδικίας δεν προβλέπεται η τριετής καταχρηστική προθεσμία που προβλέπεται για τα υπόλοιπα τρία ως άνω ένδικα μέσα (518 § 2 για την έφεση, 545 § 5 για την αναψηλάφηση και 564 § 3 για την αναίρεση) ως το απώτατο χρονικό σημείο άσκησης τους στην περίπτωση που η ερήμην απόφαση δεν επιδόθηκε. Η νομοθετική αυτή διαφοροποίηση, ως προς την ανυπαρξία απώτατου χρονικού ορίου άσκησης της ανακοπής ερημοδικίας, γεννά το ερώτημα αν στην περίπτωση μη επίδοσης της απόφασης στον ερημοδικασθέντα διάδικο, η ανακοπή ερημοδικίας μπορεί να ασκηθεί οποτεδήποτε μετά την δημοσίευση της απόφασης, αναστέλλοντας έτσι επί αόριστον την επέλευση της τελεσιδικίας.

Το ερώτημα αυτό μας θέτει ενώπιον του ακόλουθου διλήμματος: Επειδή η τελεσιδικία και το δεδικασμένο αποτελούν θεμελιώδεις θεσμούς της πολιτικής δίκης, από τους οποίους εξαρτάται η επέλευση εννόμων συνεπειών στο πλαίσιο του ουσιαστικού, αλλά και του δικονομικού δικαίου, ο συγκεκριμένος χρόνος επέλευσής τους είναι κατ' αρχήν αναγκαίος. Από την άλλη, βέβαια, η επέλευσή τους χωρίς την αποδεδειγμένη και αδιαμφισβήτητη γνωστοποίηση της διεξαχθείσης δίκης στον απολεσόμενο διάδικο, θα συνιστούσε σοβαρό ρήγμα στην δικαιοκρατική δομή της πολιτικής δίκης, καθώς θα οδηγούσε σε επέλευση εννόμων συνεπειών επί του απολειπομένου (και τελούντος εν αγνοία περί της διεξαχθείσης δίκης) διαδίκου και, ως εκ τούτου, στην υφαρπαγή τελεσιδικιών κατά παράβαση θεμελιωδών δικαιωμάτων του διαδίκου αυτού.

Η διασφάλιση επαρκούς προθεσμίας για την ανακοπή ερημοδικίας, χωρίς να θιγεται παράλληλα η δικαιοσύνη και ασφάλεια, είναι το πρώτιστο μέλημα.

Με γνώμονα την σαφή οριοθέτηση της επέλευσης της τελεσιδικίας, κατ' αρχάς θα φαινόταν ίσως εύλογο να ισχύει και για την ανακοπή ερημοδικίας αναλόγως το άρθρ. 518 § 2 ΚΠολΔ, έτσι

ώστε και στην περίπτωση της ερήμην απόφασης που δεν επιδόθηκε, η προθεσμία προσβολής της με ανακοπή ερημοδικίας να είναι τρία χρόνια και να αρχίζει από την επομένη της δημοσίευσης της απόφασης. Ωστόσο, δεν είναι βέβαιο ότι η ανυπαρξία πρόβλεψης καταχρηστικής προθεσμίας συνιστά ακούσιο κενό του νόμου, το οποίο χρήζει κάλυψης με αναλογία. Και τούτο, διότι ήδη με την αιτιολογική έκθεση του ν. 2207/1994 ο νομοθέτης, αιτιολογώντας την ανυπαρξία της καταχρηστικής προθεσμίας ως εύλογη, αποκλείει ρητώς την εφαρμογή της τριετούς προθεσμίας του άρθρ. 518 § 2 ΚΠολΔ στην ανακοπή ερημοδικίας¹¹⁷. Συνεπώς, ακούσιο νομοθετικό κενό δεν υπάρχει και ανάλογη εφαρμογή του άρθρ. 518 § 2 ΚΠολΔ δεν είναι δυνατή.

Μία άλλη άποψη, που διατυπώθηκε κυρίως υπό το προϊσχύσαν δικαιο, αλλά απαντάται και υπό το ισχύον¹¹⁸, είναι ότι η προθεσμία της ανακοπής ερημοδικίας παραγράφεται μετά την παρέλευση της εικοσαετούς γενικής παραγραφής των αξιώσεων. Ωστόσο, η άποψη αυτή προσκρούει στην διαπίστωση ότι το δικαίωμα άσκησης των ενδίκων μέσων (επομένως και της ανακοπής ερημοδικίας) ανήκει στην ύλη του δημοσίου δικαίου και, επειδή ο ΚΠολΔ δεν αναγνωρίζει την παραγραφή δικονομικών δικαιωμάτων, το δικονομικό αυτό δικαίωμα δεν παραγράφεται¹¹⁹.

117. Βλ. αιτιολογική έκθεση ν. 2207/1994: «... ενώ η έφεση υποβάλλεται και σε έκτακτη τριετή προθεσμία (άρθρο 518 § 2 ΚΠολΔ), η ανακοπή ερημοδικίας δεν υπόκειται σε τέτοια προθεσμία. Επομένως, αν η πρωτοβάθμια ερήμην οριστική απόφαση δεν επιδόθηκε και διέρρευσε η τριετής προθεσμία για την άσκηση της έφεσης χωρίς επίδοση, θα καταστεί μεν η απόφαση ανέκκλητη, θα εξακολουθήσει όμως να υπόκειται σε ανακοπή και, αν αυτή ευδοκιμήσει, θα εξαφανιστεί η απόφαση εξ αρχής. Η λύση αυτή, που και σήμερα ισχύει, είναι εύλογη, προκειμένου να αποτρέπεται ο κίνδυνος κλεψιδικίας».

118. Οικονομόπουλος, Εγχειρίδιον Πολιτικής Δικονομίας II (χωρίς χρονολογία), σ. 22. Σταυρόπουλος, ΕρμΚΠολΔ, (1969), άρθρ. 512, § 11, σ. 695.

119. Μπέης, ΠολΔ τ. III (1976), άρθρ. 503, σ. 1866: Το μόνο χρονικό όριο που τίθεται είναι η εικοσαετής παραγραφή του επίδικου ιδιωτικού δικαιώματος, η οποία, όμως, δεν επηρεάζει το δικαίωμα προς άσκηση της ανακοπής ερημοδικίας, γιατί το τελευταίο, ως δικαίωμα δημοσίου δικαίου, δεν υπόκειται σε παραγραφή. Βλ. επίσης Ράμμο, Εγχειρίδιον Αστικού Δικονομικού Δικαίου Β', σ. 971. ΑΠ 681/1990 ΕΛΛΔνη 1991. 319. ΑΠ 1245/1981 ΝοΒ 1982. 807. Πρβλ. πάντως και την άπο-

Κατά την ορθότερη άποψη, όμως, αν η ερήμην απόφαση δεν επιδοθεί, δεν αρχίζει η προθεσμία της ανακοπής¹²⁰, πράγμα που σημαίνει ότι οποτεδήποτε ασκηθεί η ανακοπή ερημοδικίας, ακόμα δηλαδή και μετά την παρέλευση της προθεσμίας παραγραφής, αυτή θα είναι παραδεκτή. Τότε, εφόσον κριθεί (έστω και ως προς ένα λόγο της) βάσιμη, τούτο θα έχει ως αποτέλεσμα την εξαφάνιση της προσβαλλόμενης απόφασης. Αν βέβαια κατά την άσκηση της η επίδικη ουσιαστική αξίωση έχει υποπέσει σε παραγραφή και έχει προβληθεί η σχετική ένσταση, η αξίωση θα απορριφθεί ως αβάσιμη από το δικαστήριο.

Αφού κατά την τρίτη ως άνω ορθή άποψη ο νόμος δεν προβλέπει καταχρηστική προθεσμία, η μόνη προβλεπόμενη από τον ΚΠολΔ προθεσμία είναι γνήσια, δηλαδή αρχίζει πάντοτε από την κοινοποίηση της απόφασης¹²¹. Έτσι, λοιπόν, στην περίπτωση που δεν κοινοποιηθεί ποτέ η ερήμην απόφαση στον απολειπόμενο διάδικο, η μη πρόβλεψη καταχρηστικής προθεσμίας καθιστά χρονικά απεριόριστη την άσκηση της ανακοπής ερημοδικίας¹²². Η ανωτέρω ρύθμιση αποσκοπεί στο

να αποτρέψει την υφαρπαγή τελεσιδικων αποφάσεων¹²³ και να εξασφαλίσει τη γνώση του απολειπομένου διαδίκου - η οποία λαμβάνει χώρα ασφαλώς μόνο με το γεγονός της επίδοσης προς αυτόν της ερήμην απόφασης - ώστε στη συνέχεια αυτός να μην απωλέσει τη δυνατότητα άσκησης της ανακοπής ερημοδικίας. Έτσι, η ανάγκη επέλευσης τελεσιδικίας εξαρτάται από την προηγούμενη κοινοποίηση της απόφασης στον απολειπόμενο διάδικο από τον παρασταθέντα, ο οποίος έχει το δικονομικό βάρος δια της κοινοποίησης να κινητοποιήσει την σύντομη γνήσια προθεσμία της ανακοπής ερημοδικίας. Εφόσον, λοιπόν, ο παρασταθείς διάδικος παραλείψει να κοινοποιήσει την απόφαση, απειλείται η εύλογη «κύρωση» μη επέλευσης της τελεσιδικίας και η συνακόλουθη αδυναμία παραγωγής δεδικασμένου και, στις πλείστες των περιπτώσεων, εκτελεστότητας. Με άλλα λόγια, αδρανοποιείται αποτελεσματικά ο κακόπιστος παρασταθείς διάδικος, ο οποίος, ακόμα κι αν κατορθώσει να λάβει υπέρ του δικαστική απόφαση, εν αγνοία του απολειπομένου αντιδίκου του, αδυνατεί να προκαλέσει βλάβη στον αντίδικό του.

Πρακτική συνέπεια της ανυπαρξίας καταχρηστικής προθεσμίας είναι ότι ερήμην απόφαση πρωτοβάθμιου δικαστηρίου καθίσταται μεν ανέκκλητη μετά την πάροδο της τριετούς καταχρηστικής προθεσμίας του άρθρ. 518 § 2 ΚΠολΔ, αλλά για όσο χρονικό διάστημα εκκρεμεί η επίδοσή της στον απολειπόμενο διάδικο, θα υπόκειται σε ανακοπή ερημοδικίας (άρθρ. 321 και 553 ΚΠολΔ αντιστοίχα), μη καθιστάμενη ούτε τελεσιδική, ούτε αμετάκλητη¹²⁴. Ομοίως, απόφαση δευτεροβάθμιου δικαστηρίου, που εκδόθηκε ερήμην ενός των διαδίκων, δεν παράγει τελεσιδικία, αν προηγουμένως δεν επιδοθεί και δεν παρέλθει άπρακτη η προθεσμία άσκησης της ανακοπής ερημοδικίας¹²⁵ ή ο απολειπόμενος διάδικος δεν παραιτηθεί νομίμως

ψη Κλαμαρή, Το δικαίωμα δικαστικής προστασίας κατά το άρθρ. 20 §1 του Σ 1975 (1989), σ. 326 επ., σύμφωνα με την οποία η ανακοπή ερημοδικίας υπόκειται στον περιορισμό της αποδυνάμωσης δικαιώματος, στην περίπτωση που ο απολειπόμενος διάδικος έχει δημιουργήσει την εύλογη πεποίθηση στον αντίδικό του ότι δεν σκοπεύει να ασκήσει την ανακοπή.

120. Βλ. έτσι Μπέη, Ράμμο, ό.π. (προηγ. σημ.). Νικά, ΠολΔ ΙΙΙ, 2007, §110, αριθ. 14, σ. 96. Ορφανίδη, Οι προθεσμίες των ενδίκων μέσων κατά τον ΚΠολΔ (2009), σ. 140. Μαργαρίτη, ΕρμΚΠολΔ Ι (2012), άρθρ. 503, αριθ. 2, σ. 860.

121. ΑΠ 1611/2011 ΝΟΜΟΣ. ΑΠ 1534/2005 ΝΟΜΟΣ. ΑΠ 662/2001 ΝΟΜΟΣ. Η προθεσμία αυτή, στην περίπτωση της απλής ομοδικίας, αρχίζει από την επίδοση σε καθέναν από τους απλούς ομοδίκους της απόφασης. Επομένως, για την έναρξη του υπολογισμού της δεκαπενθήμερης προθεσμίας του άρθρ. 503 § 1 ΚΠολΔ στην αναγκαστική ομοδικία, αρκεί η επίδοση της ερήμην απόφασης σε έναν από τους αναγκαίους ομοδίκους: ΕφΑθ 2809/2008 ΕλλΔνη 2011. 183. Απαλαγάκη (-Μπαλογιάννη) ΕρμΚΠολΔ, γ' εκδ. (2013) άρθρ. 503 αριθ. 1, σ. 1007.

122. Το μόνο χρονικό όριο που τίθεται είναι η εικοσαετής παραγραφή του επίδικου ιδιωτικού δικαιώματος, η οποία, όμως, δεν επηρεάζει το δικαίωμα προς άσκηση της ανακοπής ερημοδικίας, γιατί το τελευταίο, ως δικαίωμα δημοσίου δικαίου, δεν υπόκειται σε παρα-

γραφή (βλ. π.π. στο κυρίως κείμενο).

123. Νικάς, ΠολΔ ΙΙΙ (2007), § 110, αριθ. 14, σ. 96

124. Πρβλ. ΑΠ 599/2007 ΝΟΜΟΣ. ΑΠ 302/2006 ΝΟΜΟΣ. ΑΠ 73/2006 ΝΟΜΟΣ.

125. ΑΠ 662/2001 ΝΟΜΟΣ. Βλ. επίσης ΑΠ 376/2008 ΝΟΜΟΣ: Σε περίπτωση ερημοδικίας στο δικαστήριο της ουσίας κάποιου απλού ομοδίκου, η αναίρεση είναι απαράδεκτη κατ' αυτού όσο ακόμα υπόκειται σε ανακοπή ερημοδικίας, παραδεκτή όμως ως προς τους υπολοίπους για τους οποίους τελεσιδίκησε.

του δικαιώματος άσκησης αυτής¹²⁶.

2. Η διάρκεια της προθεσμίας: Γενική διάταξη και αποκλίσεις

Η διάρκεια της ως άνω γνήσιας προθεσμίας διαφοροποιείται ανάλογα με τον τόπο διαμονής του απολειπομένου διαδίκου. Αν ο ανακόπτων¹²⁷ διαμένει στην Ελλάδα, η προθεσμία της ανακοπής είναι δεκαπέντε ημέρες. Αν πάλι ο ανακόπτων διαμένει στο εξωτερικό ή είναι άγνωστης διαμονής η προθεσμία της ανακοπής είναι εξήντα ημέρες.

Συντομότερες προθεσμίες άσκησης της ανακοπής ερημοδικίας εισάγονται με ειδικές διατάξεις του ΚΠολΔ (που κατισχύουν των προθεσμιών της γενικής διάταξης του άρθρ. 503 ΚΠολΔ)¹²⁸ στην ειδική διαδικασία των μισθωτικών διαφορών (652 § 1) και στην διαδικασία διαφορών από προσβολές δια των ΜΜΕ (681 Δ § 5)¹²⁹. Στις ειδικές αυτές διατάξεις προβλέπεται προθεσμία οκτώ ημερών (για διάδικο διαμένοντα εντός Ελλάδος) και τριάντα ημερών (για διάδικο αγνώστου διαμονής ή διαμένοντα στο εξωτερικό). Επίσης, στις δίκες της προσωπικής κράτησης η προθεσμία είναι πέντε ημερών (1054 § 2 ΚΠολΔ). Μάλιστα, στην τελευταία περίπτωση, ο νόμος δεν διαφοροποιεί την προθεσμία ανάλογα με τον τόπο διαμονής του απολειπομένου διαδίκου. Επομένως, συνάγεται η βούληση του νομοθέτη να υπάγονται στην ίδια προθεσμία τόσο οι απολειπόμενοι διάδικοι στην δίκη του άρθρ. 1054 § 1 ΚΠολΔ, που διαμένουν στην Ελλάδα, όσο και οι απολειπόμενοι διάδικοι, οι οποίοι είναι άγνωστης διαμονής ή διαμένουν στο εξωτερικό.

3. Το εναρκτήριο γεγονός της προθεσμίας, ιδίως σε γνωστής διαμονής στο εξωτερικό απολειπόμενο διάδικο: Γενικές σκέψεις.

126. Βλ. σχετ. ΑΠ 57/2013, π.π. (σημ. 94)

127. Κρίσιμη είναι η διαμονή του ανακόπτοντος και στην περίπτωση που την ανακοπή ασκεί ο προσθέτως (υπέρ του ανακόπτοντος) παρεμβάς: βλ. Νίκα, ΠολΔ ΙΙΙ (2007), § 110, αριθ. 13, σ. 94 σημ. 53.

128. Για κριτική στη νομοθετική αυτή επιλογή βλ. Μαργαρίτη, ΕρμΚΠολΔ Ι (2012), άρθρ. 503, αριθ. 3 σ. 860.

129. Για την έκταση εφαρμογής του άρθρ. 503 ΚΠολΔ στην διαδικασία των εργατικών διαφορών βλ. ΑΠ 998/1994 ΕΕΝ 1995. 597.

Σύμφωνα με την διάταξη του άρθρ. 503 § 1 ΚΠολΔ, αν ο απολειπόμενος διάδικος διαμένει στην Ελλάδα, η προθεσμία της ανακοπής αρχίζει να τρέχει από την επόμενη ημέρα της επίδοσης της ερήμην απόφασης στον απολειπόμενο διάδικο (144 § 1 ΚΠολΔ)¹³⁰.

Κατά την διατύπωση του νόμου (503 § 2 και 3 ΚΠολΔ) αν ο διάδικος που δικάστηκε ερήμην διαμένει στο εξωτερικό ή είναι άγνωστης διαμονής, η προθεσμία της ανακοπής αρχίζει από την επόμενη ημέρα (144 § 1 ΚΠολΔ) της τελευταίας δημοσίευσης, κατά το άρθρ. 135 § 1 ΚΠολΔ, της περίληψης της έκθεσης για την επίδοση της ερήμην απόφασης προς τον αρμόδιο Εισαγγελέα Πρωτοδικών με τα στοιχεία που προβλέπονται στο άρθρ. 135 § 2 ΚΠολΔ. Συνεπώς, κατ' αρχήν, για το εναρκτήριο γεγονός της προθεσμίας των εξήντα ημερών η διατύπωση της διάταξης του άρθρ. 503 § 2 και 3 ΚΠολΔ δεν διακρίνει μεταξύ απολειπομένου διαδίκου άγνωστης ή γνωστής διαμονής στο εξωτερικό¹³¹. Έτσι, για να αρχίσει η προθεσμία της ανακοπής ερημοδικίας, ακόμη και για απολειπόμενο διάδικο που είναι γνωστής διαμονής στο εξωτερικό, δεν αρκεί η επίδοση της ερήμην απόφασης στον Εισαγγελέα κατ' άρθρ. 134 § 1 ΚΠολΔ, αλλά απαιτείται επιπροσθέτως η διενέργεια των δημοσιεύσεων του άρθρου 135 § 1 ΚΠολΔ, όπως ισχύει για απολειπόμενο διάδικο άγνωστης διαμονής¹³².

130. Μάλιστα κατά την ίδια χρονική στιγμή αρχίζει να τρέχει συγχρόνως και η γνήσια προθεσμία άσκησης της έφεσης: ΑΠ 1133/2008 ΝΟΜΟΣ. ΑΠ 709/2007 ΝοΒ 2008. 1212. ΑΠ 890/2003 ΝΟΜΟΣ. ΑΠ 1782/2002 ΧρΙΔΔ 2003. 243. ΑΠ 1222/2002 ΕΛΛΔνη 2002. 103. ΑΠ 1220/2000 ΕΛΛΔνη 2001. 102. Στην περίπτωση αυτή η έφεση που ενδεχομένως ασκηθεί, ασκείται επικουρικά, υπό την αίρεση απόρριψης της ανακοπής ερημοδικίας. Αν η ανακοπή γίνει δεκτή, η έφεση στερείται πλέον αντικειμένου. Όσο εκκρεμεί η ανακοπή στον πρώτο ή στον δεύτερο βαθμό, είναι απαράδεκτη η συζήτηση της έφεσης, όχι η ίδια η έφεση: ΑΠ 1782/2002 ΧρΙΔΔ 2003. 243. Πρβλ. Μηχιώτη εις Κολοτούρο (επιμ.), Ένδικα μέσα και βοηθήματα κατά τον ΚΠολΔ (2013), σ. 32.

131. ΑΠ 482/2004 ΝοΒ 2005. 876 με σημείωμα Κουτσουλέου=ΕΛΛΔνη 2006, 438. Πρβλ. επίσης ΑΠ 1658/2009 ΕφΑΔ 2010. 344 με παρατ. Αν. Πλευρή. Παρεμφερής ήταν η διάταξη και του άρθρ. 596 ΠολΔ/1834, όπως είχε κατά καιρούς τροποποιηθεί.

132. ΑΠ 482/2004 ΝοΒ 2005. 876=ΕΛΛΔνη 2006. 438.

Σημειώνεται ότι το ως άνω εναρκτήριο γεγονός είναι το ίδιο και όταν εφαρμόζονται οι προαναφερθείσες ειδικές προθεσμίες των άρθρ. 652 § 1¹³³, 681 Δ' § 5 και 1054 § 2 ΚΠολΔ, αφού στις τελευταίες αυτές διατάξεις δεν προβλέπεται καμία ειδικότερη ρύθμιση που να διαφοροποιεί το εναρκτήριο της προθεσμίας γεγονός απ' αυτό που προβλέπει το άρθρ. 503 § 1 ΚΠολΔ.

4. Ειδικές ρυθμίσεις για τους γνωστής διαμονής στο εξωτερικό απολειπομένους διαδίκους

(α) Έναρξη της προθεσμίας άσκησης ανακοπής για απολειπόμενο διάδικο με διαμονή στην Ε.Ε.

Σύμφωνα με το άρθρ. 1 § 1 του Κανονισμού (ΕΚ) 1393/2007¹³⁴ ο Κανονισμός αυτός εφαρμόζεται σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις¹³⁵, όταν μια δικαστική ή εξώδικη πράξη πρέπει να διαβιβασθεί από ένα κράτος-μέλος σε άλλο για να επιδοθεί ή να κοινοποιηθεί. Περαιτέρω, σύμφωνα με το άρθρ. 1 § 2 του Κανονισμού, οι διατάξεις του δεν εφαρμόζονται στην περίπτωση που η διεύθυνση του παραλήπτη της πράξης είναι άγνωστη. Χρόνος επίδοσης ορίζεται κατ' αρχήν η ημερομηνία κοινοποίησης του εγγράφου προς τον παραλήπτη της σύμφωνα με το δικαίωμα του κράτους παραλαβής (άρθρ. 9 § 1). Επί προπαρασκευαστικών προθεσμιών, όπως αυτή της έναρξης των ένδικων

μέσων που ενδιαφέρει εν προκειμένω, προβλέπεται πραγματική επίδοση, ενώ επί προθεσμιών ενεργείας, η πλασματική επίδοση¹³⁶.

Εφόσον ο ως άνω Κανονισμός δεν εφαρμόζεται σε παραλήπτες άγνωστης διαμονής, εξ αντιδιαστολής συνάγεται ότι εφαρμόζεται μόνο σε παραλήπτες γνωστής διαμονής στην Ε.Ε.. Με αυτό το δεδομένο και ούσες οι ρυθμίσεις του Κανονισμού αυξημένης τυπικής ισχύος¹³⁷ έναντι των διατάξεων του ΚΠολΔ, εφόσον απαιτείται να γίνει επίδοση της ερήμην απόφασης σε διάδικο γνωστής διαμονής σε κράτος-μέλος της Ε.Ε, η έναρξη της γνήσιας προθεσμίας των εξήντα ημερών λαμβάνει χώρα όχι με τον προβλεπόμενο στα άρθρ. 135 § 1 και 503 §§ 2 και 3 ΚΠολΔ τρόπο, αλλά από την επόμενη ημέρα της πραγματικής επίδοσης της ερήμην απόφασης από τον απολειπόμενο διάδικο γνωστής διαμονής εντός κράτους - μέλους της Ε.Ε.¹³⁸.

Επομένως, σε υποθέσεις που υπάγονται στον Κανονισμό, μια ενδεχόμενη διπλή δημοσίευση της περιληψής κατ' άρθρ. 503 § 2 ΚΠολΔ δεν συνιστά αφετηρία της προθεσμίας των εξήντα ημερών¹³⁹, ούτε βεβαίως επηρεάζει το κύρος της επί-

136. Βλ. Γέσιου - Φαλτσή, Συντέλεση της επίδοσης στην αλλοδαπή των εγγράφων της διαγνωστικής και της εκτελεστικής διαδικασίας ΕΠολΔ 2010. 620 επ., 627- 628, με πλούσιες παραπομπές στη θεωρία και τη νομολογία. Πρβλ. ΑΠ 289/2005 ΧρΙδΔ 2005. 916 επ. με παρατ. Π. Γιαννόπουλου.

137. Δυνάμει του άρθρ. 28 § 1 Σ και της αρχής της υπεροχής του δικαίου της Ε.Ε. έναντι του εσωτερικού δικαίου. Βλ. επίσης ΕφΘ 310/2010 ΕΠολΔ 2011. 81 με παρατ. Ανθιμου και ΠΠρΑθ 893/2009 ΑρχΝ 2010. 53, σύμφωνα με τις οποίες ο Κανονισμός θέτει «αυτομάτως εκποδών όλες οι διατάξεις του εθνικού δικαίου των κρατών μελών που αφορούν τις επιδόσεις στην αλλοδαπή, καθώς και των διμερών ή πολυμερών συμβάσεων με κύρια τη Σύμβαση της Χάγης του 1965, για τις διαφορές που υπάγονται στο πεδίο εφαρμογής του». Οι αποφάσεις αυτές αναφέρονται στον προγενέστερο υπ' αριθ. 1348/2000 Κανονισμό του Συμβουλίου της 29ης Μαΐου 2001, αλλά λόγω της ομοιότητας αυτού ως προς το πεδίο εφαρμογής του με τον Κανονισμό 1393/2007 οι νομολογιακές αυτές θέσεις ισχύουν *mutatis mutandis* και για τη σχέση Κανονισμού 1393/2007 και ΚΠολΔ.

138. Βλ. έτσι Νίκα, ΠοΛΔ ΙΙΙ (2007), § 109, αριθ. 58, σ. 73- 74, σημ. 280.

139. Κεραμέας, Ένδικα μέσα, δ' εκδ. (2007), σ. 52. Ο ίδιος, Αστικό Δικονομικό Δίκαιο, γενικό μέρος (1986), σ. 468.

133. ΕφΑθ 2313/1997 ΕλλΔνη 1998. 163 με σημείωμα Βαλμαντώνη. ΠΠρΑθ 4430/1991 Αρμ 1992. 259= ΕλλΔνη 1992. 1624.

134. Κανονισμός «του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 13ης Νοεμβρίου 2007 περί επιδόσεως και κοινοποίησεως στα κράτη μέλη δικαστικών και εξωδίκων πράξεων σε αστικές ή εμπορικές υποθέσεις (επίδοση ή κοινοποίηση πράξεων) και κατάργησης του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1348/2000 του Συμβουλίου». ΕΠΕφ, αριθ. L 324 της 10.12.2007, σ. 0079 - 0120. Η Δανία δεν συμμετείχε στη θέσπιση του Κανονισμού και δεν δεσμεύεται απ' αυτόν, ούτε υπόκειται στην εφαρμογή του (βλ. § 29 Προοιμίου του Κανονισμού). Για επιδόσεις στην Δανία ισχύει η ΣυμβΧαγ (βλ. κατάλογο των κρατών που δεσμεύονται π.κ., σημ. 140).

135. Δεν εφαρμόζεται σε φορολογικές, τελωνειακές ή διοικητικές υποθέσεις ή όταν πρόκειται για την ευθύνη του κράτους για πράξεις ή παραλείψεις κατά την άσκηση δημόσιας εξουσίας («*acta iure imperii*»). Βλ. έτσι ΑΠ 1060/2011 ΕλλΔνη 2011. 1341=ΕΠολΔ 2012. 90.

δοσης της απόφασης στον Εισαγγελέα (134 ΚΠολΔ), η οποία χρησιμεύει απλώς για να διαβιβαστεί περαιτέρω και να επιδοθεί η ερήμην απόφαση στον απολειπόμενο διάδικο.

(β) Έναρξη της προθεσμίας άσκησης ανακοπής για απολειπόμενο διάδικο με διαμονή σε συμβαλλόμενο στη ΣυμβΧαγ κράτος (εκτός Ε.Ε.).

Για διάδικο, ο οποίος δικάστηκε ερήμην και διαμένει σε κράτος συμβαλλόμενο στην διεθνή σύμβαση της Χάγης της 15.11.1965 για την επίδοση και κοινοποίηση, στο εξωτερικό, δικαστικών και εξωδίκων πράξεων που αφορούν σε αστικές ή εμπορικές υποθέσεις¹⁴⁰ (ΣυμβΧαγ) εξακολουθούν και μετά την παραπάνω σύμβαση να ισχύουν οι κανόνες της επίδοσης του ΚΠολΔ (δηλαδή εν προκειμένω το άρθρ. 136 § 1 ΚΠολΔ). Και αυτό, διότι κατά την κρατούσα στην θεωρία¹⁴¹ και στη νομολογία¹⁴² άποψη η επίδοση των δικαστικών αποφάσεων εκφεύγει του πεδίου εφαρμογής της ΣυμβΧαγ και, επομένως, ως προς αυτές τις επιδόσεις ζήτημα σύγκρουσης των περί επιδόσεων δια-

τάξεων του ΚΠολΔ με αυτές της ΣυμβΧαγ δεν υπάρχει¹⁴³. Στο πλαίσιο αυτό, οι κανόνες της ΣυμβΧαγ δεν περιλαμβάνουν ειδικές διατάξεις που να προβλέπουν ειδική ρύθμιση περί της προθεσμίας ή περί της έναρξής της και συνεπώς η ρύθμισή τους επαφίεται στο εσωτερικό δίκαιο των συμβαλλόμενων κρατών. Σύμφωνα, λοιπόν, με την ανωτέρω κρατούσα άποψη, η οποία ακολουθήθηκε και στην περίπτωση της ανακοπής ερημοδικίας¹⁴⁴, εφόσον ο απολειπόμενος διάδικος έχει γνωστή διαμονή σε συμβαλλόμενο κράτος της ΣυμβΧαγ (που όμως δεν είναι κράτος –μέλος της Ε.Ε. όπου εφαρμόζεται ο Κανονισμός 1393/2007), ο αντίδι-

143. Κατά μία (μη κρατήσασα) άποψη (ΑΠ 1439/1998 Δ 1999. 349. ΑΠ 998/1994 ΕΕΝ 1995. 597. ΕφΘ 3121/1990 Αρμ 1991. 696 και παρεμφερή άποψη στην ΕφΑθ 351/1994 ΝοΒ 1996. 658) πράξη δίκης ή ισοδύναμη πράξη που επιπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της ΣυμβΧαγ αποτελεί και η δικαστική απόφαση και καμία διάκριση μεταξύ επίδοσης εισαγωγικών δίκης δικογράφων και επίδοσης λοιπών εγγράφων (όπως π.χ. των δικαστικών αποφάσεων) δεν δικαιολογείται. Συνεπώς, συνεχίζει η άποψη αυτή, μετά την κύρωση της ΣυμβΧαγ από την Ελλάδα και από την ως άνω θέση σε ισχύ αυτής έπαυσε να ισχύει, ως προς τις χώρες που την επικύρωσαν, η διάταξη του άρθρ. 136 § 1 ΚΠολΔ, κατά το μέρος της που ορίζει ότι η επίδοση προς πρόσωπα που έχουν γνωστή διαμονή στο εξωτερικό θεωρείται ότι συντελέστηκε με την παράδοση του επιδοτού εγγράφου στον αρμόδιο εισαγγελέα. Κατά την άποψη αυτή, η έννοια της πραγματικής επίδοσης προκύπτει από το προοίμιο της ΣυμβΧαγ, όπου μνημονεύεται ότι ο σκοπός της είναι να δημιουργηθούν τα κατάλληλα μέτρα, ώστε οι δικαστικές και εξώδικες πράξεις που πρέπει να επιδοθούν στο εξωτερικό να γίνουν γνωστές από τους παραλήπτες τους.

144. ΑΠ 1658/2009 ΕφΑΔ 2010. 344 με παρατ. Α ν. Πλευρη. ΑΠ 482/2004 ΝοΒ 2005. 876 με σημείωμα Κουτσοσυλέλου=ΕλλΔνη 2006. 438. ΑΠ 998/1994 ΕΕΝ 1995. 597 (με ενδιαφέρουσα επάλληλη αιτιολογία κατά την οποία η προθεσμία της ανακοπής για απολειπόμενο διάδικο που έχει γνωστή διαμονή σε συμβαλλόμενο στη ΣυμβΧαγ κράτος δεν ξεκινά, αν δεν έχει δημοσιευτεί περίληψη της σχετικής έκθεσης επίδοσης σε δύο ημερήσιες εφημερίδες των Αθηνών, αφού γι' αυτόν η διαδρομή της προθεσμίας αρχίζει από την χρονικά ύστερη των δημοσιεύσεων αυτών κατ' άρθρ. 135 και 503 §§ 2 και 3 ΚΠολΔ). ΕφΔ 81/2008 ΝΟΜΟΣ. ΕφΔ 234/2005 ΝΟΜΟΣ. ΕφΑθ 2313/1997 ΕλλΔνη 1998. 163 με σημείωμα Βαλμαντώνη. ΕφΑθ 12435/1988 ΕλλΔνη 1989. 153=Δ 1989. 42. ΠΠρΑθ 4430/ 1991 Αρμ 1992. 259=ΕλλΔνη 1992. 1624. ΠΠρΘ 2015/ 1991 Αρμ 1992. 383.

140. Η ΣύμβΧαγ κυρώθηκε με το πρώτο άρθρο του ν. 1334/1983 και τέθηκε σε ισχύ, σύμφωνα με τα άρθρ. 26 και 27 § 2 αυτής, στις 18.9.1983, την εξηκοστή ημέρα από την κατάθεση της έγγραφης επικύρωσής της εκ μέρους της Ελλάδας, στο Υπουργείο Εξωτερικών των Κάτω Χωρών (κατά την από 3.8.1983 ανακοίνωση του ελληνικού Υπουργείου Εξωτερικών, δημοσιευμένη στο ΦΕΚ Α' 108/17.8.1983). Έκτοτε, έχει αποκτήσει την αυξημένη τυπική ισχύ που ορίζεται στο άρθρ. 28 § 1 Σ. Ενημερωμένο κατάλογο των κρατών που έχουν υπογράψει και επικυρώσει τη ΣυμβΧαγ βλ. στον ιστότοπο της διάσκεψης της Χάγης για το ιδιωτικό διεθνές δίκαιο http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.status&cid=17

141. Βλ. Γέσιου-Φαλτσή, Συντέλεση της επιδόσεως στην αλλοδαπή των εγγράφων της διαγνωστικής και της εκτελεστικής διαδικασίας ΕΠολΔ 2010. 620 επ., 624. Την ίδια, Η επίδοση δικογράφων στην αλλοδαπή (1989), σ. 64. Την ίδια, Η ερήμην δίκη και η εκτέλεση των ερήμην αποφάσεων στον ενιαίο ευρωπαϊκό χώρο, Δ 1993. 128 επ., 135.

142. ΑΠ 1689/2009 ΕφΑΔ 2010. 349 με παρατ. Α ν. Πλευρη. ΑΠ 266/2004 ΝοΒ 2005. 273 με σημείωμα Δωρη=ΕλλΔνη 2005. 141. ΑΠ 227/1999 ΕλλΔνη 1999. 1053. ΑΠ 865/1996 ΕλλΔνη 1997. 586. ΑΠ 1447/1988 ΝοΒ 1990. 810. ΕφΠειρ 222/2006 ΠειρΝ 2006. 222. ΕφΔ 234/2005 ΝΟΜΟΣ. ΕφΑθ 5034/2000 ΕλλΔνη 2001. 201. ΕφΘ 1714/1989 Αρμ 1989. 782.

κός του οφείλει να ακολουθήσει την διαδικασία κοινοποίησης της ερήμην απόφασης που προβλέπει ο ΚΠολΔ (άρθρ. 503 § 2 και 3 ΚΠολΔ), ενώ η προθεσμία της άσκησης ανακοπής ερημοδικίας θα ξεκινήσει, όπως ακριβώς προβλέπει το άρθρ. 503 § 2 ΚΠολΔ.

(γ) Έναρξη της προθεσμίας άσκησης ανακοπής για απολειπόμενο διάδικο γνωστής διαμονής σε κράτος συμβεβλημένο διμερώς με την Ελλάδα

Οι διμερείς συμβάσεις που υπέγραψε η Ελλάδα¹⁴⁵ με τρίτα κράτη και ίσχυσαν ή συνεχίζουν να ισχύουν, δεν περιέχουν διάταξη που να ρυθμίζει τον χρόνο έναρξης των προθεσμιών των ενδίκων μέσων. Ελλείψει μιας τέτοιας ρύθμισης, ανέκυψε το ζήτημα αν οι διατάξεις τους επιβάλλουν διαδικασία πραγματικής επίδοσης των δικογράφων (και των δικαστικών αποφάσεων), με αυξημένη τυπική ισχύ έναντι των κανόνων του ΚΠολΔ περί πλασματικής επίδοσης. Επίσης τέθηκε το ερώτημα από ποια χρονική στιγμή ξεκινά η προθεσμία των ενδίκων μέσων, όταν ο προς τον οποίο η επίδοση διάδικος διαμένει σε αντισυμβαλλόμενο της Ελλάδας κράτος. Μήπως ξεκινά από την πραγματική επίδοση της απόφασης στον απολειπόμενο διάδικο ή από την πλασματική της στον αρμόδιο εισαγγελέα;

Ενώ οι συμβάσεις ρυθμίζουν κατά κανόνα λεπτομερώς τη διαδικασία και τον τύπο απόδειξης της επίδοσης (αναγνωρίζοντας μάλιστα σχεδόν πάντα και ποικιλία εναλλακτικών τρόπων επίδοσης), δεν περιλαμβάνουν ρητή ρύθμιση για το αν η διαδικασία που προβλέπουν τροποποιεί την ρύθμιση του κοινού εσωτερικού δικαίου¹⁴⁶. Το ζήτημα αυτό έχει πρακτική σημασία, διότι, αν θεωρηθεί ότι με τις διμερείς διεθνείς συμβάσεις τροποποιούνται οι διατάξεις του ΚΠολΔ, τότε στις περιπτώσεις εκείνες που ρυθμίζονται από τις συμβάσεις, ισχύει η πραγματική και όχι η πλασματική επίδοση του ΚΠολΔ.

Μέχρι το 2009 η θέση που είχε διαμορφωθεί

145. Βλ. αυτές σε Γέσιου-Φαλτσή, Συντέλεση της επίδοσης στην αλλοδαπή των εγγράφων της διαγνωστικής και της εκτελεστικής διαδικασίας ΕΠολΔ 2010. 620 επ., 634-636 με τις εκεί συναφείς σημειώσεις.

146. Βλ. Γέσιου-Φαλτσή, Η επίδοση δικογράφων στην αλλοδαπή (1989), σ. 50.

κατά την εφαρμογή των διμερών συμβάσεων¹⁴⁷ ήταν ότι, όταν υπάρχει τέτοια σύμβαση, απαιτείται πραγματική επίδοση στον παραλήπτη παντός εγγράφου (εισαγωγικού δίκης εγγράφου, ισοδύναμου ή και μη εισαγωγικού τέτοιου, όπως η δικαστική απόφαση¹⁴⁸). Και τούτο διότι, κατά την άποψη αυτή, ο σκοπός των διεθνών συμβάσεων ήταν η εξασφάλιση της επίδοσης των δικογράφων στο εξωτερικό, επειδή προβλεπόταν ρητά σ' αυτές ο τρόπος πιστοποίησης της πραγματικής περιέλευσης του εγγράφου στον παραλήπτη.

Τη θέση αυτή μετέβαλε η Ολομέλεια του Αρείου Πάγου με την υπ' αριθ. 22/2009 απόφασή της¹⁴⁹. Επ' ευκαιρία επίδοσης στην Ελβετία (διεπομένης από διμερή διεθνή σύμβαση¹⁵⁰) περίληψης κατασχετήριας έκθεσης, δηλαδή εγγράφου που δεν ισοδυναμεί με εισαγωγικό δίκης δικόγραφο, η ΟΛΑΠ έκρινε ότι υπό το φώς της γενικής νομικής

147. Ενδεικτικά ΑΠ 827/2003 ΝΟΜΟΣ και ΑΠ 1015/2002 ΕΛΛΔνη 2003. 1318 (επίδοση αίτησης αναίρεσης στη Βουλγαρία δυνάμει της από 10.4.1976 σύμβασης δικαστικής αρωγής επί αστικών και ποινικών υποθέσεων, η οποία κυρώθηκε με το ν. 841/1978). ΑΠ 298/1997 ΕΛΛΔνη 1997. 1801 (επίδοση στη Γερμανία δυνάμει της από 11.5.1938 σύμβασης μεταξύ Ελλάδας και Γερμανίας περί αμοιβαίας δικαστικής αντίληψης επί υποθέσεων αστικού και εμπορικού δικαίου, η οποία κυρώθηκε με τον α.ν. 1432/1938). Σχετική παλαιότερη νομολογία βλ. σε Γέσιου-Φαλτσή, Η επίδοση δικογράφων στην αλλοδαπή (1989) σ. 51 σημ. 53. Κεραμεύς/Κονδύλης/Νίκας (-Ορφανίδης), ΕρμΚ ΠολΔ Ι (2000) 136, αρ. 17.

148. Βλ. ΑΠ 220/2006 ΝοΒ 2006. 1059=ΧρΙΔΑ 2007. 61 και ΕφΔ 337/2006 ΝΟΜΟΣ (: επίδοση οριστικής απόφασης στην Αυστραλία δυνάμει της από 27.2.1936 σύμβασης δικαστικής αρωγής επί αστικών και εμπορικών υποθέσεων μεταξύ της Ελλάδος και της Μεγάλης Βρετανίας, η οποία κυρώθηκε με τον α.ν. 730/1937 στην οποία προσχώρησε η Αυστραλία στις 14.12.1938). ΑΠ 1439/1998 ΕΛΛΔνη 1999. 311=Δ 1999. 349 (: επίδοση δικαστικής απόφασης στη Γερμανία δυνάμει της προαναφερθείσης από 11.5.1938 σύμβασης, βλ. π.π. σημ. 147). Κεραμεύς/Κονδύλης/Νίκας (-Ορφανίδης), ΕρμΚ ΠολΔ Ι (2000) 136, αρ. 17.

149. ΧρΙΔΑ 2010. 39=ΕΛΛΔνη 2010. 363=ΕφΑΔ 2010. 953=ΕΠολΔ 2009. 785 με παρατ. Καλαβρού, Ανθιμου και Δαβράδου.

150. Πρόκειται για την από 30.3.1934 σύμβαση «περί διακανονισμού της αμοιβαίας δικαστικής αρωγής επί αστικών και εμπορικών υποθέσεων μεταξύ της Ελλάδος και της Ελβετίας», που κυρώθηκε με τον α.ν. 729/1937.

αρχής της λογικής ενότητας της έννομης τάξης (εθνικής και διεθνούς) «και των προφανών νομοθετικών σκοπιμοτήτων των διατάξεων περί πραγματικής και πλασματικής επίδοσης εγγράφων, συνάγεται ότι κατά την έννοια της μεταξύ Ελλάδος και Ελβετίας Συμβάσεως, ως «έγγραφα», για την επίδοση των οποίων δεν αρκεί η πλασματική τοιαύτη δια του εισαγγελέως, αλλά απαιτείται πραγματική παράδοση αυτών στον παραλήπτη τους κατά την διαγραφόμενη στη Σύμβαση διαδικασία, νοούνται (όπως και υπό τις ρυθμίσεις της Συμβάσεως της Χάγης) μόνον τα εισαγωγικά δίκης δικόγραφα και τα ισοδύναμα προς αυτά έγγραφα, όχι δε και τα ακολουθούσα την επίδοση της επιταγής προς εκτέλεση έγγραφα της διαδικασίας της αναγκαστικής εκτελέσεως, όπως είναι και η περίληψη της κατασχετήριας έκθεσης».

Μετά την ως άνω νομολογιακή εξέλιξη διαμορφώθηκε πλέον η θέση ότι τόσο με βάση τη ΣυμβΧαγ, όσο και με βάση τις διμερείς συμβάσεις η έναρξη των συνεπειών της επίδοσης συνδέεται με την πραγματική περιέλευση του επιδοτού εγγράφου στον παραλήπτη του μόνο εφόσον πρόκειται για εισαγωγικό δίκης έγγραφο ή για έγγραφο που μπορεί να θεωρηθεί ισοδύναμό του¹⁵¹. Δεδομένου ότι στα έγγραφα αυτά δεν περιλαμβάνονται οι δικαστικές αποφάσεις¹⁵², για τους απολειπόμενους διάδικους που διαμένουν σε κράτος εκτός Ε.Ε. αντισυμβαλλόμενο της Ελλάδας σε διμερή διεθνή σύμβαση, ισχύει ακριβώς το ίδιο καθεστώς με αυτό που ισχύει στο πλαίσιο της ΣυμβΧαγ: Η επίδοση της ερήμην απόφασης καθώς και η έναρξη της προθεσμίας της ανακοπής ερημοδικίας ρυθμίζονται από τον ΚΠολΔ, αφού, με βάση την κρατούσα ως άνω άποψη, οι διεθνείς συμβάσεις δεν ρυθμίζουν τα ζητήματα αυτά. Ως εκ τούτου, ο αντιδικός του απολειπομένου διαδικού οφείλει να ακολουθήσει την διαδικασία επίδοσης των άρθρ. 503 § 2 και 3 ΚΠολΔ με αποτέλεσμα η προθεσμία άσκησης ανακοπής ερημοδικίας θα ξεκινήσει όπως ακριβώς προβλέπει το άρθρ. 503 § 2 ΚΠολΔ.

(δ) Έναρξη της προθεσμίας άσκησης

151. Γέσιου-Φαλτσή, Συντέλεση της επίδοσης στην αλλοδαπή των εγγράφων της διαγνωστικής και της εκτελεστικής διαδικασίας ΕΠολΔ 2010. 620 επ., 642

152. Βλ. π.π. σημ. 141 και 142.

ανακοπής για απολειπόμενο διάδικο γνωστής διαμονής σε κράτος μη συμβεβλημένο διεθνώς με την Ελλάδα.

Εφόσον ο απολειπόμενος διάδικος έχει γνωστή διαμονή σε κράτος μη συμβεβλημένο με την Ελλάδα μέσω οποιασδήποτε διεθνούς (διμερούς ή πολυμερούς) σύμβασης, διάταξη αυξημένης τυπικής ισχύος που να κάμπτει την ισχύ των διατάξεων των άρθρ. 503 § 3, 135 § 1, 136 ΚΠολΔ δεν υπάρχει και συνεπώς ισχύει και σε αυτές τις περιπτώσεις ο ΚΠολΔ (άρθρ. 503 § 3 και 2).

(ε) Σύνοψη περιπτώσεων

Από τα ανωτέρω περιγραφέντα στις αμέσως προηγούμενες ενότητες, προκύπτει ότι η ρύθμιση για το εναρκτήριο γεγονός της προθεσμίας της ανακοπής ερημοδικίας διαμορφώνεται ως εξής:

(εα) Εφόσον ο απολειπόμενος διάδικος είναι γνωστής διαμονής εντός της Ε.Ε., η προθεσμία αρχίζει την επομένη ημέρα της σε αυτόν πραγματικής επίδοσης της ερήμην απόφασης.

(εβ) Εφόσον ο απολειπόμενος διάδικος είναι γνωστής διαμονής σε οποιαδήποτε άλλη χώρα του εξωτερικού ή είναι άγνωστης διαμονής, η προθεσμία αρχίζει από την τελευταία δημοσίευση της περίληψης της έκθεσης για την επίδοση της απόφασης κατ' άρθρ. 135 § 1 ΚΠολΔ (503 § 2 και 3), χωρίς να παίζει ρόλο ούτε ο χρόνος πλασματικής επίδοσης (134 § 1 ΚΠολΔ) ούτε ο χρόνος πραγματικής περιέλευσης της ερήμην απόφασης στον διάδικο αυτό.

5. Κριτική της κρατούσας άποψης περί του εναρκτήριου γεγονότος της προθεσμίας για τον απολειπόμενο διάδικο γνωστής διαμονής στο εξωτερικό (εκτός Ε.Ε.)

Στην προαναφερθείσα περίπτωση εβ' της αμέσως προηγούμενης παραγράφου φαίνεται ότι η διαδικασία επίδοσης σε απολειπόμενο διάδικο άγνωστης διαμονής και η διαδικασία επίδοσης σε διάδικο γνωστής διαμονής στο εξωτερικό ρυθμίζονται με τον ίδιο ακριβώς τρόπο. Εξομοιώνονται, συνεπώς, ανόμοιες περιπτώσεις, γεγονός που προκαλεί αμφιβολίες για την σκοπιμότητα της ρύθμισης αυτής.

Ο βασικός σκοπός της επίδοσης σε αυτό το χρονικό σημείο της διαδικασίας είναι η διασφά-

λιση ότι ο απολειπόμενος διάδικος θα λάβει έγκαιρη γνώση της εκκρεμούς δίκης, ώστε να είναι σε θέση να συμμετάσχει σε αυτήν δια της ασκήσεως ανακοπής ερημοδικίας. Κι ενώ η γνώση του άγνωστης διαμονής απολειπομένου διαδίκου διασφαλίζεται (όσο αυτό μπορεί να είναι εκ των πραγμάτων δυνατό) με την προβλεπόμενη στον ΚΠολΔ διαδικασία επίδοσης, αντιθέτως, για την γνωστοποίηση της ερήμην απόφασης στον γνωστής διαμονής στο εξωτερικό απολειπόμενο διάδικο, θα αρκούσε η επίδοση της ερήμην απόφασης στον αρμόδιο εισαγγελέα (άρθρ. 134 § 1 ΚΠολΔ) και η περαιτέρω διαβίβασή της από τον Υπουργό Εξωτερικών στον απολειπόμενο διάδικο, ώστε να λάβει γνώση (134 § 3 ΚΠολΔ). Και μπορεί μεν οι δύο δημοσιεύσεις του άρθρ. 135 § 1 ΚΠολΔ να μην αποτελούν συστατικό στοιχείο της επίδοσης σε διάδικο γνωστής διαμονής στο εξωτερικό, αλλά αποτελούν το εναρκτήριο γεγονός της προθεσμίας των εξήντα ημερών¹⁵³, ένα εναρκτήριο γεγονός που ουδεμία χρησιμότητα έχει και μόνο περιπλοκές μπορεί να δημιουργήσει. Και τούτο για τον εξής λόγο: Κατά την κοινή πείρα ένας διάδικος που διαμένει στο εξωτερικό συνήθως δεν διαβάζει ελληνικές εφημερίδες, η δε πιθανότητα ενημέρωσής του δια των ως άνω δημοσιεύσεων είναι αμε-

λητέα¹⁵⁴. Είναι λοιπόν προφανές ότι ο συγκεκριμένος τρόπος γνωστοποίησης της ερήμην απόφασης μειώνει τις πιθανότητες ασφαλούς γνωστοποίησης της στον εν λόγω διάδικο. Παράλληλα, με τη ρύθμιση αυτή παρατηρείται το εξής παράδοξο και από την αντίστροφη όψη: Δεδομένου ότι πριν την δεύτερη δημοσίευση της περίληψης της έκθεσης για την επίδοση της απόφασης δεν ξεκινά η προθεσμία της ανακοπής ερημοδικίας, μια εντωμεταξύ γενομένη γνωστοποίηση της ερήμην απόφασης στον εν λόγω απολειπόμενο διάδικο (άρθρ. 134 § 2 ΚΠολΔ) χωρίς να την ακολουθήσει η διπλή δημοσίευση του άρθρ. 135 §1 ΚΠολΔ, δεν θα εκκινεί την προθεσμία¹⁵⁵, με αποτέλεσμα να διατηρείται η εκκρεμότητα και να καθυστερεί η επέλευση της τελεσιδικίας.

Συνεπώς, η συγκεκριμένη ρύθμιση των άρθρ. 503 §§2 και 3 ΚΠολΔ ως προς το εναρκτήριο γεγονός της προθεσμίας άσκησης ανακοπής ερημοδικίας από τον απολειπόμενο διάδικο γνωστής διαμονής στο εξωτερικό δεν εξυπηρετεί τον νομοθετικό σκοπό της, δηλαδή την ασφαλή κι έγκαιρη γνώση του παραλήπτη απολειπομένου διαδίκου.

Πέραν τούτων, όμως, η διάταξη του άρθρ. 503 § 3 ΚΠολΔ δεν ανταποκρίνεται στο όλο κανονιστικό σύστημα των προθεσμιών των ενδίκων μέσων. Το εναρκτήριο γεγονός της προθεσμίας της ανακοπής ερημοδικίας για τον γνωστής διαμονής στο εξωτερικό απολειπόμενο διάδικο αποκλίνει χωρίς ουσιαστικό λόγο από την πάγια νομοθετική πρακτική στις λοιπές γνήσιες προθεσμίες των ενδίκων μέσων (518 § 1, 564 § 2, 546 § 2 περ. α', β', γ', ζ' ΚΠολΔ), όπου εναρκτήριο γεγονός συνιστά η επίδοση της προσβαλλόμενης απόφασης στον διάδικο. Ταυτόχρονα, η ίδια ρύθμιση αποκλίνει από την ρύθμιση για τον απολειπόμενο διάδικο γνωστής διαμονής στην Ελλάδα, όπου εναρκτήριο γεγονός της προθεσμίας αποτελεί επίσης η επίδοση σε αυτόν της ερήμην απόφασης.

Οι ως άνω διαπιστώσεις δικαιολογούν την τελλολογική ερμηνεία της διάταξης του άρθρ. 503 § 3 ΚΠολΔ, ώστε η προθεσμία της ανακοπής ερημοδικίας για απολειπόμενο διάδικο γνωστής διαμο-

153. Η νομοθετική παραπομπή του άρθρ. 503 § 3 ΚΠολΔ στην § 2 της ίδιας διάταξης δεν πρέπει να ερμηνεύεται ότι για την επίδοση σε απολειπόμενο διάδικο γνωστής διαμονής στο εξωτερικό η επίδοση ολοκληρώνεται με την τελευταία δημοσίευση της περίληψης κατ' άρθρ. 135 § 1 ΚΠολΔ. Αντιθέτως, επειδή είναι προφανές ότι στην § 3 του άρθρ. 503 ΚΠολΔ ο νομοθέτης εκφράστηκε ευρύτερα από όσο ήθελε, η διάταξη αυτή πρέπει να ερμηνεύεται συστατικά, ώστε να εφαρμόζεται σε αρμονία με το άρθρ. 136 § 1 ΚΠολΔ, όπου προβλέπεται ότι η επίδοση σε πρόσωπα γνωστής διαμονής ολοκληρώνεται με την επίδοση στον αρμόδιο εισαγγελέα και όχι βεβαίως με την τελευταία δημοσίευση της περίληψης. Προς την άποψη αυτή εμμέσως κλίνει και ο Κεραμεύς, Ένδικα μέσα, δ' εκδ. (2007), σ. 52. Τον ίδιο, Αστικό Δικονομικό Δίκαιο, γενικό μέρος (1986), σ. 468, ο οποίος θεωρεί ότι η νομοθετική παραπομπή της § 3 στην § 2 του άρθρ. 503 ΚΠολΔ περιορίζεται μόνο στη ρύθμιση του εναρκτήριου γεγονότος της προθεσμίας και όχι στο κύρος της επίδοσης στον απολειπόμενο διάδικο γνωστής διαμονής στο εξωτερικό. Για τις συνέπειες της μη έγκυρης επίδοσης ερήμην απόφασης πρβλ. ΑΠ 662/2006 ΝΟΜΟΣ. ΑΠ 1738/2002 ΝΟΜΟΣ. ΑΠ 939/2001 ΕΛΛΔνη 2002. 406.

154. Βλ. την διαπίστωση αυτή στο ΣχΠολΔ ΙΙΙ (1951), σ. 24-25 και σ. 232 όπου παρατίθεται η αντίθετη άποψη του Σακκέτα.

155. Τέτοια περίπτωση αντιμετώπισε η ΠΠρΑθ 4430/1991 Αρμ 1992. 259=ΕΛΛΔνη 1992. 1624.

νής στο εξωτερικό (εκτός της Ε.Ε.) να ξεκινά, κατ' αρχήν, από την επίδοση της απόφασης στον αρμόδιο εισαγγελέα κατ' άρθρ. 136 § 1 ΚΠολΔ, θέση που συνάδει με τη λογική και συστηματική ενότητα του δικαίου των ενδίκων μέσων και της έννομης τάξης συνολικά ως προς το συγκεκριμένο ζήτημα. Ωστόσο, η ανωτέρω θέση δεν πρέπει είναι απόλυτη. Το δικαίωμα του απολειπομένου διαδικού για συμμετοχή στη δίκη δεν υπερισχύει πάντα της ανάγκης ταχείας ολοκλήρωσης της δίκης, ιδίως όταν αποδεικνύεται ότι ο απολειπόμενος διάδικος δεν συμμετείχε στην δίκη λόγω αμέλειας ή αδιαφορίας. Οι σταθμίσεις αυτές αναζητούνται και διατυπώνονται στη συνέχεια.

6. Ασφαλής γνώση της ερήμην απόφασης στον απολειπόμενο διάδικο γνωστής διαμονής στο εξωτερικό (εκτός Ε.Ε.): Μια εναλλακτική ερμηνευτική προσέγγιση

(α) Η αφετηρία του προβληματισμού: Η επίδοση του άρθρ. 134 § 1 ΚΠολΔ δεν επιτρέπει την ασφαλή γνώση του απολειπομένου διαδικού

Ως κατ' αρχήν συμπέρασμα στην αμέσως προηγούμενη παράγραφο αναφέρθηκε ότι η προθεσμία των εξήντα ημερών για τους γνωστής διαμονής στο εξωτερικό απολειπομένους διαδικούς θα έπρεπε να αρχίζει από την επίδοση της απόφασης στον αρμόδιο εισαγγελέα (136 § 1 ΚΠολΔ).

Ακόμα, όμως, και στο πλαίσιο της ανωτέρω άποψης, η ως άνω πλασματική επίδοση πολλές φορές δεν αρκεί να καταστήσει εγκαίρως γνωστή την ερήμην απόφαση στον απολειπόμενο διάδικο που διαμένει στο εξωτερικό, διότι, για να μπορέσει αυτός να ενεργήσει, πρέπει προηγουμένως να έχει παραλάβει την απόφαση σε χρόνο κατά τον οποίο η προθεσμία δεν θα έχει εξαντληθεί. Και είναι γνωστό στην πράξη ότι η πλασματική επίδοση στον εισαγγελέα εκκινεί την προθεσμία των εξήντα ημερών, αλλά λόγω της συνήθως καθυστερημένης διαβίβασης ο απολειπόμενος διάδικος παραλαμβάνει το έγγραφο κι επομένως λαμβάνει γνώση αυτού είτε λίγο πριν τη λήξη της προθεσμίας είτε ακόμα και μετά τη λήξη της. Η εξέλιξη αυτή προστατεύει το δικαίωμα του παρασταθέντος διαδικού στην ταχεία εξέλιξη της δίκης, αλλά ενδέχεται να στερήσει το δικαίωμα συμμετοχής

του απολειπομένου διαδικού στην δίκη. Είναι εμφανής η σύγκρουση συμφερόντων που σημειώνεται, αλλά αυτή μπορεί να επιλύεται με τις πιο κάτω προτεινόμενες σταθμίσεις.

(β) Η προηγούμενη αποδεδειγμένη γνώση εκ μέρους του απολειπομένου διαδικού της ερήμην δίκης ως κρίσιμο κριτήριο

Όπως αναφέρθηκε ήδη, βασικό ερμηνευτικό εργαλείο της όλης προβληματικής είναι η διασφάλιση στον απολειπόμενο διάδικο με γνωστή διαμονή στο εξωτερικό της έγκαιρης γνώσης της δίκης δια της πρόσφορης γνωστοποίησης σε αυτόν της ερήμην απόφασης.

Είναι όμως πάντοτε επιβεβλημένη η παροχή ασφαλούς γνώσης της ερήμην απόφασης στον απολειπόμενο διάδικο; Το ερώτημα είναι απολύτως πρακτικό. Υπάρχουν περιπτώσεις που η ερημοδικία οφείλεται στο ότι ο απολειπόμενος διάδικος δεν έλαβε έγκαιρη γνώση της διεξαγωγής της δίκης, επειδή το εισαγωγικό δικόγραφο δεν περιήλθε καθόλου σε αυτόν ή περιήλθε καθυστερημένα. Υπάρχουν όμως και περιπτώσεις που εκείνος παρέλαβε ή όφειλε να παραλάβει το εισαγωγικό δικόγραφο και αμέλησε ή δεν ηθέλησε τη συμμετοχή του στην δίκη. Είναι προφανές ότι οι δύο αυτές κατηγορίες απολειπομένων διαδικών είναι ποιοτικά ανόμοιες και χρήζουν διαφορετικής μεταχείρισης, καθώς δεν θα ήταν δίκαιο ο επιμελής διάδικος να αντιμετωπίζεται όμοια με τον αμελή.

(γ) Προηγούμενη απόδειξη πραγματικής περιέλευσης του εισαγωγικού δικογράφου της ερήμην δίκης στον απολειπόμενο διάδικο.

Σε όλες τις περιπτώσεις διαδικών με γνωστή διαμονή σε κράτη που δεσμεύονται από διεθνή νομοθετικά κείμενα, η ασφαλής γνώση του απολειπομένου διαδικού για την διεξαγόμενη δίκη εξασφαλίζεται με την δυνατότητα του δικαστή να αναστείλει τη συζήτηση της υπόθεσης, αν δεν προαποδεικνύεται η πραγματική περιέλευση του εισαγωγικού δικογράφου στον απολειπόμενο

διάδικο¹⁵⁶. Παρεμφερώς, γίνεται δεκτό ότι και στην περίπτωση που δεν εφαρμόζεται κάποιο διεθνές νομοθετικό κείμενο αλλά το ελληνικό εσωτερικό δίκαιο (134 και 136 ΚΠολΔ), ο δικαστής οφείλει αυτεπαγγέλτως να αναβάλει την συζήτηση της υπόθεσης κατ' ανάλογη εφαρμογή του άρθρ. 241 ΚΠολΔ, ώστε να είναι εφικτή η ερμηνευτική εναρμόνιση του ελληνικού εσωτερικού δικαίου με το σύστημα που εισήγαγαν στην ελληνική έννομη τάξη τα διεθνή κείμενα και να αποκατασταθεί η ενότητα και η ίση εφαρμογή του δικαίου¹⁵⁷ στο συγκεκριμένο ζήτημα.

Εφόσον λοιπόν έχει προηγηθεί πραγματική περιέλευση του εισαγωγικού της δίκης δικογράφου ή/και των κλήσεων προς συζήτηση, με την πιστοποιούμενη πραγματική περιέλευσή τους στον διάδικο ή με την εξάντληση των εύλογων περιθωρίων πραγματοποίησής της¹⁵⁸ κατοχυρώνεται ε-

παρκώς η γνώση του απολειπομένου διαδίκου περί της εκκρεμούς δίκης καθώς και το δικαίωμα ακρόασής του.

Μετά απ' όλες αυτές τις εγγυήσεις, τεκμαίρεται ότι ο διάδικος που τελικώς ερημοδικάστηκε, γνώριζε την δίκη και όφειλε να επιδείξει ενδιαφέρον όχι μόνο για τη συμμετοχή του αλλά και για την εξέλιξη της δίκης και την έκδοση της απόφασης. Σε αυτή την περίπτωση, όταν δηλαδή αποδεικνύεται πραγματική επίδοση του εισαγωγικού της δίκης δικογράφου ή της κλήσης, η πλασματική επίδοση της ερήμην απόφασης θα είναι αρκετή για την έναρξη της προθεσμίας των εξήντα ημερών.

(δ) Μη απόδειξη πραγματικής περιέλευσης του εισαγωγικού δικογράφου της ερήμην δίκης στον απολειπόμενο διάδικο

Αντιθέτως, όταν έχει προηγηθεί πλασματική

156. Άρθρ. 15 § 1 ΣυμβΧαγ που εφαρμόζεται *mutatis mutandis* και στις επιδόσεις διμερών διεθνών συμβάσεων λόγω της ΟΛΑΠ 22/2009 ΧρΙδΔ 2010. 39=ΕΛΛΔνη 2010. 363=ΕφΑΔ 2010. 953=ΕΠολΔ 2009. 785. Άρθρ. 19 § 1 Κανονισμού 1393/2007. ΠΠρΠατ 204/2012 ΝΟΜΟΣ. Στο πλαίσιο του Κανονισμού 1393/2007, όπως ήδη αναφέρθηκε, η πραγματική γνώση εξασφαλίζεται ήδη με το άρθρ. 9 § 1 αυτού.

157. Γέσιου-Φαλτσή, Συντέλεση της επιδόσεως στην αλλοδαπή των εγγράφων της διαγνωστικής και της εκτελεστικής διαδικασίας ΕΠολΔ 2010. 620 επ., 645. Δωρής, Η προστασία του διαδίκου που διαμένει στην αλλοδαπή από τον κίνδυνο πλασματικής προς αυτόν επίδοσης ως ζήτημα εναρμονισμένης με το Σύνταγμα ερμηνείας, ΝοΒ 1990. 777 επ., 798-799. Βλ. όμως αντιθ. Απαλαγάκη, Το δικαίωμα ακρόασης των διαδίκων στην πολιτική δίκη (1989) σ. 87 σημ. 23 κατά την οποία, αν και η ως άνω λύση είναι απόλυτα ευθυγραμμισμένη με το άρθρ. 20 Σ και σύμφωνη με το άρθρ. 15 ΣυμβΧαγ, βρίσκεται σε αντίθεση με τις διατάξεις των άρθρ. 241, 226 § 4 και 271 § 2 ΚΠολΔ, συχνά δε θα οδηγούσε σε αδικαιολόγητη παρέκκλιση της διαδικασίας, ιδίως όταν ο εναγόμενος δεν ενδιαφέρεται να συμμετάσχει στην συζήτηση της αγωγής.

158. Άρθρ. 15 § 2 ΣυμβΧαγ που εφαρμόζεται *mutatis mutandis* και στις επιδόσεις διμερών διεθνών συμβάσεων λόγω της ΟΛΑΠ 22/2009 ΧρΙΔ 2010. 39=ΕΛΛΔνη 2010. 363=ΕφΑΔ 2010. 953=ΕΠολΔ 2009. 785 και 19 § 2 Κανονισμού 1393/2007. Για την ΣυμβΧαγ βλ. σχετ. ΑΠ 1689/2009 ΕφΑΔ 2010. 349 με παρατ. Α ν. Πλευρή: «εφόσον (...) έγιναν επίμονες ενέργειες από τις αρμόδιες αρχές του Κράτους των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής, στο οποίο απευθυνόταν η αγωγή διαζυγίου, προς επίδοσή αυτής (αγωγής) στην αναιρεσείουσα και εφόσον, παρά τις

ενέργειες αυτές, αλλά και τις ενέργειες της αρμόδιας υπηρεσίας του υπουργείου δικαιοσύνης, δεν κατέστη δυνατή η λήψη σχετικής βεβαίωσης περί επιδόσεως της αγωγής στην αναιρεσείουσα, το Εφετείο, που έκρινε ότι τηρήθηκαν οι προβλεπόμενες από το άρθρο 15 § 2 της Διεθνούς Σύμβασης της Χάγης προϋποθέσεις για το παραδεκτό της συζήτησης της αγωγής διαζυγίου ερήμην της αναιρεσείουσας, δεν υπέπεσε στην πλημμέλεια της παρά τον νόμο μη κήρυξης ακρότητας». Για τις διμερείς συμβάσεις βλ. σχετ. ΕφΘ 310/2010 ΕΠολΔ 2011.81 με παρατ. Ανθιμου: «κάθε κράτος μέλος έχει την ευχέρεια να δηλώσει ότι οι Δικαστές του, παρά τις διατάξεις [του άρθρ. 19] § 1, μπορούν να εκδώσουν οριστική απόφαση, ακόμη και αν δεν έχει παραληφθεί βεβαίωση επίδοσης ή κοινοποίησης ή παράδοσης, εφόσον, α) η πράξη διαβιβάστηκε με έναν από τους προβλεπόμενους στον Κανονισμό τρόπους, β) από την ημερομηνία διαβίβασης έχει παρέλθει διάστημα, το οποίο ο δικαστής αξιολογεί για κάθε περίπτωση χωριστά και ανέρχεται τουλάχιστον σε έξι μήνες, γ) δεν έχει παραληφθεί καμία βεβαίωση μολονότι έχει καταβληθεί κάθε εύλογη προσπάθεια μέσω των αρμοδίων αρχών ή φορέων του κράτους μέλους προορισμού. Η δυνατότητα αυτή ισχύει και στην Ελλάδα, καθόσον δεν έχει εκφραστεί σχετική επιφύλαξη, ενώ κρίσιμος χρόνος για την έναρξη υπολογισμού του εξαμήνου θα πρέπει να θεωρηθεί η ημερομηνία αποστολής από το Υπουργείο Δικαιοσύνης προς την αλλοδαπή υπηρεσία παραλαβής, καθώς έτσι ολοκληρώνεται η διαδικασία διαβίβασης κατά τον νέο Κανονισμό (βλ. ΑΠ 149/2003 ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 591/2002, ΔΕΕ 2003. 187, Αρβανιτάκης, Πρακτικά ζητήματα εφαρμογής του Κανονισμού 1348/2000 για τις επιδόσεις δικαστικών και εξώδικων πράξεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις, ΧρΙδΔ 2003. 961 επ.)».

επίδοση του εισαγωγικού δικογράφου της δίκης και εκδόθηκε ερήμην απόφαση χωρίς να έχει αναβληθεί η συζήτηση της υπόθεσης ή χωρίς να έχει ερευνηθεί από τον δικαστή η πραγματική περιέλευσή του στον απολειπόμενο διάδικο, τότε απαιτείται όχι απλώς πλασματική αλλά πραγματική επίδοση της ερήμην απόφασης, καθώς μόνο με αυτήν κατοχυρώνεται η γνώση του απολειπόμενου διαδίκου σχετικά με την δίκη που προσηγήθηκε¹⁵⁹.

Στην περίπτωση αυτή η προθεσμία άσκησης ανακοπής ερημοδικίας δεν θα πρέπει να ξεκινά αν δεν περιέλθει η απόφαση στον απολειπόμενο διάδικο ή παρέλθει άπρακτη (χωρίς επιστροφή βεβαίωσης πραγματικής επίδοσης) η προβλεπόμενη από τους ως άνω διεθνείς δικονομικούς κανόνες προθεσμία από την αποστολή της απόφασης προς την αρμόδια αρχή του κράτους παραλαβής. Πάντως, ακόμα και αν δεν τηρηθούν τα ανωτέρω, ο απολειπόμενος διάδικος θα μπορεί να ανακτήσει τυχόν απωλεσθείσα προθεσμία μέσω της αίτησης για επαναφορά των πραγμάτων στην προτέρα κατάσταση¹⁶⁰.

VII. Άπαξ άσκηση της ανακοπής ερημοδικίας

Σε αντίθεση με τις διατάξεις των άρθρ. 514, 541 και 555 ΚΠολΔ, οι οποίες κατά το δόγμα *ne bis in idem* επιβάλλουν την αρχή της «άπαξ ασκήσεως» της έφεσης, της αναψηλάφησης και της αίτησης αναιρέσεως αντίστοιχα, διάταξη που να απαγορεύει την άσκηση δεύτερης ανακοπής ερημοδικίας δεν προβλέπεται. Εντούτοις, γίνεται δεκτό¹⁶¹ ότι η

απαγόρευση της άσκησης δεύτερης ανακοπής ερημοδικίας κατά της ίδιας απόφασης συνάγεται τελολογικά.

Ο σκοπός της ανακοπής ερημοδικίας έγκειται στο να μη στερηθεί ο διάδικος τη δυνατότητα να ασκήσει το δικαίωμα ακρόασης του, στις περιπτώσεις που από δικαιολογημένη αιτία δεν μπόρεσε να το ασκήσει. Ο σκοπός αυτός εξυπηρετείται πλήρως με την παροχή μόνο μια φορά της δυνατότητας να ασκήσει ανακοπή ερημοδικίας, στην οποία επιβάλλεται να συγκεντρώσει όλους τους λόγους που τον εμπόδισαν να εμφανισθεί στο δικαστήριο κατά την εκδίκαση της αγωγής. Αντίθετη εκδοχή θα υπέβαλε την παρέλκυση της δίκης¹⁶², αφού τίποτε δεν θα εμπόδιζε τον απολειπόμενο διάδικο να μεθοδεύει ερημοδικία του και με επανειλημμένη άσκηση ανακοπών να επιτυγχάνει τη διαιώνιση της δίκης και να παρεμποδίζει την έκδοση τελεσίδικης απόφασης, καθώς όσο εκκρεμεί ανακοπή ερημοδικίας, έφεση δεν μπορεί να συζητηθεί¹⁶³.

Βέβαια, όπως ισχύει σε όλα τα ένδικα μέσα, η άσκηση δεύτερης ανακοπής ερημοδικίας επιτρέπεται μετά από έγκαιρη παραίτηση από το δικόγραφο της πρώτης, εφόσον κατά το χρόνο της άσκησης σώζεται προθεσμία¹⁶⁴. Παρομοίως, στην περίπτωση που έχει ασκηθεί ανακοπή, η οποία είναι όχι απλώς άκυρη, αλλά δικονομικώς ανυπόστατη, δεν εμποδίζεται η άσκηση νέας, δικονομικώς υποστατής ανακοπής, εάν επίσης σώζεται

159. Τσικρικιάς σε Βασιλακάκη (επιμ.), Δικονομικό Διεθνές Δίκαιο (2008), σ. 267.

160. Βλ. άρθρ. 152 ΚΠολΔ, άρθρ. 16 ΣυμβΧαγ, άρθρ. 19 § 4 Κανονισμού 1393/2009. Βέβαια, στην πιο πάνω αναφερόμενη περίπτωση, η πλασματική επίδοση δεν συνιστά από μόνη της ανωτέρα βία, αλλά πρέπει να συντρέχουν περιστατικά αντικειμενικής αδυναμίας του απολειπόμενου διαδίκου που να κατέστησαν αδύνατη την εμπρόθεσμη άσκηση της ανακοπής ερημοδικίας: Τσικρικιάς σε Βασιλακάκη (επιμ.), Δικονομικό Διεθνές Δίκαιο (2008), σ. 267.

161. Ιδίως μετά την κατάργηση του άρθρ. 507 § 3 ΚΠολΔ με το άρθρ. 3 § 15 ν.2207/1994 που προέβλεπε ότι «κατά της απόφασης που απορρίπτει την ανακοπή δεν συγχωρείται νέα ανακοπή, εκτός αν ο ανακόπτων δεν κλητεύθηκε καθόλου ή κλητεύθηκε άκυρα ή κλητεύθηκε εμπρόθεσμα ή αν συντρέχει λόγος ανώτερης βίας». Έτσι, αν στη συζήτηση που έλαβε χώρα με επιμέλεια του καθ' ου η ανακοπή

ερημοδικάστηκε ο ανακόπτων (507 § 2 ΚΠολΔ), είχε δικαίωμα εκ νέου άσκησης (αιτιολογημένης) ανακοπής ερημοδικίας, η οποία ήταν και η τελευταία που εδικαιούτο να ασκήσει: Νίκας, Το ζήτημα των διαδοχικών ανακοπών ερημοδικίας του ανακόπτοντος Αρμ 1994. 389 επ., 392. Βλ. Νίκα, π.π., 389 (εισαγωγική σημείωση με αστερίσκο) όπου και κριτική στο νομοθέτη για την κατάργηση της διάταξης αυτής. Ποδημάτα, Η ερημοδικία στην τακτική διαδικασία, στον τόμο (30) της ΕΝΟΒΕ, Η ερήμην δίκη κατά τον ΚΠολΔ (1997), σ. 56 - 57. Ματθιάς, Ανακοπή ερημοδικίας και έφεση κατά των ερήμην αποφάσεων ΕλλΔνη 1995. 11.

162. Πρβλ. Νίκα, Το ζήτημα των διαδοχικών ανακοπών ερημοδικίας του ανακόπτοντος, Αρμ 1994. 389 επ., 389-390.

163. ΑΠ 1261/2011 ΕφΑΔ 2012. 168. ΑΠ 1509/2006 ΝΟΜΟΣ. Νίκας, ΠολΔ ΙΙΙ (2007), § 109, αριθ. 66, σ. 78 και σημ. 306.

164. Μαργαρίτης, ΕρμΚΠολΔ Ι (2012), άρθρ. 501 αριθ. 1, σ. 857

προθεσμία¹⁶⁵. Και στις δύο ανωτέρω περιπτώσεις δεν παραβιάζεται ο κανόνας της άπαξ ασκήσεως του ενδίκου μέσου, καθώς η χρονικά ύστερη ανακοπή δεν θεωρείται τεχνικά «δεύτερη», αλλά πρώτη και μόνη, δεδομένου ότι η προηγούμενη λογίζεται ως μηδέποτε ασκηθείσα.

VIII. Συμπεράσματα της μελέτης σε θέσεις

1. Η ανακοπή ερημοδικίας αποτελεί τακτικό ένδικο μέσο με το οποίο επιδιώκεται η αποκατάσταση της αντιμωλία συζήτησης της διαφοράς. Θεμέλιό της έχει επικρατήσει να θεωρείται το δικαίωμα δικαστικής ακρόασης, αλλά ορθότερο είναι να θεωρείται και η αρχή της προφορικότητας που διέπει την πολιτική δίκη. Η αποκατάσταση της αντιμωλία συζήτησης λαμβάνει χώρα αν προηγουμένως παρίσταται νόμιμος λόγος ακύρωσης της ερημοδικίας δυνάμει του οποίου το δικαστήριο ακυρώνει την ερήμην απόφαση και αναδικάζει την διαφορά.

2. Προσβαλλόμενες με ανακοπή ερημοδικίας είναι οι «ερήμην» αποφάσεις, δηλαδή οι αποφάσεις, οι οποίες εκδόθηκαν με την πραγματική ή πλασματική απουσία του απολειπομένου διαδικού, ανεξαρτήτως αν η ερημοδικία παράγει ή όχι βλαπτικές συνέπειες γι' αυτόν. Αξιοσημείωτη είναι και η άποψη ότι σε περίπτωση απόρριψης της αγωγής ως απαράδεκτης λόγω έλλειψης διαδικαστικής προϋπόθεσης ή ως νόμω αβάσιμης, η απόφαση δεν πρέπει να θεωρείται ερήμην, αλλά αντιμωλία. Η άποψη αυτή έχει το πλεονέκτημα ότι, περιορίζοντας την έννοια της ερήμην απόφασης, ΝοΒ 61

ανακοπής ερημοδικίας και επιταχύνει την επέλευση της τελεσιδικίας.

3. Η ανακοπή ερημοδικίας δεν προβλέπεται σε μια σειρά διαφορών. Μεταξύ αυτών, κατά την κρατούσα άποψη, συμπεριλαμβάνονται και οι γνήσιες υποθέσεις της εκουσίας δικαιοδοσίας στον πρώτο βαθμό. Η βασική θέση της κρατούσας άποψης, ότι δηλαδή η ανακοπή ερημοδικίας δεν

προσαρμόζεται στην πρωτοβάθμια δίκη της εκουσίας δικαιοδοσίας, δεν είναι απόλυτη. Η άποψη αυτή επαληθεύεται, εφόσον η δίκη διεξάγεται μόνο με τη συμμετοχή του αιτούντος. Τότε, λόγω της ματαιώσεως της συζήτησης, ούτε ερημοδικία υφίσταται, ούτε επομένως ανακοπή είναι νοητή. Δεν ισχύει το ίδιο, όμως, όταν η δίκη εξελίσσεται με την συμμετοχή περισσότερων διαδικών εκτός του αιτούντος. Στην περίπτωση αυτή, λόγω της ισχύος της μονομερούς συζήτησης, τυχόν απουσία των διαδικών αυτών οδηγεί σε ερημοδικία τους, με αποτέλεσμα να είναι νοητή κι επιβεβλημένη η προσβολή της με την σχετική ανακοπή. Στο πλαίσιο αυτό, δικαίωμα ανακοπής ερημοδικίας πρέπει να έχουν όλοι οι διάδικοι πλην του αιτούντος. Πάντως, και αυτός ακόμα ο αιτών που δεν παραστάθηκε νόμιμα στην πρωτοβάθμια δίκη, πρέπει να έχει κατ' εξαίρεση το δικαίωμα της ανακοπής ερημοδικίας εφόσον το δικαστήριο, παρά το άρθρ. 754 § 1 ΚΠολΔ αντί να κηρύξει ματαιωμένη τη συζήτηση, εκδώσει απόφαση. Στις μη γνήσιες υποθέσεις εκουσίας δικαιοδοσίας, οι οποίες εξομοιώνονται με διαφορές της αμφισβητούμενης δικαιοδοσίας, δικαίωμα ανακοπής ερημοδικίας έχουν όλοι οι διάδικοι.

4. Ο ΚΠολΔ προβλέπει την αιτιολογημένη ανακοπή ερημοδικίας, ως αποκλειστικό ένδικο μέσο προσβολής και ακύρωσης της ερημοδικίας, για τους στο άρθρ. 501 ΚΠολΔ περιοριστικά αναφερόμενους λόγους.

5. Από την διατύπωση του άρθρ. 501 ΚΠολΔ προκύπτει ότι η στοιχειοθέτηση νόμιμου λόγου ανακοπής ερημοδικίας μπορεί να βασιστεί σε μη

94

ελαττωματικής επίδοσης του εισαγωγικού δικογράφου της δίκης ή της κλήσης, είτε η επίδοση αυτή υπήρξε ανυπόστατη, είτε άκυρη. Η νομιμότητα ή μη της κλήτευσης ελέγχεται στο πλαίσιο των άρθρ. 122-143 ΚΠολΔ, ενώ το εμπρόθεσμο ή μη αυτής στο πλαίσιο των οικείων διατάξεων περί προθεσμιών κλήτευσης.

6. Στην ανωτέρα βία, που, ως έννοια, συμπίπτει με την αντίστοιχη έννοια του άρθρ. 152 ΚΠολΔ, περιλαμβάνεται κάθε γεγονός απρόβλεπτο, το οποίο, στη συγκεκριμένη περίπτωση θα ήταν αναπότερητο από τον απολειπόμενο διάδικο, ακόμα και αν αυτός ελάμβανε μέτρα άκρας επιμέλειας και σύνεσης. Η ανωτέρα βία αποτελεί αόριστη νομική έννοια που εκ των πραγμάτων

165. ΑΠ 1509/2006 ΝΟΜΟΣ. ΠΠρΑθ 253/2011 ΝοΒ 2012. 583 με παρατ. Χατζηϊωάννου = ΕΠολΔ 2012.362 με παρατ. Κατηφόρη. Πρβλ. επίσης ΟΛΑΠ 28/1994 ΕΛΛΔνη 1995. 581. ΑΠ 477/2004 ΕΛΛΔνη 2006. 436. Κεραμεύς/Κονδύλης/Νίκας (-Μαργαρίτης), ΕρμΚΠολΔ Ι (2000), άρθρ. 507, αριθ. 3.

ευνοεί την ανάπτυξη περιπτώσιολογίας. Συνεπώς, ελλείπει νομοθετικής πρόβλεψης συγκεκριμένων περιστατικών, ως περιστατικών ανωτέρας βίας, ο ρόλος των νομολογιακών προηγούμενων καθίσταται καθοριστικός για τον εφαρμοστή της συγκεκριμένης διάταξης. Η επεξεργασία των νομολογιακών προηγούμενων είναι ευχερέστερη με την κατηγοριοποίησή τους σε τρεις μεγάλες κατηγορίες: (α) σε γεγονότα που σχετίζονται με τον ανακόπτοντα διάδικο ή το νόμιμο αντιπρόσωπό του ή με τον πληρεξούσιο δικηγόρο του, (β) σε γεγονότα που αφορούν στον αντίδικο και (γ) σε γεγονότα που συνδέονται με το δικαστήριο.

7. Στην δίκη της ανακοπής ερημοδικίας νομιμοποιούνται ενεργητικώς οι αναφερόμενοι στο άρθρ. 502 ΚΠολΔ διάδικοι, καθώς και ο προσεπικληθείς αναγκαίος ομόδικος και ο αληθής κύριος ή νομέας που δεν προσήλθαν στη δίκη. Ο προσθέτως παρεμβάς έχει δικαίωμα ευθείας άσκησης ανακοπής ερημοδικίας, μόνον εφόσον ανέλαβε την δίκη, στις δε λοιπές περιπτώσεις, έχει δικαίωμα να ασκήσει πλαγιαστικώς την ανακοπή του διαδίκου υπέρ του οποίου είχε παρέμβει, εφόσον πληρούνται κάποιες ειδικές προϋποθέσεις. Σε περίπτωση απλής ομοδικίας νομιμοποιείται ενεργητικώς ο απλός ομόδικος που δικάσθηκε ερήμην, ενώ σε περίπτωση αναγκαίας ομοδικίας, κατά την κρατούσα γνώμη ο απολειπόμενος αναγκαίος ομόδικος μπορεί και αυτός να ασκήσει ανακοπή ερημοδικίας, παρά την αντικειμενική ενέργεια της αναγκαίας ομοδικίας. Περιορισμός στο αυτοτελές δικαίωμα ανακοπής κάθε απολειπομένου αναγκαίου ομοδίκου καλό θα ήταν να τίθεται από την διάταξη του άρθρ. 76 § 4 ΚΠολΔ, όσο και από την αρχή της “άπαξ ασκήσεως των ενδίκων μέσων” που εφαρμόζεται και στην περίπτωση της ανακοπής ερημοδικίας.

8. Τα προαναφερθέντα ενεργητικώς νομιμοποιούμενα πρόσωπα οφείλουν, εκτός από επίκληση της ερημοδικίας τους, να επικαλούνται και βλάβη τους από την ερήμην απόφαση, ώστε να στοιχειοθετείται έννομο συμφέρον τους προς άσκηση της ανακοπής ερημοδικίας. Μετά την επαναφορά με το ν. 3994/2011 των πλασμάτων ερημοδικίας, η θεμελίωση εννόμου συμφέροντος εκ μέρους του απολειπομένου διαδίκου είναι ευχερέστερη αλλά όχι και αυτονόητη.

9. Παρά την έλλειψη ειδικής διάταξης στον ΚΠολΔ σχετικά με την παθητική νομιμοποίηση,

προκύπτει ερμηνευτικά ότι παθητικά νομιμοποιείται ο αντίδικος του ανακόπτοντος, ενώ, αν υπέρ του αντιδίκου αυτού έχει ασκηθεί πρόσθετη παρέμβαση, ο προσθέτως παρεμβάς νομιμοποιείται και αυτός αλλά μόνο εφόσον ανέλαβε τη δίκη. Στην περίπτωση που ο ανακόπτων συνδέεται με λοιπούς αναγκαίους ομοδίκους, οι τελευταίοι δεν νομιμοποιούνται παθητικώς, αλλά κλητεύονται στην δίκη της ανακοπής, ενώ σε περίπτωση ερημοδικίας διαδίκου σε δίκη κατά αναγκαίων ομοδίκων, ο ανακόπτων πρέπει να στρέψει την ανακοπή κατά του συνόλου των ομοδίκων. Εφόσον ο ανακόπτων έχει απλούς ομοδίκους, δεν νομιμοποιούνται παθητικώς οι ομόδικοί του, οι οποίοι όμως μπορούν να κλητευθούν από το δικαστήριο στη συζήτηση της ανακοπής. Σε περίπτωση ερημοδικίας διαδίκου σε δίκη κατά απλών ομοδίκων δεν νομιμοποιούνται παθητικά όλοι οι απλοί ομόδικοι - αντίδικοί του.

10. Η ανακοπή ερημοδικίας ασκείται εντός γνήσιας προθεσμίας που διαφοροποιείται από το νόμο με κριτήριο τον τόπο διαμονής του απολειπομένου διαδίκου. Σημαντικά πρακτικά ζητήματα αναφέρονται σε σχέση με το εναρκτήριο γεγονός και την εξασφάλιση της έγκαιρης γνώσης του γνωστής διαμονής στο εξωτερικό απολειπομένου διαδίκου. Κι ενώ για τους γνωστής διαμονής στην Ε.Ε. (πλην Δανίας) διαδίκους, σύμφωνα με τον Κανονισμό 1393/2007, εναρκτήριο γεγονός της προθεσμίας του άρθρ. 503 § 1 ΚΠολΔ αποτελεί η πραγματική επίδοση της ερήμην απόφασης, σε όλες τις άλλες περιπτώσεις (τις διεπόμενες από τη ΣυμβΧαγ, τις διμερείς διεθνείς συμβάσεις και τον ΚΠολΔ) εναρκτήριο γεγονός συνιστά η ολοκλήρωση της δεύτερης από τις δημοσιεύσεις που προβλέπονται για την γνωστοποίηση της απόφασης στον απολειπόμενο διάδικο άγνωστης διαμονής που εφαρμόζονται επίσης εν προκειμένω. Η ρύθμιση αυτή δημιουργεί πρακτικές περιπλοκές. Ωστόσο, για την επιδίωξη ομοιόμορφων λύσεων προς επίτευξη ασφάλειας δικαίου θα ήταν σκόπιμη η τελολογική και συστηματική ερμηνεία της διάταξης του άρθρ. 503 § 3 ΚΠολΔ, ώστε το εναρκτήριο γεγονός της προθεσμίας για τους απολειπόμενους διαδίκους γνωστής διαμονής στο εξωτερικό να είναι, κατ' αρχήν, η επίδοση της απόφασης στον αρμόδιο εισαγγελέα κατ' άρθρ. 136 § 1 ΚΠολΔ και όχι η δεύτερη από τις δημοσιεύσεις του άρθρ. 135 § 1 ΚΠολΔ. Μια τέτοια λύση είναι

εναρμονισμένη με τις υπόλοιπες ρυθμίσεις των γνήσιων προθεσμιών των ενδίκων μέσων. Περαι-

τέρω, όμως, η εξασφάλιση έγκαιρης γνώσης της ερήμην απόφασης για τους προαναφερθέντες δι-αδίκους θα πρέπει να υπόκειται σε εύλογες δια-βαθμίσεις με κριτήριο, *πρώτον* την αποδεδειγμένη προηγούμενη γνώση τους περί της διεξαχθείσης ερήμην δίκης δια της περιέλευσης σε αυτούς του εισαγωγικού δικογράφου της δίκης και *δεύτερον* τον βαθμό επιμέλειας που οι διάδικοι αυτοί επέ-δειξαν ή όφειλαν να επιδείξουν κατά την εξέλιξη της ερήμην δίκης.

11. Αν και δεν υπάρχει ρητή σχετική διάταξη, η αρχή της «άπαξ ασκήσεως των ενδίκων μέσων» ισχύει και στην ανακοπή ερημοδικίας. Στις περι-πτώσεις, πάντως, που επέρχεται έγκαιρη παραίτη-ση από δικογράφου ασκηθείσης ανακοπής ή έχει ασκηθεί δικονομικώς ανυπόστατη ανακοπή, είναι νόμιμη η άσκηση νέας ή υποστατής, αντίστοιχα, ανακοπής ερημοδικίας, εάν η προθεσμία προς τούτη σώζεται.
